

Το ελληνικό τοπίο και οι επίγονοι του Άρη Κωνσταντινίδη

Επιμέλεια ερευνητικής εργασίας
| Στέφη Μπαρμπούνη

Επιβλέπουσα καθηγήτρια
| Αμαλία Κωτσάκη

Πολυτεχνείο Κρήτης | Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών |
Οκτώβριος 2016 | Χανιά

“Πρόκειται για τη βαθύτερη εκείνη δύναμη των αναλογιών που συνέχει τα παραμικρά με τα σπουδαία ή τα καίρια με τα ασήμαντα και διαμορφώνει κάτω από την κατατεμαχισμένη των φαινομένων επιφάνεια, ένα πιο στέρεο έδαφος, για να πατήσει το πόδι μου, παραλίγο να πώ η ψυχή μου.Μέσα σ’ένα τέτοιο πνεύμα είχα κινηθεί άλλοτε όταν έλεγα ότι ένα τοπίο δεν είναι όπως το αντιλαμβάνονται μερικοί, κάποιο απλώς, σύνολο γής, φυτών και υδάτων.Είναι η προβολή της ψυχής ενός λαού επάνω στην ύλη.”

¹ Οδυσέας Ελύτης, *Τα δημόσια και τα ιδιωτικά*, εκδ. Ίκαρος, 1990
| 2 |

[α. Εισαγωγή]¹⁵

- 1. σκοπός της εργασίας¹⁶
- 2. αντικείμενο της εργασίας¹⁶
- 3. βιβλιογραφική ανασκόπηση¹⁶

[ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ]

[β. Μέθοδος]¹¹⁰

- | μέθοδος συλλογής στοιχείων
- | βιβλιογραφική έρευνα
- 1. υπόθεση εργασίας
- 2. ερμηνευτική μέθοδος
- 3. τα αναλυτικά ερωτήματα
- | Η έννοια του ελληνικού τοπίου στην αρχιτεκτονική του Άρη Κωνσταντινίδη¹²¹
- | Η αρχιτεκτονική του Άρη Κωνσταντινίδη με καθοριστικό συνθετικό παράγοντα το ελληνικό τοπίο¹²⁷

[δ. Συμπεράσματα]¹⁸⁸

[ε. Βιβλιογραφία]¹⁹²

[γ. Ευρήματα]¹⁴⁰

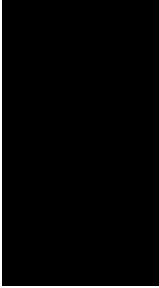
- | Κατοικία στη Κέα, Μ. Στασινοπούλου, Κ. Δασκαλάκης_2007-2012 | Κατοικία στην Ανάβυσσο, Άρης Κωνσταντινίδης_1962¹⁴⁰
- | Κατοικία σε περιοχή Natura στη Μήλο, Θ. Δοξιάδης_2012 | Μονοκατοικία Μόραλη στην Αίγινα, Άρης Κωνσταντινίδης_1978¹⁴⁸
- | Κατοικία στο Βέρμιο, Ν. Καλογήρου_2005-2008 | Κατοικία στη Συκιά, Άρης κωνσταντινίδης_1951¹⁵⁵
- | Κατοικία στα Μέγαρα, Γραφείο ΤΑΝ Τηλέμαχος Ανδριανόπουλος, Κώστας Μαύρος και Θάνος Μπαμπανέλος_2013 | Κατοικία στην Αίγινα, Άρης Κωνσταντινίδης_1975¹⁶²
- | Κατοικία στο Κοκκώνι Κορινθίας, Διονύσης Σοτοβίκης_2010 | Κατοικία στις Σπέτσες, Άρης Κωνσταντινίδης_1963¹⁷⁰
- | Κατοικία στη Σέριφο, Ηλιάνα Κερεστεντζή_2013 | Εγκαταστάσεις στην Επίδαυρο, Άρης Κωνσταντινίδης_1958¹⁷⁵
- | Κατοικία στα Κιούρκα, Παντελής Νικολακόπουλος_1990-1995 | Κατοικία στην Ελευσίνα, Άρης Κωνσταντίδης_1939¹⁷⁸
- | Ξενία¹⁸⁴
 - | | Ξενία Πόρου_1964
 - | | Μοτέλ Καλαμπάκας 1960

**Αρχέτυπο Ελλήνων |
[Μονοπάτι σε αγρούς | Ερεσός
Λέσβου]**

[Άρθρο |
Η έγνοια της γης |
Η έγνοια της δημιουργίας]

[Α.Β. Καπετάνιος | Μέρος Α |
22 Μαρτίου 2011]

[α. Εισαγωγή]

Η εργασία με τίτλο “Το ελληνικό τοπίο και οι επίγονοι του Άρη Κωνσταντινίδη δομείται στα εξής τμήματα:

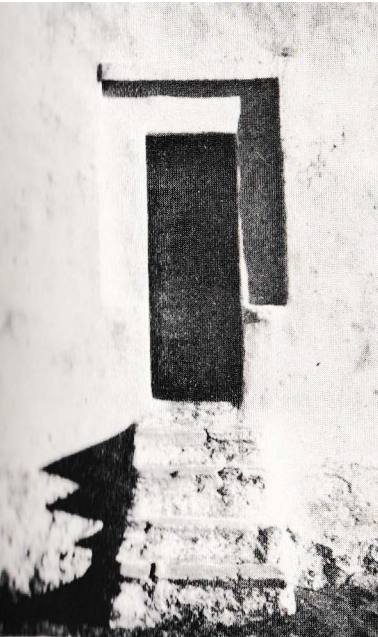
- α) εισαγωγή,
- β) μέθοδος και
- γ) ευρήματα.

Το τρίτο μέρος αποτελεί και τη βασική ενότητα αυτής της εργασίας όπου μέσω μίας παρουσίασης σύγχρονων αρχιτεκτονικών έργων, η οποία θα γίνει παρακάτω, σκοπός είναι να αντιληφθούμε ότι το ελληνικό τοπίο είναι όλα τα επιμέρους στοιχεία που το συνθέτουν και να εξετάσουμε ποια είναι τα εργαλεία που χρησιμοποιούν σύγχρονοι αρχιτέκτονες, για να αντιληφθούν, να αξιολογήσουν και να επεξεργαστούν το τοπίο και πώς αυτά σχετίζονται ή όχι με το έργο του Α. Κωνσταντινίδη.

[Είσοδος σε ξωκλήσι στη Μύκονο]

[Κωνσταντίνιδης Άρης,
Για την αρχιτεκτονική,
Δημοσιεύματα σε εφημερίδες,
περιοδικά και σε βιβλία 1940-1982]

[Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2011]

[1. Σκοπός της εργασίας]

Σκοπός της εργασίας είναι η διερεύνηση των σύγχρονων εκδοχών διαλόγου με το ελληνικό τοπίο σε σχέση με τον τρόπο που αυτό προσεγγίστηκε αρχικά από τον Άρη Κωνσταντινίδη. Αυτό θα επιτευχθεί μέσω της παρουσίασης και ανάλυσης έργων σύγχρονων μας αρχιτεκτόνων που σχεδιάστηκαν τα τελευταία 25 χρόνια σε άμεσο συσχετισμό με υλοποιημένα έργα του Άρη Κωνσταντινίδη.

[2. Αντικείμενο της εργασίας]

Αντικείμενο της εργασίας αποτελεί η διερεύνηση των παραμέτρων της συνθετικής διαδικασίας σύγχρονων αρχιτεκτονικών παραδειγμάτων σε σχέση με αυτή που ακολουθούσε ο Άρης Κωνσταντινίδης στα έργα του. Η ανάλυση γίνεται σε σχέση με το τοπίο που τα περιβάλλει.

[3. Βιβλιογραφική Ανασκόπηση]

Καθώς το θέμα της ερευνητικής εργασίας δεν έχει διερευνηθεί στο παρελθόν η θεματολογία των βιβλίων αναφοράς αλλά και των πηγών πραγματεύονται τα δύο τμήματα της εργασίας ξεχωριστά, δηλαδή α) το έργο του Άρη Κωνσταντινίδη και β) την ελληνική πραγματικότητα στον αρχιτεκτονικό τομέα σε σχέση με το ελληνικό τοπίο.

Κυρίως μελετήθηκαν τα εξής:

[Κωνσταντινίδης Άρης, *Μελέτες και κατασκευές*, μτφρ. Δημήτρης Κωνσταντινίδης, εκδ. Άγρα, Αθήνα 1992]

[Κωνσταντινίδης Άρης, *Για την αρχιτεκτονική*, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, 2011]

[Κείμενα και αναφορές στο έργο του όπως αυτά των: Φιλίππιδη Δημήτρη και Μαρτινίδη Πέτρου]

[Μανωλίδης Κώστας, *Ωραίο, Φριχτό και απέριττο τοπίο, Αναγνώσεις και προοπτικές του τοπίου στην Ελλάδα*, εκδ. νησίδες, 2003]

[Άρθρο |
Βιώματα της υπαίθρου |
Αλλότινα]

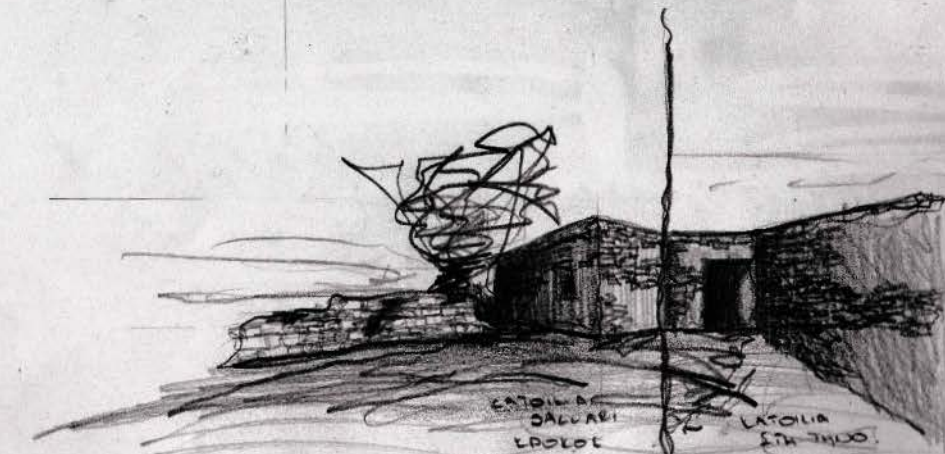
[Α.Β. Καπετάνιος |
2013
www.dasaxeio.com]

ΤΟ ΟΤΙ ΕΙΔΑ ΜΕ ΤΑ ΚΑΤΙΑ ΜΟΥ ΤΙΣ ΛΟΡΔΩΣΕΣ ΒΟΥΝΟΥ,
ΤΑ ΣΥΛΛΑΤΑ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ, ΤΑ ΠΛΑΤΙΑ ΓΟΤΑΜΙΑ, ΔΕΝ ΣΗΜΑΙΝΕΙ
ΟΤΙ ΤΑ ΚΑΤΑΛΟΗΣΙΑ ΕΙ ΟΤΙ ΕΧΟΥΝ ΓΙΝΕΙ ΛΗΨΙΑ ΜΟΥ
ΞΕΡΩ ΜΟΥΣ ΤΗΝ ΕΙΔΟΥΑ ΤΟΥΣ ΞΕΡΩ ΟΜΩΣ ΛΑΛΑ ΔΙΑΜΕΣΟΥ
ΡΟΙΑΣ ΑΙΣΘΗΣΗΣ ΜΟΝΕΣΤΗΛΟΘΗΛΑ
ΑΥΤΟΥΣΤΙΟΥΣ ΣΕΘΗΟΛΟΓΗΣΕΙΣ 1981/5

ΤΟΠΟΣ → ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΥΘΟΡΟΠΙΟΥΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ,
ΑΙΣΘΗΜΑΤΟΥ, ΣΕΛΕΣΟΥ, ΔΙΑΘΕΣΕΩΣ, ΠΡΟΘΕΣΕΩΣ
ΧΕΡΟΣ → ΑΣΗΡΗΜΕΝΗ ΕΙΔΟΥΙΑ ΠΟΥ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΕΙ ΤΟΥΣ
ΤΟΠΟΥΣ.
ΤΟΠΙΟ → ΜΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΟΥ ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΕΤΑΙ
ΕΤΣΙ ΟΠΩΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗ
Merleau-Ponty.

Η ΑΥΤΟΠΡΟΪΣΤΑΣΗ ΛΑΙ Η ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΤΗ ΛΑΤΟΛΟΟΥ
ΣΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΧΕΡΟΣ.
ΛΟΡΟΥΤΟΧ ΒΙΤΓΕΛΕΝΣΤΑΙΝ - 1958.
ΤΟ ΤΟΠΙΟ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΕΓΓΡΑΦΕΙ ΤΟΥ ΧΕΡΟΥΣ ΠΑΝΤΕ ΣΤΟ
ΧΕΡΟΣ.
Π. ΔΟΥΚΕΛΛΗΣ.
CULTURE IS THE AGEUT, THE NATURAL AREA IS THE MEDIUM
THE CULTURAL LANDSCAPE IS THE RESULT.
Θ. ΤΕΡΚΕΛΙΑΝ 1996

ΣΥΝΔΕΛΑΙ ΑΝΑΝΣ ΧΕΡΑ ΜΟΥ ΜΕ ΤΙΣ ΑΥΘΟΡΟΠΙΕΣ ΣΟΥ
ΜΕ ΤΑ ΠΟΛΛΑ ΣΕΛΑΛΙΑ ΣΟΥ ΛΑΙ ΜΕ ΤΙΣ
ΕΚΛΗΜΣΙΕΣ ΣΟΥ

*“Μου επιτρέπετε να σας οδηγήσω στις όχθες μιας λίμνης στο βουνό; Ο ουρανός είναι γαλανός, τα νερά πράσινα και όλα είναι βαθιά ειρηνικά. Τα βουνά και τα σύννεφα καθρεφτίζονται μέσα στη λίμνη, όπως καθρεφτίζονται και τα σπίτια, οι αυλές, τα περιβόλια και οι εκκλησίες. Δεν μοιάζουν φτιαγμένα από ανθρώπινο χέρι αλλά από θεϊκό εργαστήριο, σαν τα βουνά και τα δέντρα, τα σύννεφα και τον γαλανό ουρανό. Α, τι είναι αυτό; Μια παραφωνία μέσα στην αρμονία. Σαν απροσδόκητη κραυγή. Στο κέντρο κάτω από τα σπίτια των χωρικών, που δεν δημιουργήθηκαν από αυτούς αλλά από το Θεό, υπάρχει μια έπαυλη. Την έφτιαξε άραγε ένας καλός ή ένας κακός αρχιτέκτων; Δεν ξέρω. Το μόνο που ξέρω είναι ότι η γαλήνη και η ομορφιά δεν υπάρχουν πια...Και ρωτάω ξανά: γιατί ο αρχιτέκτων, είτε είναι καλός, είτε είναι κακός, βιάζει τη λίμνη; Όπως κάθε κάτοικος της πόλης, ο αρχιτέκτων δεν έχει πολιτιστική παιδεία. Δεν διαθέτει την ασφάλεια του χωρικού, που έχει έμφυτη μια τέτοια παιδεία. Ο κάτοικος της πόλης είναι ένας νεόπλουτος. Ονομάζω πολιτιστική παιδεία εκείνη την ισορροπία του εσωτερικού και του εξωτερικού κόσμου του ανθρώπου, που είναι άλλωστε η μόνη εγγύηση μιας λογικής σκέψης και πράξης.”*²

³Georg Simmel, *Φιλοσοφία του τοπίου*, αναφέρεται στο G. Simmel, J. Ritter, E. H. Gombrich, *Το Τοπίο, Ποταμός*, Αθήνα 2004, σελ. 25

Αρχέτυπο Ελλήνων |
[Ορεινό αγροτικό τοπίο του ‘50]

[Άρθρο |
Η έγνοια της γης |
Η έγνοια της δημιουργίας]

[Α.Β. Καπετάνιος | Μέρος Α |
22 Μαρτίου 2011]
www.greekarchitects.gr

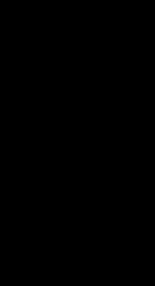

Αρχέτυπο Ελλήνων |
[Ελαιώνας Λευκάδας]

[Άρθρο |
Η έγνοια της γης |
Η έγνοια της δημιουργίας]

[Α.Β. Καπετάνιος | Μέρος Α |
22 Μαρτίου 2011]
Φωτογραφικό πρακτορείο | Δ.Α. Χαριδιάδης
Έκδοση Μουσείο Μπενάκη | Αθήνα 2008

[β. Μέθοδος]

_Μέθοδος συλλογής στοιχείων

_βιβλιογραφική έρευνα

Η συλλογή στοιχείων έγινε από τη βιβλιοθήκη του Πολυτεχνείου Κρήτης, καθώς και η συλλογή πληροφοριών για τα σύγχρονα έργα είχε ως κύρια πηγή το διαδίκτυο.

[1. Υπόθεση εργασίας]

“Αμφιταλαντευόμενο, ως κατασκευάσμα διισταμένων αισθητικών προσδοκιών και εξιδανικεύσεων. Χειραγωγούμενο, ως πλατφόρμα επιβεβαίωσης εθνικών στερεοτύπων και ιδεολογημάτων. Ασταθές και πολυσύνθετο, ως μωσαϊκό

οικοσυστημάτων και τοπιακών τύπων. Απωθημένο αλλά και ποθούμενο από την αστική πραγματικότητα. Αφανές, ως μια εσωτερική κατάσταση πίσω από την ορατή μορφή της”.³ Με αυτά τα λόγια ο Κ. Μανωλίδης προσεγγίζει τη σχέση σύγχρονου Έλληνα και τοπίου, ως μια σχέση προβληματική. Θεωρεί το τοπίο ξένο, απόρροια φυσικά της σχέσης που έχει αναπτύξει με το αστικό περιβάλλον. Η σχέση με αυτό έγκειται πλέον στα πλαίσια μίας “απόδρασης” από τα καθιερωμένα καθώς πλέον η “ευρυχωρία” της υπαίθρου, φαντάζει ξένη.

Συνεχίζει αναφέροντας: “Ο σχεδιασμός του τοπίου στην Ελλάδα είναι μια δυνητική κατάσταση και όχι μια ζώσα και δημιουργική πρακτική. Παρά τη μεγάλη προϋστορία που έχει στη χώρα μας η συνειδητή σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον του, η νεότερη σχεδιασμένη μορφοποίηση του τοπίου είναι σχεδόν αμελητέα, ειδικά όταν αντιπαρατεθεί στις δραματικές αλλαγές που αυτό έχει υποστεί”.⁴ Με τον όρο σχεδιασμένη ο κ.

³Μανωλίδης Κώστας, *Ωραίο, Φριχτό και απέριπτο τοπίο*, Αναγνώσεις και προοπτικές του τοπίου στην Ελλάδα, εκδ. Νησίδες, 2003, σελ. 11

⁴Μανωλίδης Κώστας, *Ωραίο, Φριχτό και απέριπτο τοπίο*, Αναγνώσεις

Μανωλίδης δεν αναφέρεται στη μελέτη που προηγείται κάθε τεχνικού έργου αλλά στη διαδικασία αναδιατύπωσης των δεδομένων που το τοπίο παρέχει. Στην εποχή μας, η ορατότητα δεν προσδιορίζεται από θεσπισμένες εμμονές του βλέμματος αλλά κυρίως από μια δρομολογημένη κενότητα του ή, όπως το θέτει ο Ε. Αρανίτσης, από μια “συλλογική λιποθυμία των εσωτερικών δυνατοτήτων του βλέπειν.”⁵

Αναμφίβολα όλα αυτά δεν καταλήγουν στο ότι έχουμε να κάνουμε με ένα αδρανοποιημένο αντικείμενο χωρίς περαιτέρω δυνατότητες. Ακριβώς επειδή τα τελευταία χρόνια η υποβάθμιση της υπαίθρου σε σχέση με την οικοδομική δραστηριότητα φαίνεται να υπερισχύει, το θέμα αποτελεί μείζονος σημασίας. Από αυτή τη παραδοχή μπορούν να εξαχθούν γόνιμοι τρόποι αντίληψης και συμπεριφοράς απέναντι στο τοπίο.

και προοπτικές του τοπίου στην Ελλάδα, εκδ. Νησίδες, 2003

⁵ Ό.π.: σελ. 10

*“Το ελληνικό τοπίο υποδέχεται το λευκό φωτεινό καθαρό και μαλακό νησιώτικο αλλά αγκαλιάζει και το σκοτεινό, τραχύ, σκληρό ηπειρώτικο. “Το ένα είναι όπως η λαβή, από μαλακό στην υφή, торνευμένο ξύλο. Το άλλο είναι όπως η λεπίδα, από σκληρό γυμνό ατσάλι.(...)Και τα δύο αποτελούν αδιάσπαστη εξ αντιθέτων ενότητα.”*⁶

*“...η εμπειρία του χώρου ξεκινά όχι από την έκταση (Extension), όπως συμβαίνει για τους δυτικούς, αλλά από τον τόπο (Ort), ως χώρα, πράγμα που σημαίνει αυτό που καταλαμβάνεται από εκείνο το πράγμα που ίσταται εκεί... Ο χώρος ανήκει στο ίδιο το πράγμα, το κάθε πράγμα έχει το δικό του χώρο.”*⁷

⁶ Τάσος Μπίρης, *Με τη σκέψη στην αρχιτεκτονική*, εκδ. Παπασωτηρίου, Αθήνα 1999, σελ. 114

⁷ Μάρτιν Χάιντεγκερ, *Εισαγωγή στη Μεταφυσική*, μτφρ. Χρήστου Μαλεβίτση, Δωδώνη, Αθήνα - Γιάννενα 1986, σελ. 96

[2. Ερμηνευτική μέθοδος]

Τα αρχιτεκτονικά έργα που επιλέχθησαν αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα διαφορετικών αντιμετώπισεων στο θέμα «κατοικία στη φύση» ,και ένταξη αυτής στο τοπίο. Δεν μας αφορά η σύγκριση αυτών και φυσικά ούτε ο σχολιασμός τους με σκοπό να κριθεί το αποτέλεσμα. Μας ενδιαφέρει η κατανόηση του τρόπου που ο εκάστοτε δημιουργός του έργου μεταφράζει στην κατοικία του τις προσλαμβάνουσες που του παρέχει το τοπίο, με ότι αυτό συνεπάγεται.

Η επιλογή των κατοικιών έγινε λόγω τεσσάρων βασικών παραμέτρων:

Βρίσκονται σε περιαστικές ζώνες, οι οποίες είναι ελάχιστα ανεπτυγμένες οικοδομικά, με αποτέλεσμα να γίνεται ευκολότερα διακριτή η ένταξη τους ή μη στο φυσικό ελληνικό τοπίο. Αποτελούν αποτελέσματα σχεδιαστικής διαδικασίας με βασικό συνθετικό παράγοντα την ένταξη σε αυτό. Οι δοθήσες ερμηνείες του τοπίου ποικιλούν και διαφέρουν σημαντικά

μεταξύ τους, έτσι ώστε να εντοπίζεται ένα ευρύ φάσμα αποδόσεων της έννοιας «ένταξη στο τοπίο», όπου οι αρχιτεκτονικοί χειρισμοί(υλικότητα,ογκοπλασία,θέα κ.α.) αποτελούν τα μέσα έκφρασης της αντιστοιχίας κάθε φορά στάσης/ αντίληψης.

Οι μελέτες έγιναν από έλληνες αρχιτέκτονες οι οποίοι δρουν και εργάζονται τα τελευταία 25 χρόνια, καθώς μας ενδιαφέρει ο τρόπος σχεδιασμού που ακολουθείται σήμερα από νέους αρχιτέκτονες στη χώρα μας.

Η μελέτη των έργων αυτών θα γίνει μέσω της αντιπαράθεσης με αυτά του Άρη Κωνσταντινίδη, καθώς ένα από τα στοιχεία που του αποδίδουν τη πολυύμνητη ελληνικότητα στα έργα του είναι αυτό της σχέσης που αναπτύσσουν με το τοπίο. Έτσι θεωρούμε αρκετά ενδιαφέρουσα τη διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο οι επίγονοι του αντιμετωπίζουν το ίδιο θέμα σήμερα.

Η επιλογή των διπόλων έγινε βάση κοινών σημείων στο κτιριολογικό πρόγραμμα ώστε να μπορέσουμε να εντοπίσουμε τους διαφορετικούς συνθετικούς χειρισμούς. Τέλος θα παρουσιαστούν δυο παραδείγματα από τα ξενοδοχεία που

σχεδίασε ο αρχιτέκτονας ως υπεύθυνος μελετών του ΕΟΤ, καθώς αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα της επιθυμίας του για ηπια συνύπαρξη κτηρίου και περιβάλλοντος τοπίου.

Ως μέθοδος έρευνας των παραδειγμάτων, πέραν των συμβατικών (μελέτη σχετικών άρθρων και βιβλίων αλλά και σχεδίων των αρχιτεκτόνων) επιλέχθηκε η δημιουργία σκαριφημάτων (σκίτσα και σημειώσεις) τα οποία διευκόλυναν την παρατήρηση του εκάστοτε αντικειμένου αλλά και την εις βάθος κατανόηση της συνθετικής διαδικασίας που τα διέπουν. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη μεθοδική παρατήρηση του κάθε έργου και την αναγνώριση των τμημάτων από τα οποία αποτελείται (δηλαδή την αποσύνθεση των στοιχείων, τη σχέση μεταξύ τους, κλπ). Οι αποτυπώσεις αυτές αποτελούν επεξηγηματικό εργαλείο της εργασίας αλλά και σημαντικό τμήμα της.

*“Ο αρχιτέκτονας πρέπει να φανταστεί τον εαυτό του σαν ένα σαλιγκάρι: φτιάχνει το κέλυφος του αντλώντας από τα σπλάχνα του τις δυνάμεις και την ευρυματικότητα που γεννάει η πρωταρχική ανάγκη να φτιάξουμε το δοχείο ζωής μας”.*⁹

⁹ Κωνσταντινίδης Άρης, *Για την αρχιτεκτονική, Δημοσιεύματα σε εφημερίδες, περιοδικά και σε βιβλία 1940-1982*, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2011

[3. Τα αναλυτικά ερωτήματα]

[Ποια τα χαρακτηριστικά της αρχιτεκτονικής του Άρη Κωνσταντινίδη σε σχέση με το ελληνικό τοπίο;]

[Αποτέλεσε το τοπίο καθοριστικό παράγοντα στο σχεδιασμό του Άρη Κωνσταντινίδη και ποια η διαδικασία σχεδιασμού που ακολουθούσε;]

[Συναντάμε σήμερα έργα αρχιτεκτόνων που θα μπορούσαμε να πούμε ότι ακολουθούν την ίδια σχεδιαστική λογική ή μέρος της με αυτή του Άρη Κωνσταντινίδη;]

[Ποιες είναι οι σύγχρονες εκδοχές διαλόγου με το ελληνικό τοπίο;]

[Πώς αυτές μπορούν να συσχετιστούν με το έργο του Άρη Κωνσταντινίδη;]

[Ποιες οι παράμετροι και πώς αυτές μετουσιώνονται σε έργο στη περίπτωση της σύγχρονης ελληνικής κατοικίας τα τελευταία 25 χρόνια;]

• ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΟΠΙΟ
ΜΕΛΕΤΕΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΛΗΨΗΣ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ
ΠΑΛΑΙΟΤΗΣ Ν. ΔΟΥΒΕΛΛΗΣ.

• ΧΩΡΟΓΡΑΦΙΕΣ
Ο ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟΣ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΥΦΗΜΑΤΟΣ
ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΕΡΑΝΗΣ.

• ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΟΠΙΑ
ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΑΠΟ ΘΗΛΑ,
ΕΡΩΤΗΣ ΚΑΤΣΗΜΙΚΑΛΗΣ.

→ Η ΤΑΚΤΙΣΗ ΜΕ ΕΝΑ ΤΟΠΙΟ ΕΙΝΑΙ ΜΕΡΟΣ ΤΗΣ ΑΤΟΜΙΚΗΣ
ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ ΣΕ ΟΠΟΥΣ ΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥΣ
ΟΣΤΟΙΣ ΣΤΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ Η ΔΙΚΟΝΟΜΙΑ ΠΟΥ ΥΠΑΡΧΕΙ ΣΤΙΣ
ΣΥΣΤΗΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΤΟΠΟΥ ΑΔΑΠΑΡΑΓΕΙ ΤΗ ΔΙΑΦΟΡΑ ΜΕΤΑΞΥ
ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΚΑΙ ΣΧΗΜΑΤΟΠΟΙΗΜΕΝΟΥ ΤΟΠΟΥ ΤΟΥ ΥΠΟΤΙΠΟΥ
ΚΑΙ ΤΟΥ ΤΟΠΙΟΥ ΤΟΥ ΕΠΙΣΤΕΠΟΥ.

ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΜΟΝΟ ΟΤΙ ΠΟΥ ΜΠΟΡΟΥΜΕ ΝΑ ΔΟΥΜΕ, ΑΛΛΑ ΕΝΑΣ ΤΡΟΠΟΣ
ΓΙΑ ΝΑ ΔΟΥΜΕ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ.
ΝΥΝΕ 200%

Η ΕΠΙΠΟΡΗ ΠΟΥ ΚΑΝΕΙ ΛΑΘΕ ΑΤΟΜΟ Η ΛΟΙΠΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΕΣΤΙΝ ΟΤΙ
ΠΟΙΑ ΤΟΠΙΑ ΤΟΥΣ ΑΥΤΟΠΡΟΣΘΕΤΟΥΣ ΚΑΙ ΠΟΣ ΓΙΝΕΤΑΙ Η ΑΔΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ
ΤΟΥΣ, ΑΠΟΤΕΛΕΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΙΑΛΕΓΜΑ.

... ΟΣ ΤΕΤΟΙΟΙ Ο ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΟΣ ΕΛΛΗΝ. ΑΦΕΘΗΕ ΣΤΟ "ΠΥΡΕΤΟ ΤΗΣ
ΑΥΟΙΟΔΟΜΗΣΗΣ ΤΟΥ", ΚΑΛΩΣΤΑΣ ΤΗ ΣΚΕΣΗ ΤΟΥ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΟΠΙΟ, ΣΦΥΤΑΣ ΣΤΗ ΘΥΕΛΛΕΔΙΚΗ ΕΡΩΣΗ
ΤΗΣ "ΑΔΑΠΤΗΣΗΣ" - ΜΙΑ ΠΡΑΞΗ ΦΘΟΡΟΠΟΙΟΥ, ΠΟΥ ΤΗ ΣΥΝΕΧΕΙ ΟΣ
ΤΑ ΣΗΜΕΡΑ!

ΚΕΡΟΣ → Ο ΤΟΠΟΣ ΠΟΥ ΚΕΡΑΕΙ, ΑΛΛΙΩΣ ΘΑ ΗΤΑΝ ΑΔΙΑΦΟΡΗΤΟΣ
ΜΗ ΤΟΠΟΣ → ΚΑΡΑΚΤΗΡΙΖΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΜΕ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΥ, ΦΡΑΥΤΟΥ.

ΔΕΝ ΑΦΟΜΕΙΝΕ ΠΑΡΑ Η ΛΑΤΕΡΗ ΜΟΡΦΗ ΣΚΕΣΗΣ ΜΕ ΤΗ ΘΥΣΙΑ,
Η ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ. ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΙΣΙΟΥ.

• ΓΑΙΕΣ ΑΝΑΓΕΥΣΙΑ (greek architects)
ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΟΠΙΟ
ΑΥΤΟΥΣ ΚΑΡΕΤΑΥΙΟΥΣ.

→

15 ΜΙΛΛΕΡ "ΠΡΩΤΕΣ ΕΥΤΥΣΕΙΣ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ", 1935.
ΟΔ. ΕΥΤΗΣ "ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΑΙ
ΙΔΙΟΤΙΚΑ".
ΑΡ. ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΥ "ΟΜΙΛΙΑ 1956
ΑΘΗΝΑ"

“Ένας από τους σημαντικότερους εκφραστές της αρχιτεκτονικής πρωτοπορίας της μεταπολεμικής περιόδου ήταν ο Α. Κωνσταντινίδης.⁹ Μελέτησε και αξιοποίησε στοιχεία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής της Ελλάδας ως προς τη λειτουργία των χώρων χωρίς να προσκολληθεί στη παραδοσιακή μορφή τους δημιουργώντας οικοδομήματα δημόσια και ιδιωτικά με χαρακτηριστικά του δικού του ύφους”.¹⁰

“Όταν γύρισα στην Ελλάδα κατάλαβα ότι, ό,τι είχα μάθει στη Γερμανία ήταν πράγματα χρήσιμα αλλά όχι χρησιμοποιήσιμα. Προσπάθησα να καταλάβω τί ήταν η Ελλάδα ταξιδεύοντας στα νησιά, όπου ανακάλυψα αυτό που λέμε ανώνυμη αρχιτεκτονική”.¹¹

“Παρατηρώντας την ακλόνητη συνέχεια του ελληνικού τοπίου θα πραγματοποιήσει μια προσεχτική ανάλυση της οργάνωσης του, στο οποίο θα κλιθεί αργότερα να πραγματοποιήσει το σύνολο του αρχιτεκτονικού του έργου”.¹²

“Ο χαρακτηρισμός κριτικός τοπικισμός είναι μια έννοια που θα μπορούσε να περιγράψει την αρχιτεκτονική του Α. Κωνσταντινίδη. Μέσα από τον τοπικισμό περιγράφουμε τα λαϊκά στοιχεία και με τον όρο κριτικό την όχι πλήρη αναπαραγωγή της αρχιτεκτονικής αλλά μια προσπάθεια να αφομοιωθούν τα λειτουργικότερα και αισθητικά αρτιωμένα χαρακτηριστικά της, μέσα σε σύγχρονες κατασκευές”.¹³

¹⁰ Γεννήθηκε στην Αθήνα το 1913 και σπούδασε αρχιτεκτονική στη Γερμανία. Από το 1938 έως το 1942 εργάστηκε στη πολεοδομία της Αθήνας και έπειτα στο υπουργείο δημοσίων έργων. Τη διετία 1955-1957 έγινε προϊστάμενος στην υπηρεσία μελετών του οργανισμού εργατικής εστίας και στη συνέχεια από το 1958 έως το 1978 προϊστάμενος και ειδικός σύμβουλος του εθνικού οργανισμού τουρισμού με αναγκαστικό διάλλειμα τα χρόνια της δικτατορίας. Πέθανε στην Αθήνα το 1993 σε ηλικία 80 ετών.

¹¹ Βιογραφίες σημαντικών Ελλήνων δημιουργών-καλλιτεχνών, Αρχιτεκτονική: Άρης Κωνσταντινίδης, Αθήνα 1919-1993, MAX PRODUCTIONS για το Υπουργείο Πολιτισμού.

¹² Βιογραφίες σημαντικών Ελλήνων δημιουργών-καλλιτεχνών, Αρχιτεκτονική: Άρης Κωνσταντινίδης, Αθήνα 1919-1993, MAX PRODUCTIONS για το Υπουργείο Πολιτισμού.

¹² Κωνσταντινίδης Άρης, *Μελέτες και κατασκευές*, εκδ. Άγρα, Αθήνα, 1981, σελ. 276-277

¹³ Πέτρος Μαρτινίδης- από την εκπομπή Βιογραφίες σημαντικών Ελλήνων δημιουργών-καλλιτεχνών, Αρχιτεκτονική: Άρης Κωνσταντινίδης, Αθήνα 1993, MAX PRODUCTIONS για το Υπουργείο Πολιτισμού, Πορτραίτα και Διαδρομές Ελλήνων Αρχιτεκτόνων, Άρης Κωνσταντινίδης Δοχεία Ζωής, Αθήνα 1989, EPT

[Άρης Κωνσταντινίδης]

[Καθισμένος πλάι σε έναν κόκορα]

[Φωτογραφία της συζύγου του
Ναταλίας Μελά]

Η αρχιτεκτονική του χαρακτηρίζεται από την ορθολογική διάταξη της κάτοψης, την λειτουργικότητα των χώρων, το σεβασμό στις κλιματολογικές συνθήκες της Ελλάδας, την ανάδειξη της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας κάθε υλικού και τέλος η παράμετρος που θα μας απασχολήσει στη συγκεκριμένη μελέτη δηλαδή η όσο το δυνατόν ηπιότερη ένταξη της κατασκευής στο τοπίο. Έτσι, καταφέρνει να χτίσει “δοχεία ζωής” αλλά και να διαμορφώνει συγκεκριμένες συνθετικές μεθόδους ώστε να δημιουργεί σαφή αρχιτεκτονική γλώσσα.

Ενδιαφερόταν για μια σύγχρονη αρχιτεκτονική σε πλήρη αρμονία με το ελληνικό τοπίο. Αυτό, τον ώθησε στη μελέτη της ανώνυμης παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και στη συνέχεια στην έκδοση τριών σημαντικών βιβλίων: «Δύο χωριά απ’ τη Μύκονο», «Τα παλιά αθηναϊκά σπίτια», και τα «Ξωκλήσια της Μυκόνου», την περίοδο 1947-1953. Ωστόσο, προσέγγιζε το αντικείμενό του με βλέμμα υπερβατικό. Χωρίς το θαυμασμό των λαογράφων της εποχής ,χωρίς παρελθοντολαγνεία και χωρίς γραφικότητα.

Με τα “Θεόκτιστα” το τελευταίο του βιβλίο, υπογραμμίζει και πάλι ότι η ανώνυμη αρχιτεκτονική, αλλά και το ίδιο το τοπίο της Ελλάδας αποτελούν τα θεμέλια πάνω στα οποία πρέπει να σταθεί μια σύγχρονη αρχιτεκτονική. Έτσι, επιλέγει να μην ακολουθήσει τη τάση κάποιων σύγχρονων του, οι οποίοι αντέγραφαν μοντέρνα ευρωπαϊκά πρότυπα που είχαν κατασκευαστεί για τις ανάγκες άλλων τόπων αλλά ούτε φυσικά τη μίμηση παλαιών μορφών που θα οδηγούσαν σε μια σκηνογραφική αντιγραφή.

Τα έργα του βασίζονταν στη συνειδητοποίηση ότι σε αυτή την χώρα ο άνθρωπος μπορεί και θέλει να ζει το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του όχι μόνο μέσα, αλλά και έξω από το σπίτι του.

“Η δομή των κτηρίων του είναι παρόμοια με παλαιότερους αρχιτεκτονικούς τύπους αλλά διαφοροποιείται το ύφος, υπηρετώντας αυτό που ο ίδιος αποκαλούσε “Αληθινή αρχιτεκτονική”, χωρίς διακοσμητικά στοιχεία και προσπάθεια εξωραϊσμού, με αρμολογημένες λιθοδομές, γυμνό μπετόν, πέτρα και ξύλο, ξεκινούσε πάντα

το σχεδιασμό από τη διευθέτηση της λειτουργίας των χώρων εσωτερικών, εξωτερικών και ημιυπαιθρίων η οποία τελικώς όριζε και την εξωτερική μορφή των κτηρίων.”¹⁴ Λιτές γραμμές, μεγάλα ανοίγματα και προσεκτικά μελετημένη σχέση ανάμεσα σε ημιυπαιθρίους, ανοιχτούς και κλειστούς χώρους.

“Η αρχιτεκτονική είναι τοπική, είναι δουλεμένη με τη γη απάνω στη οποία στέκει, φυτρώνει όπως τα δέντρα, τα φυτά, οι θάμνοι, τα λουλούδια”.¹⁵

[Βιογραφίες σημαντικών Ελλήνων δημιουργών-καλλιτεχνών, Αρχιτεκτονική: Άρης Κωνσταντινίδης, Αθήνα 1993]

[MAX PRODUCTIONS για το Υπουργείο Πολιτισμού, Πορτραίτα και Διαδρομές Ελλήνων Αρχιτεκτόνων, Άρης Κωνσταντινίδης Δοχεία Ζωής, Αθήνα 1989, ΕΡΤ]

¹⁴ Εκπομπή: *Βιογραφίες σημαντικών Ελλήνων δημιουργών-καλλιτεχνών, Αρχιτεκτονική: Άρης Κωνσταντινίδης*, Αθήνα 1993, MAX PRODUCTIONS για το Υπουργείο Πολιτισμού, Πορτραίτα και Διαδρομές Ελλήνων Αρχιτεκτόνων, Άρης Κωνσταντινίδης, Δοχεία

Ζωής, Αθήνα 1989, ΕΡΤ

¹⁵ Ό.π.

[Βιογραφίες σημαντικών Ελλήνων δημιουργών-καλλιτεχνών, Αρχιτεκτονική: Άρης Κωνσταντινίδης, Αθήνα 1993]

[MAX PRODUCTIONS για το Υπουργείο Πολιτισμού, Πορτραίτα και Διαδρομές Ελλήνων Αρχιτεκτόνων, Άρης Κωνσταντινίδης Δοχεία Ζωής, Αθήνα 1989, ΕΡΤ]

[Η έννοια του ελληνικού τοπίου στην αρχιτεκτονική του Άρη Κωνσταντινίδη.]

“Από τον τρόπο που χτίζουμε γίνεται φανερό σε ποια σχέση βάζουμε τον εαυτό μας απέναντι στη φύση. Γιατί με την αρχιτεκτονική έρχεται ο άνθρωπος σε ένα καλό συναπάντημα μαζί της. Δηλαδή με το τοπίο όπου είναι ταγμένη (- η αρχιτεκτονική) να ζεί”.¹⁶

Ο Α. Κωνσταντινίδης προσπαθεί εξ αρχής να διαχωριστεί από “όποιον μπορεί να ονειρεύεται ελληνικούς ρυθμούς και τρέχα γύρευε”¹⁷ και έτσι αναφέρεται σπάνια στον ελληνισμό. Θεωρεί μάλιστα την αρχαιοελληνική αρχιτεκτονική γλυπτική.

¹⁶Κωνσταντινίδης Άρης, *Η αρχιτεκτονική της αρχιτεκτονικής, Ημερολογιακά σημειώματα*, εκδ. Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2011, σελ. 168

¹⁷Ο.π., σελ. 19

“Και πως του έρχεται του *Le Corbusier* και φωνάζει πως η αρχιτεκτονική είναι τέχνη, επειδή υπάρχει ο *Παρθενώνας* που μας τον παρουσιάζει σαν το πιο καλό υπόδειγμα για εμάς σήμερα. Όμως ποια σχέση μπορεί να έχει ο *Παρθενώνας* με ό,τι προέχει να κάνουμε εμείς σήμερα στην αρχιτεκτονική”.¹⁸

¹⁸Ο.π. σελ. 41

“Παρ’ όλα αυτά φαίνεται να εντοπίζει μια υπεροχή της Ελλάδας η οποία έγκειται σε κάποιους παράγοντες όπως είναι το ήπιο κλίμα και το λιτό ελληνικό τοπίο. Έτσι το κλίμα και τα “θεϊκά σε ομορφιά” τοπία της Ελλάδας αντανakλώνται και στον άνθρωπο που “εδώ σε εμάς είναι όμορφος και λαμπερός (στη ψυχή και στο σώμα), γεμάτος ποιότητα και λιτό ήθος”.¹⁹

¹⁹Κωνσταντινίδης Άρης, *Αρχιτεκτονική και τουρισμός*, άρθρο στο περιοδικό Αρχιτεκτονικά θέματα, τεύχος 1, 1967, στο Α. Κωνσταντινίδης, *Για την αρχιτεκτονική*, 1987, σελ. 200

**[Κατοικία με δώμα για ύπνο στα
Αναφιώτικα, 1938]**

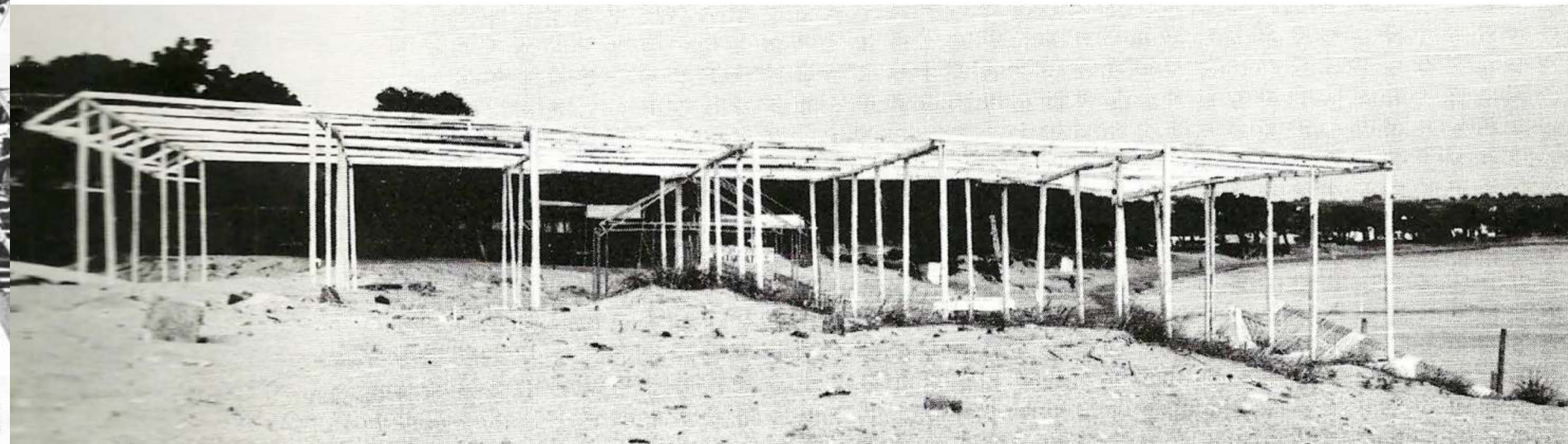
[Σκίτσο για την πρόσοψη της εικονιζόμενης
κατοικίας, 1938]

**[Κατοικία με προαύλιο και δώμα
για ύπνο στον προσφυγικό
οικισμό της Κοκκινιάς,
1945]**

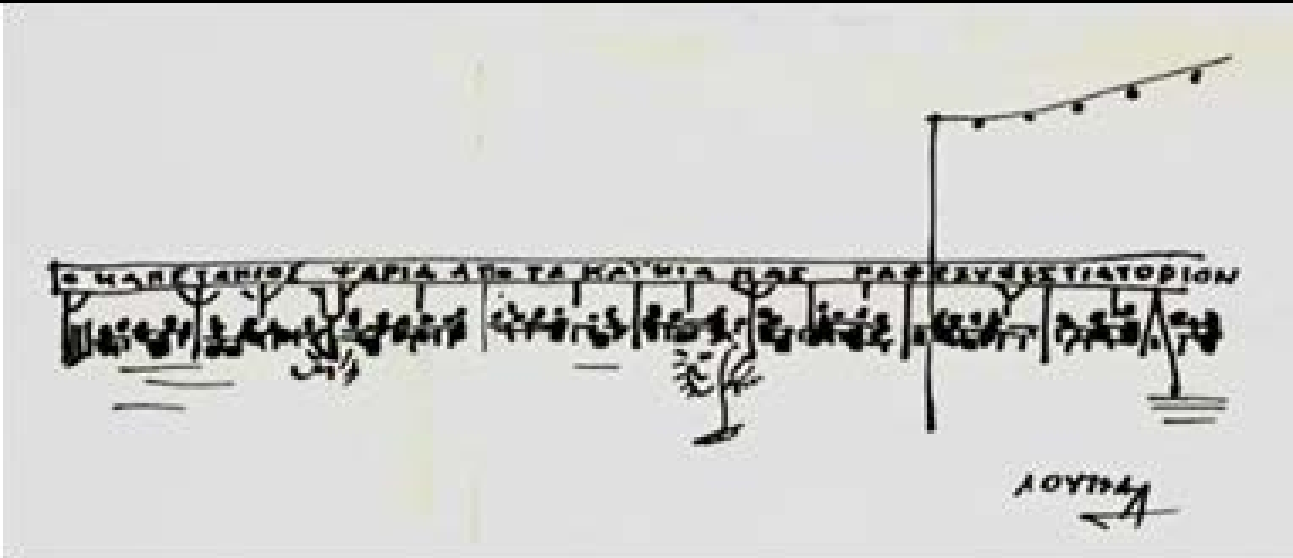
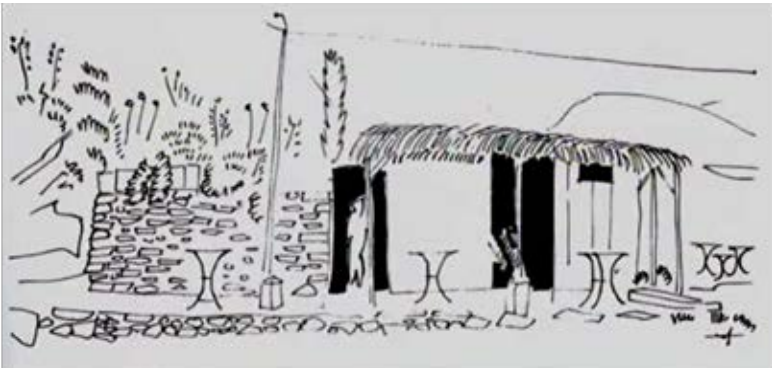
**[Σκελετός για υπόστεγα εστιατορίου
στην παραλία της Λούτσας, 1964]**

[Δεν έχουν προστεθεί ακόμη οι ψάθες που θα
σκιάσουν τον υπαίθριο χώρο]

[Σκίτσα του Άρη Κωνσταντινίδη]

[Βίντεο: Βιογραφίες σημαντικών Ελλήνων δημιουργών-καλλιτεχνών, Αρχιτεκτονική: Άρης Κωνσταντινίδης, Αθήνα 1993, MAX PRODUCTIONS για το Υπουργείο Πολιτισμού, Πορτραίτα και Διαδρομές Ελλήνων Αρχιτεκτόνων, Άρης Κωνσταντινίδης, Δοχεία Ζωής, Αθήνα 1989, ΕΡΤ]

Η ρητορική του Κωνσταντινίδη φαίνεται να είναι περισσότερο τοπικιστική με πρωταρχικό μέλημα τη δημιουργία μίας ελληνικής σύγχρονης αρχιτεκτονικής.

Ο Κωνσταντινίδης δηλώνει για τον εαυτό του:

“σαν μοντέρνος αρχιτέκτονας που είμαι (αληθινά μοντέρνος)”²⁰ υπονοεί πως για αυτόν η λαϊκή παράδοση συμπίπτει απόλυτα με την ουσία του μοντερνισμού, η οποία αποτυπώνεται στα λαϊκά κτίσματα, στα προσφυγικά αλλά κυρίως σε αυτή των νησιών.

“Η μοντέρνα αρχιτεκτονική, όμως δεν είναι άλλο παρά η αναζήτηση της πρωταρχικής και αιώνιας αλήθειας της αρχιτεκτονικής”^{.21}

²⁰ Ημερολογιακό σημείωμα του 1937, στο Άρης Κωνσταντινίδης, *Η αρχιτεκτονική της αρχιτεκτονικής*, 1992, σελ. 19

²¹ Η θεμελίωση της μοντέρνας αρχιτεκτονικής στα αρχέτυπα και το πρωταρχικό παρελθόν δεν είναι καθόλου επινόηση του Κωνσταντινίδη. Ο Giedion, για παράδειγμα, ίσως ο πιο γνωστός από τους στρατευμένους στη μοντέρνα αρχιτεκτονική θεωρητικούς, και βασικός ιδεολογικός οργανωτής των CIAM, αναπτύσσει πανομοιότυπα επιχειρήματα. Το ίδιο περίπου κάνει και ο Λε Κορμπυζιέ, μην έχοντας πρόβλημα να το συνδυάσει με τη λατρεία της μηχανής και της σύγχρονης τεχνολογίας ,βλ. Le Corbusier, *Για μια αρχιτεκτονική*, μτφρ. Π.Τουρνικιώτης,εκδ. Εκκρεμές, Αθήνα, 2004

“Η ελληνική λαϊκή αρχιτεκτονική εγγενώς συνυφασμένη με το τοπίο και τη φύση είναι φορέας αυτής της αλήθειας”²², επομένως και από τη φύση της μοντέρνα.

²² *“ναι, κυρία μου, αυτό είναι το θαύμα εδώ στην Ελλάδα όταν στέκεις μπροστά στο οποιοδήποτε αρχιτεκτονικό έργο ... να μην μπορείς να ξεχωρίσεις ποιο είναι το έργο που έκανε η φύση”*, Κωνσταντινίδης Άρης, *Αρχιτεκτονική και τουρισμός*, άρθρο στο περιοδικό Αρχιτεκτονικά θέματα, τεύχος 1, 1967, στο Α. Κωνσταντινίδης, *Για την αρχιτεκτονική*, 1987, σελ.. 245

[Μύκονος | ξερολιθιά με σαμάρι]

[Κωνσταντινίδης Άρης, *Για την αρχιτεκτονική*, Δημοσιεύματα σε εφημερίδες, περιοδικά και σε βιβλία 1940-1982]

[Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2011]

[Μύκονος | γενική άποψη]

[Κωνσταντινίδης Άρης, *Για την αρχιτεκτονική*, Δημοσιεύματα σε εφημερίδες, περιοδικά και σε βιβλία 1940-1982]

[Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2011]

[Η αρχιτεκτονική του Άρη Κωνσταντινίδη με καθοριστικό συνθετικό παράγοντα το ελληνικό τοπίο.]

Για να πω μόνο πως η αρχιτεκτονική δεν είναι αυτό που μπορούμε να λέμε αλλά αυτό που μπορούμε να κάνουμε γιατί η πηγή από όπου αντλεί η αρχιτεκτονική τη δύναμη της, την εφευρετικότητα της (την ποιητική της ακόμα) βρίσκεται στη δοσμένη πραγματικότητα: στο φυσικό τοπίο με τη συγκεκριμένη φυσική υπόσταση (όπου μετράει και η πνευματική του διαύγεια) και τους κλιματολογικούς της όρους – στο σύνολο που τον δεχόμαστε και σαν άτομο και σαν κοινωνικό σύνολο- και στη τεχνική που μπορεί να είναι χειρωνακτική ή βιομηχανικά οργανωμένη, οπότε μετράνε και τα τεχνητά υλικά δίπλα σε εκείνα που έχει να προσφέρει το συγκεκριμένο κάθε φορά τοπίο”.²³

Για τον Α. Κωνσταντινίδη το φυσικό τοπίο αποτελεί καθοριστικό παράγοντα της αρχιτεκτονικής του, και γι αυτό το λόγο σε

²³ Κωνσταντινίδης Άρης, *Η αρχιτεκτονική της αρχιτεκτονικής*, Ημερολογιακά σημειώματα, εκδ. Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2011, σελ. 132

κάθε σχεδιαστική του έρευνα δίνει μεγάλη σημασία στην οργανωμένη μελέτη του εκάστοτε τόπου όπου πρόκειται να χτίσει. Μέσα από τη δημιουργία του προσπαθεί “να ολοκληρώσει ότι η φύση έχει αφήσει ατελείωτο”.²⁴

“Το αρχιτεκτονικό έργο του Άρη Κωνσταντινίδη καταφέρνει να εκφράσει το πνεύμα και τη πλαστικότητα του ελληνικού τοπίου. Επίσης όπως ο ίδιος αναφέρει “η σύγχρονη αρχιτεκτονική δεν είναι αυτή που μιμείται αλλά αυτή που γεννάται μέσα από τις κοινωνικές και τεχνικές δυνατότητες της κάθε εποχής και κάθε τόπου που παράγεται, γιατί η αρχιτεκτονική είναι γεωγραφική και φυτρώνει στον κάθε τόπο σαν αυτονόητο φυσικό στοιχείο”.²⁵

²⁴ Ο.π.: σελ.132

²⁵ Ο.π.: σελ. 100

Ο διάλογος με τη φύση αποτελεί καθοριστικό παράγοντα στη διαδικασία σχεδιασμού του και έτσι αναφέρει χαρακτηριστικά πως “χωρίς τοπίο, κλίμα και έδαφος δεν μπορεί να υπάρξει αρχιτεκτονική” και περιγράφει ότι οι παράμετροι που διέπουν το ελληνικό τοπίο καθορίζουν “ το κατασκευαστικό σύστημα, τη λειτουργική διάταξη, και την πλαστική μορφή του έργου”.²⁶

[Φωτογραφίες από το προσωπικό αρχείο του Άρη Κωνσταντινίδη | Βίντεο: Βιογραφίες σημαντικών Ελλήνων δημιουργών-καλλιτεχνών, Αρχιτεκτονική, Άρης Κωνσταντινίδης | Αθήνα 1993] [MAX PRODUCTIONS για το Υπουργείο Πολιτισμού | Πορτραίτα και Διαδρομές Ελλήνων Αρχιτεκτόνων | Άρης Κωνσταντινίδης |

Δοχεία Ζωής | Αθήνα 1989 | ΕΡΤ]

²⁶ Ελένη Φεσσά-Εμμανουήλ, *Κτίρια για δημόσια χρήση στην νεώτερη Ελλάδα (1927-1992)*, σελ. 23-24

[Φωτογραφίες από το προσωπικό αρχείο
του Άρη Κωνσταντινίδη |
Βίντεο: Βιογραφίες σημαντικών Ελλήνων
δημιουργών-καλλιτεχνών, Αρχιτεκτονική,
Άρης Κωνσταντινίδης | Αθήνα 1993]
[MAX PRODUCTIONS για το Υπουργείο Πολιτισμού |
Πορτραίτα και Διαδρομές Ελλήνων Αρχιτεκτόνων |
Άρης Κωνσταντινίδης |

Δοχεία Ζωής | Αθήνα 1989 | ΕΡΤ]

Σημαντικός παράγοντας του τόπου το κλίμα το οποίο προσδιορίζεται από το φώς και τα καιρικά φαινόμενα καθώς και τις αλλαγές τους από εποχή σε εποχή.

*“Δεν είναι υπερβολή να πούμε πως η Ελλάδα στέκει σαν μία από τις πιο όμορφες χώρες του κόσμου, έχει κλίμα ήπιο που σου επιτρέπει να ζεις σχεδόν ολοχρονίς στο ύπαιθρο, έχει έναν ήλιο ιδιαίτερα φωτεινό και λαμπερό, με ατμόσφαιρα πάντοτε κρυστάλλινα καθαρή, έχει και νύχτες , το καλοκαίρι πιο πολύ δροσερές και ολόφωτες με το φεγγάρι ή τις αστροφεγγιές”.*²⁷

Επιθυμώντας να αναδείξει μέσα από τα έργα του το ελληνικό κλίμα, σχεδιάζει “ανοιχτά κτήρια”, με ασαφή τα όρια φύσης και κατοικίας μέσω των μεταβατικών χώρων που δημιουργεί. Έτσι, το κτίσμα είναι δεμένο με τον τόπο και τις κλιματολογικές του συνθήκες.

²⁷ Κωνσταντινίδης Άρης, *Για την αρχιτεκτονική*, Δημοσιεύματα σε εφημερίδες, περιοδικά και σε βιβλία 1940-1982, εκδ. Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2011, σελ. 200

*“Για τον Άρη Κωνσταντινίδη τα σπίτια χωρίζονται σε τρεις χώρους, τον κλειστό, τον ανοιχτό-αυλή και τον τρίτο γι’ αυτόν εξίσου σημαντικός, τον ημιυπαίθριο ο οποίος καλύπτει διάφορες ανάγκες: την ήπια μετάβαση από το ανοιχτό στο κλειστό, τη διαβίωση, τον ύπνο, την εξασφάλιση δροσιάς και σκιάς για το εσωτερικό. Μια δομή που ο ίδιος χαρακτήρισε θεόκτιστη και υπάρχει στην Ελλάδα εδώ και χιλιετίες”.*²⁸

²⁸ Βιογραφίες σημαντικών Ελλήνων δημιουργών-καλλιτεχνών, *Αρχιτεκτονική: Άρης Κωνσταντινίδης*, Αθήνα 1919-1993, MAX PRODUCTIONS για το Υπουργείο Πολιτισμού.

Ο προσανατολισμός αποτελεί κύριο σχεδιαστικό άξονα για τον αρχιτέκτονα. Η τοποθέτηση των κτηρίων γίνεται με σκοπό να προστατευθούν αυτά από τον βορρά και να ανοιχτούν προς το νότο. Η μέριμνα γύρω από το θέμα του προσανατολισμού αποσκοπεί κυρίως στη προφύλαξη από τον αέρα και κατά περιπτώσεις τον ήλιο κάτι που επιτυγχάνει μέσω των ημιυπαίθριων χώρων ή τοποθετώντας κάθετα προστατευτικά στοιχεία.²⁹

Το αρχιτεκτονικό έργο του Α. Κωνσταντινίδη εκφράζει ξεκάθαρα το πνεύμα και τη πλαστικότητα του ελληνικού τοπίου. *“Γιατί η αρχιτεκτονική είναι γεωγραφική και φυτρώνει στο κάθε τόπο όπως τα δέντρα οι θάμνοι και τα λουλούδια, ... και ανθίζει στο συγκεκριμένο τόπο σαν αυτονόητο φυσικό στοιχείο”.*³⁰

²⁹ Για παράδειγμα στο Ξενία στην Ολυμπία τα δωμάτια και οι κοινόχρηστοι χώροι στρέφονται προς τη μεσημβρία, ενώ στο Ξενία του Πόρου τοποθετεί ελαφριές κατασκευές από καλαμωτή προστατεύοντας τους ενοίκους από τον ήλιο και παρέχοντας τους ένα ελαφρύ δροσερό αέρα που διαπερνά το χώρο.

³⁰ Κωνσταντινίδης Άρης, *Η αρχιτεκτονική της αρχιτεκτονικής*, Ημερολογιακά σημειώματα, εκδ. Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2011, σελ. 226

Αυτό εξηγεί το θαυμασμό του για την λαϊκή μας αρχιτεκτονική η οποία εκμεταλλεύεται τις ιδιαίτερες συνθήκες του τόπου.

Ο Α. Κωνσταντινίδης δε θα μπορούσε να αφήσει ανεκμετάλλευτη τη θέα που του παρέχει το τοπίο καθώς έτρεφε μεγάλη αγάπη για τη ελληνική ομορφιά. Έτσι δημιουργεί ανοίγματα σε σημεία που παρέχουν καλή οπτική του τοπίου και συχνά μέσω της τεχνικής του *“καδραρίσματος”* δίνει έμφαση στα σημεία που θεωρεί όμορφα.

Σύμφωνα με τον Α. Κωνσταντινίδη:

“από τη μια η αρχιτεκτονική γεννιέται από μέσα προς τα έξω , γιατί δίνει μορφή σε λειτουργίες που έχει ανάγκη ο άνθρωπος, αλλά και από έξω προς τα μέσα. Γιατί το τοπίο είναι αυτό που ορίζει τις πλαστικές αρχές”.³¹

Αν προσπαθήσουμε να αναλύσουμε τις λέξεις “μέσα” και “έξω” μπορούμε να εξάγουμε τα εξής συμπεράσματα: με το “μέσα” αναφερόμαστε στο κλειστό

χώρο αλλά και στη λειτουργία ενώ το “έξω” μεταφράζεται ως η μορφή του κτηρίου αλλά και ως ο ανοιχτός χώρος, η φύση. Αποκαλύπτονται έτσι τα εξής διπola: “Λειτουργία- μορφή και κλειστός χώρος-φύση. “Έννοιες με αμφίδρομη σχέση που λειτουργούν ισότιμα ώστε να δημιουργήσουν μια οργανική ενότητα”.³²

Η άποψη αυτή του Άρη Κωνσταντινίδη εκφράζεται πρακτικά σε όλα του τα έργα μέσω των μεταβατικών χώρων, των μεγάλων ανοιγμάτων αλλά και της κάτοψης που συχνά επεκτείνεται στον υπαίθριο χώρο. Οι μεταβατικοί χώροι είναι “οι ημιυπαίθριοι χώροι ανάμεσα στο μέσα και στο έξω, ταιριαστοί και απαραίτητοι για το ελληνικό περιβάλλον, οι οποίοι καθιερώθηκαν ακόμα και από τα ομηρικά σπίτια και τα μινωικά ανάκτορα, μέχρι τα βυζαντινά μοναστήρια”.³³

Στην αρχιτεκτονική πρέπει να ξεχωρίζουν Τα στοιχεία που φέρουν και αυτά που “φέρονται” και συνεχίζει λέγοντας “κάνω μια κατασκευή η οποία θα φέρει δώματα,

στέγες και δάπεδα”.³⁴ Τα υποστυλώματα και τα δοκάρια τοποθετούνται σε ορισμένες αποστάσεις δημιουργώντας ένα κάρναβο σε κανονικές αποστάσεις, έτσι επιτυγχάνεται μια απλούστευση της κατασκευής αλλά και μια μουσικότητα. Έτσι χρησιμοποιώντας ένα είδος modular καταφέρει να απαντήσει διαφορετικά στην εκάστοτε κατάσταση, έχει δηλαδή κάτι σταθερό το οποίο επαναλαμβάνεται και μέσα σ’αυτό μπορεί να κάνει και την “πιο μεγάλη τρέλα”, έτσι όλες οι κατασκευές του είναι και “ ίδιες και διαφορετικές”. Η αρτιότητα της κατασκευής γι αυτόν λοιπόν προκύπτει μέσα από αυτή τη τυπική διάταξη, δηλαδή “ [...] ο τύπος που θα συνοψίζει γνώσεις, εμπειρίες και προσωπικές ακόμη διαθέσεις, δηλαδή ένα σχήμα που θα επιδέχεται παραλλακτικές λύσεις χωρίς να χάνει την ουσιαστική της οντότητα και υπόσταση”.³⁵ “Πειραματίζεται με σκίτσα και αναλογίες πάνω σε διάφορες διατάξεις και καταλήγει στην τυποποίηση, είναι ουσιαστικά ο πρώτος στην Ελλάδα

που εισάγει αυτή την έννοια σε δημόσια κτήρια μεγάλης κλίμακας”.³⁶ Στοιχεία πλήρωσης, φέρων και φερόμενος οργανισμός διαφοροποιούνται στα έργα του και είναι κατασκευαστικά ορατά. Μέσα σ’ αυτό το σκελετό διαμορφώνονται , τόσο εξωτερικοί όσο και ημιυπαίθριοι χώροι, η συνδιαλλαγή αυτών των χώρων με το υπαίθρο, αλλά και μεταξύ τους, θυμίζει το τρίπτυχο της λαϊκής ελληνικής αρχιτεκτονικής: κλειστό δωμάτιο, υπόστεγο, αυλή.

“Ο ημιυπαίθριος, ως συνδετικός κρίκος σπιτιού και φύσης, σχεδιάζεται από τον Κωνσταντινίδη σαν ένα ακόμη δωμάτιο που καλύπτεται από την ίδια στέγη και περιβάλλεται από τα ίδια δομικά στοιχεία, παίζοντας το ρόλο του «πνεύμονα» σε όλη τη σύνθεση”.³⁷ Η ζεύξη της τυπολογίας του αρχαίου μεγάρου με τον εξορθολογισμό της αρχιτεκτονικής πάνω σε κάρναβο θεωρήθηκε ιδιοφυής από τον Ζ. Κοτιώνη ο οποίος στο βιβλίο του Η τρέλα του τόπου αναφέρει ότι αυτή “η ιδιωματική απόδοση του Κωνσταντινίδη έφτασε σε μια υψηλή και λιτή ποιητική έκφραση”.³⁸

“Θεωρούσε ότι η ουσία της αρχιτεκτονικής του αρχαίου μεγάρου βρίσκεται σε μια διαβάθμιση, δηλαδή, στο πέρασμα από τον υπαίθριο χώρο, σε έναν ημιυπαίθριο και μετά σε έναν πιο κλειστό χώρο με μεγάλα ανοίγματα, για να καταλήξει σε έναν ακόμα πιο κλειστό χώρο, με μικρότερα ανοίγματα. Η μετάβαση από το υπαίθριο και φωτεινό στο πιο κλειστό

και σκοτεινό συνιστά τον τρόπο με τον οποίο ο άνθρωπος έχτιζε χώρους που κάλυπταν απλές ζωτικές ανάγκες του, χωρίς να τον ξεκόβουν από τη φύση. Αυτή την *“αληθινή αρχιτεκτονική”* τη συναντούσε στα χωριά της Μυκόνου, στα ξωκλήσια, στις καλύβες και στα πρόχειρα υπόστεγα στην ελληνική ύπαιθρο. Και πέτυχε να αποδώσει μια ανασύνθεσή της, μέσα από το αφαιρετικό και αρχιτεκτονικό λεξιλόγιο του Μοντερνισμού.”³⁹

[Φωτογραφίες από το προσωπικό αρχείο του Άρη Κωνσταντινίδη | Βίντεο: Βιογραφίες σημαντικών Ελλήνων δημιουργών-καλλιτεχνών, Αρχιτεκτονική, Άρης Κωνσταντινίδης | Αθήνα 1993] [MAX PRODUCTIONS για το Υπουργείο Πολιτισμού | Πορτραίτα και Διαδρομές Ελλήνων Αρχιτεκτόνων | Άρης Κωνσταντινίδης |

Δοχεία Ζωής | Αθήνα 1989 | EPT]

³¹ Κωνσταντινίδης Άρης, *Η αρχιτεκτονική της αρχιτεκτονικής*, Ημερολογιακά σημειώματα, εκδ. Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2011, σελ. 155-156

³² Ό.π. σελ. 96

³³ Ό.π. σελ. 82

³⁴ Εκπομπή Αρχιτεκτονικοί δρόμοι, επεισόδιο 003, Μνήμη και Διαχρονικότητα, Ιανουάριος 1990, Οπτικοακουστικό αρχείο EPT.

³⁵ Κωνσταντινίδης Άρης, *Η αρχιτεκτονική της αρχιτεκτονικής, Ημερολογιακά σημειώματα*, εκδ. Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2011, σελ. 335

³⁶ Κωνσταντινίδης Δημήτρης, *Ο αρχιτέκτονας Άρης Κωνσταντινίδης*, Υπουργείο τουριστικής ανάπτυξης, ΕΟΤ, 2008

³⁷ Κωνσταντινίδης Άρης, *Η αρχιτεκτονική της αρχιτεκτονικής*, Ημερολογιακά σημειώματα, εκδ. Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2011, σελ. 232

³⁸ Κοτιώνης Ζήσης, *Η τρέλα του τόπου, αρχιτεκτονική στο ελληνικό τοπίο*, εκδ.Εκκρεμές, Αθήνα, 2004

³⁹ www.athensvoice.gr, *Αρχιτεκτονική, Η αληθινή αρχιτεκτονική από τον Άρη κωνσταντινίδη*, κείμενο του Γιάννη Κωνσταντινίδη, 2011

[Περιστεριώνας]

[Κωνσταντινίδης Άρης, *Για την αρχιτεκτονική*, Δημοσιεύματα σε εφημερίδες, περιοδικά και σε βιβλία 1940-1982]

[Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2011]

[Φωτογραφία από το προσωπικό αρχείο του Άρη Κωνσταντινίδη]

[Βίντεο: Βιογραφίες σημαντικών Ελλήνων δημιουργών-καλλιτεχνών, Αρχιτεκτονική, Άρης Κωνσταντινίδης | Αθήνα 1993]

[MAX PRODUCTIONS για το Υπουργείο Πολιτισμού | Πορτραίτα και Διαδρομές Ελλήνων Αρχιτεκτόνων | Άρης Κωνσταντινίδης |

Δοχεία Ζωής | Αθήνα 1989 | ΕΡΤ]

[Φωτογραφίες από το προσωπικό αρχείο του Άρη Κωνσταντινίδη |

Βίντεο: Βιογραφίες σημαντικών Ελλήνων δημιουργών-καλλιτεχνών, Αρχιτεκτονική, Άρης Κωνσταντινίδης | Αθήνα 1993]

[MAX PRODUCTIONS για το Υπουργείο Πολιτισμού | Πορτραίτα και Διαδρομές Ελλήνων Αρχιτεκτόνων | Άρης Κωνσταντινίδης |

Δοχεία Ζωής | Αθήνα 1989 | ΕΡΤ]

“Καλυπττική είναι λοιπόν, πάνω από όλα και πρωταρχικά η αρχιτεκτονική και μετά οτιδήποτε άλλο, και το κάθε σπίτι είναι πρωταρχικά μια στέγη, γι’αυτό εύκολα νομίζω μπορεί να υπάρξει ένα σπίτι που να είναι μόνο στέγη, χωρίς τοίχους, δηλαδή, και να αισθανόμαστε κάποια προφύλαξη από κάτω της, ενώ δεν μπορεί να έχουμε ένα σπίτι που να είναι μόνο τοίχοι χωρίς στέγη, γιατί σ’αυτή τη περίπτωση δεν θα αισθανόμαστε καθόλου άνετα έτσι που το κεφάλι μας θα στέκει ακάλυπτο και λέμε μάλιστα όταν δεν έχουμε που να κατοικήσουμε: δεν έχω που να βάλω το κεφάλι μου ή είμαι άστεγος, που σημαίνει πως το κάθε σπίτι, η κάθε αρχιτεκτονική είναι πρώτα από όλα μια στέγη, ένα στέγαστρο, μια στέγη (μια σκεπή) οριζόντια ή με κλίση, ανάλογα με τα κατασκευαστικά υλικά που μας προσφέρονται, και ανάλογα με το κλίμα του κάθε τόπου, μια στέγη σε ένα ορισμένο ύψος πάνω από την επιφάνεια της γής για να κυκλοφορούμε και να διαβούμε άνετα από κάτω της.”⁴⁰

«Η καλή αρχιτεκτονική ξεκινά πάντα με μια καλή κατασκευή...Και κατασκευή θα πει να χρησιμοποιείς το κάθε υλικό σύμφωνα με τις δικές του στατικές και μορφολογικές ιδιότητες, γιατί άλλο τρόπο κατασκευής επιβάλλει η πέτρα, άλλο τρόπο το μπετόν, και το ατσάλι και το γυαλί. Και κατασκευή θα πει ακόμη να συνθέτεις με το υλικό που διαλέγεις, και να ταιριάζεις τη λεπτομέρεια με το γενικό σχήμα, σε ένα σύνολο αρμονικό και σφιχτοδεμένο”.”⁴¹

⁴⁰ Βιογραφίες σημαντικών Ελλήνων δημιουργών-καλλιτεχνών, *Αρχιτεκτονική: Άρης Κωνσταντινίδης*, Αθήνα 1919-1993, MAX PRODUCTIONS για το Υπουργείο Πολιτισμού.

⁴¹ Κωνσταντινίδης Άρης, *Για την αρχιτεκτονική*, Άγρα, Αθήνα 1987, σελ. 180

Τέλος, σε ό,τι αφορά τα υλικά που χρησιμοποιεί στις κατασκευές του ο Α. Κωνσταντινίδης “εξισορροπεί ανάμεσα στην παλιά και στη νέα κατασκευαστική λογική”.⁴² Μέσα από τα λόγια του Φιλιππίδη γίνεται εύκολα αντιληπτή η ανάγκη του να παντρέψει παραδοσιακά δομικά υλικά όπως τη πέτρα και το ξύλο με αυτά που συναντώνται στα έργα του μοντέρνου κινήματος δηλαδή μπετόν και μέταλλο.

“Τα φυσικά υλικά παλαιώνουν όμορφα όσο περνάει ο καιρός, ενώ τα σύγχρονα δεν ενσωματώνονται στο αμόλυντο τοπίο, καθώς τα προσβάλλει επιζήμια ο χρόνος”.⁴³ Θέλοντας να ενισχύσει την ένταξη του κτιρίου του στο τοπίο επιλέγει τοπικά υλικά τα οποία εφαρμόζουν μάλιστα οι ντόπιοι “χτιστάδες”, στα πλαίσια της ίδιας λογικής επιλέγει τη χρήση χρώματος για κάποια από τα έργα του.

⁴² Φιλιππίδης Δημήτρης, *Νεοελληνική Αρχιτεκτονική*, Μελίσσα, Αθήνα 1984, σελ. 373

⁴³ Κωνσταντινίδης Άρης, *Η αρχιτεκτονική της αρχιτεκτονικής*, εκδ. Άγρα, Αθήνα 1992, σελ. 75-76

“Το χρώμα δηλαδή που έχει το χώμα, τα βράχια και οι πέτρες και τα βουνά, λογαριάζοντας[...] και τα χρώματα που παίρνει και η θάλασσα [...]Από τη στιγμή που ξημερώνει κι αρχίζει να κάνει την πορεία του ο ήλιος από την ανατολή προς τη δύση.”⁴⁴

Και συγκρίνοντας τα έργα του με το λευκό των κυκλάδων λέει: “πόσο εύστοχα εντάσσεται στο τοπίο ένα έγχρωμο κτίσμα. Ό,τι δε συμβαίνει μ' ένα ολόλευκο που βγαίνει κάπως ξεκομμένο από τα τριγυρνά του, αν δεν κουράζει κιόλας τα μάτια με την εκτυφλωτική του λευκότητα, ενώ το βλέμμα αναπαύεται ήσυχα πάνω στο έγχρωμο κτίσμα για να διακρίνει και την πιο μικρή κατασκευαστική λεπτομέρεια, ένα υποστύλωμα, μια εσοχή, ένα υπόστεγο”.⁴⁵

⁴⁴ Κωνσταντινίδης Άρης, *Η αρχιτεκτονική της αρχιτεκτονικής*, εκδ. Άγρα, Αθήνα 1992, σελ. 304

⁴⁵ Καρακάσης Απόστολος, 2001, *Με εργοδότη τη ζωή*, Άρης Κωνσταντινίδης, τηλεοπτική εκπομπή: Παρασκήνιο, Αθήνα, Cinetic για την EPT.

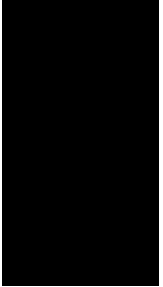
[Τα παλιά αθηναϊκά σπίτια]

[Φωτογραφίες από το προσωπικό αρχείο
του Άρη Κωνσταντινίδη |
Βίντεο: Βιογραφίες σημαντικών Ελλήνων
δημιουργών-καλλιτεχνών, Αρχιτεκτονική,
Άρης Κωνσταντινίδης | Αθήνα 1993]
[MAX PRODUCTIONS για το Υπουργείο Πολιτισμού |
Πορτραίτα και Διαδρομές Ελλήνων Αρχιτεκτόνων |
Άρης Κωνσταντινίδης]

Δοχεία Ζωής | Αθήνα 1989 | ΕΡΤ]

ΠΑΡΟΝΤΗΣ	ΕΚΕΙΝΟ ΕΞ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ	ΚΡΕΤΤΟ	ΥΠΟΛΟΓΑΤΑ	ΠΑΡΟΝΤΗΣ
<p>ΛΑΤΟΜΕΙΑ 3TH ΤΑΞΙΣ</p> <p>ΠΑΥΛΟΣ ΜΙΛΟΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ</p> <p>2009-2006</p>		<p>ΚΑΜΗΛΙΑ, ΙΣΟΡΡΟΙΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΗΣ</p> <p>ΣΕ ΕΝΑ ΜΕΡΙΣΤΑΙΟΝ</p> <p>ΠΛΑΤΕΙΑ</p> <p>ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΝΟΙΧΤΑ</p> <p>ΕΤΗΜΕΡΩΝ ΚΑΙΟΙ</p>	<p>ΔΥΟ ΠΑΡΑΠΛΑΝΕΣ ΔΟΚΕΣ</p>	<p>ΑΝΕΚΑΤΑΡΤΗΤΗ</p> <p>ΦΕΚΟΝΤΑΝ ΟΡΘΟΝ ΤΕΚΝΟΝ</p> <p>38/2009</p> <p>ΣΕΛ. 10</p>
<p>HILL HOUSE</p> <p>PAUL ARCHITECTS</p> <p>DIANZO ATTILIO</p> <p>2003-2009</p>		<p>ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟ ΤΟΠΟ</p> <p>ΔΥΣΚΟΛΟ</p> <p>ΑΥΜΕΛΑΤΗ</p> <p>ΣΥΝΤΑΞΗ ΚΕΝΤΡΟΝ</p>	<p>ΕΝΑ ΟΡΙΣΤΟΝ</p> <p>ΕΥΣΤΑΤΕΙΟΝ</p> <p>ΚΕΡΟΝ</p> <p>ΣΥΝΤΑΞΗ ΜΕΛΕΤΗ</p>	<p>ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟ</p> <p>ΟΡΘΟΝ ΤΕΚΝΟΝ</p> <p>42/2011</p> <p>ΣΕΛ. 30</p>
<p>ARBO</p> <p>DELA ARCHITECTURE</p> <p>Α. ΜΑΡΙΝΟΣ, Ε. ΜΑΡΙΝΟΣ</p> <p>Ε. ΜΑΡΙΝΟΣ, Ε. ΜΑΡΙΝΟΣ</p> <p>2006-2009</p>		<p>ΟΡΙΣΤΟΝ ΤΕΚΝΟΝ</p> <p>ΣΥΝΤΑΞΗ</p> <p>ΤΟΠΟΝ ΤΑΙ ΔΥΟ</p> <p>ΑΥΜΕΛΑΤΗ</p> <p>ΕΝ ΛΑΤΟΜΕΙΑ</p> <p>ΠΡΟΣΤΑΣΗ ΣΥΝΤΑΞΗ</p> <p>ΕΛΕΥΘΕΡΗ</p>	<p>ΚΕΝΤΡΟΝ</p> <p>ΤΟΠΟΝ</p> <p>ΟΡΘΟΝ ΤΕΚΝΟΝ</p> <p>ΣΥΝΤΑΞΗ</p>	<p>ΟΡΙΣΤΟΝ ΤΕΚΝΟΝ</p> <p>42/2011</p> <p>ΣΕΛ. 34</p>
<p>ΛΑΤΟΜΕΙΑ 2TO ΣΕΡΑΠΙΣ</p> <p>Ν. ΛΑΤΟΜΕΙΑ</p> <p>2003-2009</p>		<p>ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ</p> <p>ΕΥΣΤΑΤΕΙΟΝ</p> <p>ΚΑΤΟΜΕΙΑ ΜΕΤΑ</p> <p>VS ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ</p> <p>ΤΟΠΟΝ</p>	<p>ΜΕΤΑΝΕΩΣ</p> <p>ΣΥΝΤΑΞΗ</p> <p>ΟΡΘΟΝ ΤΕΚΝΟΝ</p> <p>ΣΥΝΤΑΞΗ</p>	<p>ΕΝ ΛΑΤΟΜΕΙΑ ΣΥΝΤΑΞΗ</p> <p>ΕΥΣΤΑΤΕΙΟΝ</p> <p>ΕΥΣΤΑΤΕΙΟΝ</p> <p>ΣΕΛ. 55</p> <p>ΑΡΧ. ΜΕΛΕΤΗ</p> <p>43/2009</p> <p>ΣΕΛ. 124</p>
<p>ΛΑΤΟΜΕΙΑ 3TH ΜΑΝΗ</p> <p>ΜΑΡΙΝΟΣ</p> <p>ΕΥΣΤΑΤΕΙΟΝ, Ε. ΜΑΡΙΝΟΣ</p> <p>2006-2011</p>		<p>ΕΥΣΤΑΤΕΙΟΝ ΤΟΠΟΝ</p> <p>ΕΝ ΜΕΤΑ ΑΝΟΙΧΤΑ</p> <p>ΕΥΣΤΑΤΕΙΟΝ</p>	<p>ΕΥΣΤΑΤΕΙΟΝ</p> <p>ΜΕΤΑΝΕΩΣ</p> <p>ΕΥΣΤΑΤΕΙΟΝ</p> <p>ΣΥΝΤΑΞΗ</p>	<p>ΕΥΣΤΑΤΕΙΟΝ ΤΟΠΟΝ</p> <p>ΕΥΣΤΑΤΕΙΟΝ</p> <p>ΣΕΛ. 124</p>
<p>ΛΑΤΟΜΕΙΑ 3TH ΕΥΡΩΠΑ</p> <p>Β. ΛΑΤΟΜΕΙΑ</p> <p>2001-2005</p>		<p>ΜΕΤΑΝΕΩΣ ΤΟΠΟΝ</p> <p>ΕΥΣΤΑΤΕΙΟΝ</p> <p>ΕΥΣΤΑΤΕΙΟΝ</p> <p>ΕΥΣΤΑΤΕΙΟΝ</p>	<p>ΕΥΣΤΑΤΕΙΟΝ</p> <p>ΜΕΤΑΝΕΩΣ</p> <p>ΕΥΣΤΑΤΕΙΟΝ</p> <p>ΣΥΝΤΑΞΗ</p>	<p>ΕΥΣΤΑΤΕΙΟΝ ΤΟΠΟΝ</p> <p>ΕΥΣΤΑΤΕΙΟΝ</p> <p>ΣΕΛ. 152</p>

[γ. Ευρήματα]

[Κατοικία στη Κέα_ Μ. Στασινοπούλου,
Κ. Δασκαλάκης_2007-2012]

[Το σπίτι στην Ανάβυσσο,
Άρης Κωνσταντινίδης_1962]

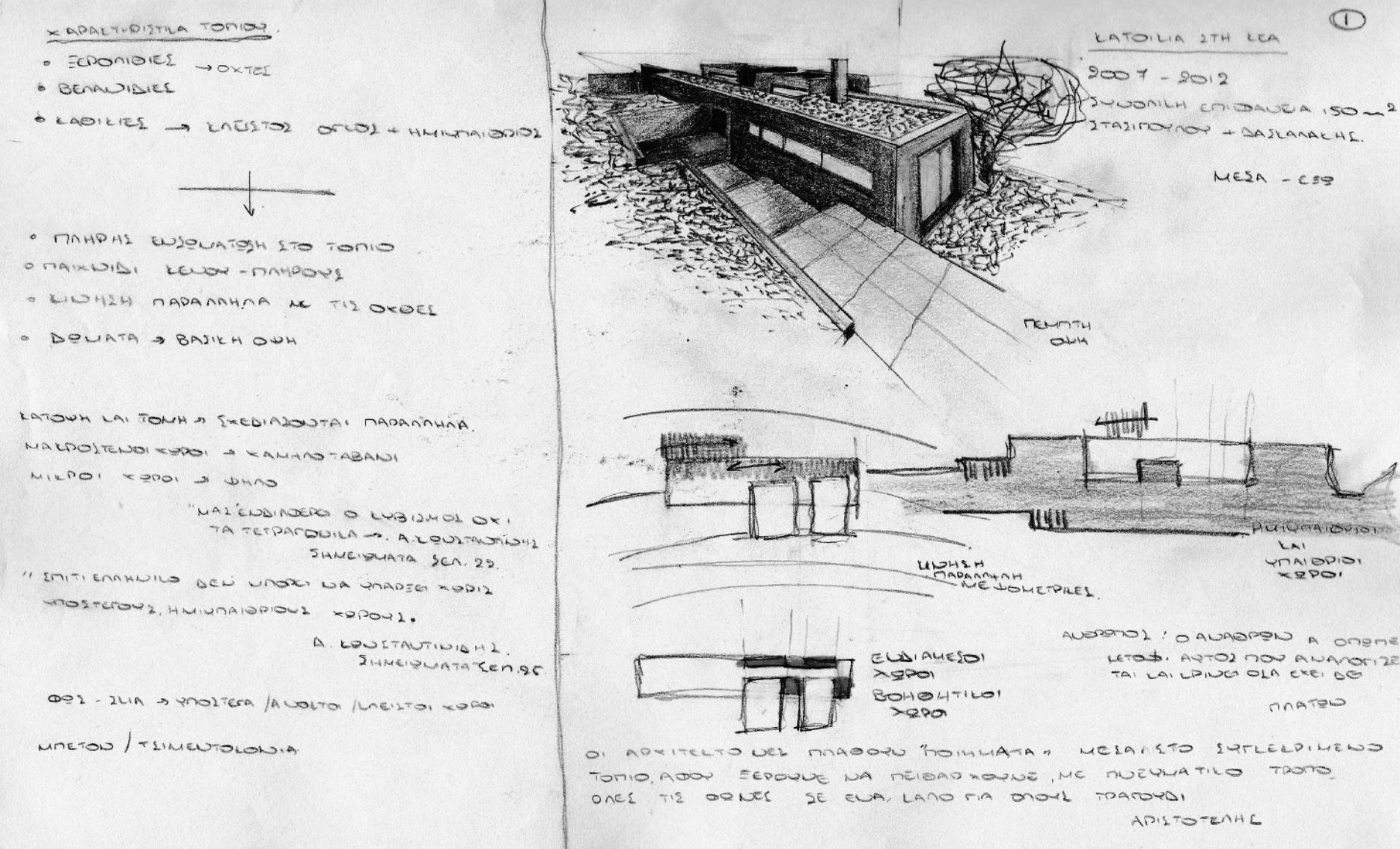
“Η περιοχή μελέτης αποτελεί οικότοπο που έχει διαμορφωθεί σε μεγάλο βαθμό από τις ανθρώπινες δραστηριότητες και αποτελείτε από βραχώδης εκτάσεις με θάμνους και χαμηλή βλάστηση. Το σύστημα αναβαθμών και ξερολιθιών στη περιοχή παρά την έλλειψη συντήρησης βρίσκεται σε αρκετά καλή κατάσταση όπως και μέρος των “καθηκών” που είναι τα παραδοσιακά κτίσματα του νησιού που αποτελούσαν κατοικία και στάβλο. Ήταν κτισμένες αποκλειστικά με πέτρα και στεγασμένες με σχιστολιθικές πλάκες και χώμα. Βασικός στόχος των

αρχιτεκτόνων αποτέλεσε η διατήρηση όλων των δέντρων του οικοπέδου, η αναδιαμόρφωση με πεζούλες των επιπέδων επί των οποίων εδράζεται το νέο κτίσμα . Η τοποθεσία είναι μια πλαγιά λόφου με νότιο προσανατολισμό και έντονη κλίση εδάφους, έτσι αποφασίστηκε από τους αρχιτέκτονες να δημιουργηθεί ένας πρισματικός όγκος ο οποίος ακολουθεί παράλληλα τις υψομετρικές που χαρακτηρίζουν το οικόπεδο και ο οποίος ανοίγεται προς το νότο δηλαδή προς τη θάλασσα. Οι βελανιδιές της περιοχής και γενικότερα η βλάστηση αποτέλεσε εξίσου σημαντικό σχεδιαστικό παράγοντα κατευθύνοντας τους δημιουργούς στο τρόπο που θα τοποθετήσουν το κτίσμα στο χώρο με σκοπό την ελάχιστη επιβάρυνση του φυσικού τοπίου της περιοχής. Με αυτό συνάδει και η τοποθέτηση των ημιυπαιθρίων χώρων οι οποίοι καταλαμβάνουν σημαντική θέση στο χώρο ποιοτικά αλλά και ποσοτικά.

Η κατοικία έχει προσανατολισμό προς τη θάλασσα, και όλο το κτίσμα είναι παράλληλο με τις “όχτες” όπως και η κίνηση στο εσωτερικό του. Η πορεία

προς το κτήριο γίνεται στο χώρο που έχει δημιουργηθεί στο πίσω μέρος της κατοικίας ανάμεσα σε αυτήν και σε έναν αναλληματικό τοίχο. Βασική όψη του κτηρίου αποτελούν όμως και τα δώματα στα οποία μπορεί ο επισκέπτης να “αναγνώσει” την εσωτερική διαμόρφωση των χώρων πριν την κάθοδο του. Ο χώρος διημέρευσης και τα υπνοδωμάτια αποτελούν ξεχωριστούς όγκους με διαφορετικά ύψη και κυβισμό, οι οποίοι ενοποιούνται μέσω του διαμήκη άξονα κίνησης. Στα κενά που δημιουργούνται τοποθετούνται βοηθητικοί και ημιυπαιθριοί χώροι. Η όλη κατασκευή αποτελεί μια άσκηση ενοποίησης εσωτερικού και εξωτερικού, φωτός και σκιάς, δημιουργώντας χώρους ανοιχτούς, κλειστούς και ημιυπαιθριους, σεβόμενη το κλίμα και το φως της περιοχής. Τα υλικά που επιλέχθηκαν είναι το ακατέργαστο μπετόν, η πατητήτσιμεντοκονία και η πέτρα της περιοχής σε μια προσπάθεια συνύπαρξης νέων και παραδοσιακών υλικών με σκοπό ένα ήπιο αποτέλεσμα.”⁴⁶

⁴⁶ www.domesindex.com | 13.08.2016

[Κατοικία στη Κέα_ Μ. Στασινοπούλου |
Κ. Δασκαλάκης_2007-2012]

[www.kathimerini.gr]

[Κατοικία στη Κέα_ Μ. Στασινοπούλου
| Κ. Δασκαλάκης_2007-2012]

[www.kathimerini.gr]

Σύμφωνα με τους αρχιτέκτονες η κλίμακα του τόπου υποβάλλει τους σχεδιαστικούς κανόνες. Έτσι η κατοικία είναι σχετικά μικρή (150 τ.μ.) και διαμορφώνεται σε διαφορετικά ύψη λαμβάνοντας υπόψη την άποψη του Άρη Κωνσταντινίδη ο οποίος αναφέρει πως αυτό που πρέπει να μας απασχολεί στο σχεδιασμό είναι ο κυβισμός και όχι τα τετραγωνικά.⁴⁸

Ο Άρης Κωνσταντινίδης θεωρεί ότι *“κάθε αρχιτεκτονικό πρόβλημα μπορεί να βρει μια εύστοχη λύση με το έδαφος”*⁴⁹, ειδικά όταν η κάτοψη δουλεύεται μαζί με τη τομή και αντίστροφα. Έτσι το κτίσμα πλάθεται τρισδιάστατα και όχι επιφανειακά στα πλαίσια ενός εδάφους επιπέδου.

⁴⁷ Κωνσταντινίδης Άρης, *Η αρχιτεκτονική της αρχιτεκτονικής*, Ημερολογιακά σημειώματα, εκδ. Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2011, σελ. 19

⁴⁸ Κωνσταντινίδης Άρης, *Η αρχιτεκτονική της αρχιτεκτονικής*, Ημερολογιακά σημειώματα, εκδ. Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2011, σελ. 41

⁴⁹ Κωνσταντινίδης Άρης, *Τα προλεγόμενα*, εκδ. Άγρα, Αθήνα 1989, σελ. 15

[Κωνσταντινίδης Άρης,
Μελέτες και κατασκευές,
εκδ. Άγρα, Αθήνα 1981]

[1951]

“Το σπίτι στην Ανάβυσσο θέτει για δεύτερη φορά ύστερα από το 1951 στο εξοχικό στη Συκιά Κορινθίας, το πρόβλημα της ελάχιστης κατοικίας μέσα σε αμόλυντο τοπίο. Η λύση τώρα είναι αυστηρότερη. Οι ημιυπάθριοι χώροι εκτείνονται σε δύο πλευρές του ορθογωνίου σχήματος,

και κενά στη στοά που άλλοτε αντιστοιχούν και άλλοτε κρύβουν τα ανοίγματα του κλειστού χώρου. “Δεν υπάρχει πρόσοψη με τη συμβατική έννοια, δεν υπάρχει παιχνίδι όγκων, ούτε κάποια ποικιλία υλικών. Όλα είναι τακτοποιημένα μέσα στο ορθογώνιο κουτί με εκείνη την απατηλή

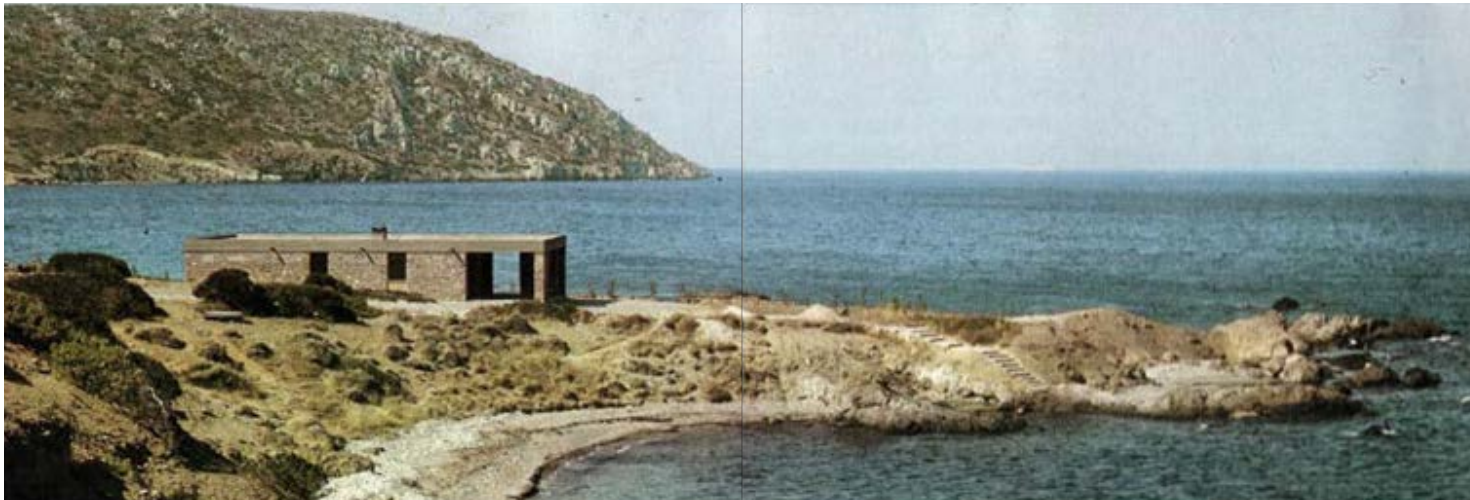
απλότητα που μόνο ο Α.Κωνσταντινίδης μπορεί να προσδώσει στα έργα του. Αυτή η άρνηση οποιασδήποτε υποχώρησης σε γραφικότητες είναι ίσως και το στοιχείο που εντάσσει πειστικά το μικρό αυτό κτίσμα στο τοπίο”.⁵⁰

“Δηλαδή και σαν καινούργιο και σαν παλιό και σαν σημερινό και σαν χτεσινό(...). Κι όπως, ακόμα, δεν ενοχλεί και δεν τραυματίζει, ούτε το τοπίο, ούτε και την όραση μας, αφού δεν γυρεύει (-σαν καλά στημένο έργο) να προβληθεί προκλητικά ούτε και να εντυπωσιάσει επειδικτικά”.⁵¹

“Σε πρώτο κοίταγμα η κάτοψη του σπιτιού είναι το γυμνό διάγραμμα ενός ορθογωνίου παραλληλόγραμμου. Σχηματίζεται από ελάχιστα στοιχεία όπως το πιο φυσικό πράγμα του κόσμου, χωρίς ούτε μια περίτεχνη μορφοπλαστική, τεχνολογική ή λόγια εκζήτηση. Όμως με δύο βασικές κινήσεις, το διάγραμμα γίνεται εμπνευσμένη αρχιτεκτονική. Με τη πρώτη κίνηση η συγκρότηση ενός απλού κουτιού η ιδέα αποκτά σάρκα και οστά. Γίνεται χώρος.

⁵⁰ Φιλίππιδης Δημήτρης, *Νεοελληνική Αρχιτεκτονική*, εκδ. Μελίσσα, Αθήνα 1984, σελ. 389

⁵¹ Κωνσταντινίδης Άρης, *Μελέτες και κατασκευές*, Αθήνα 1981, σελ. 261

[Κατοικία στην Ανάβυσσο]

[Μελέτες και κατασκευές | εκδ. Άγρα
| Αθήνα 1981]

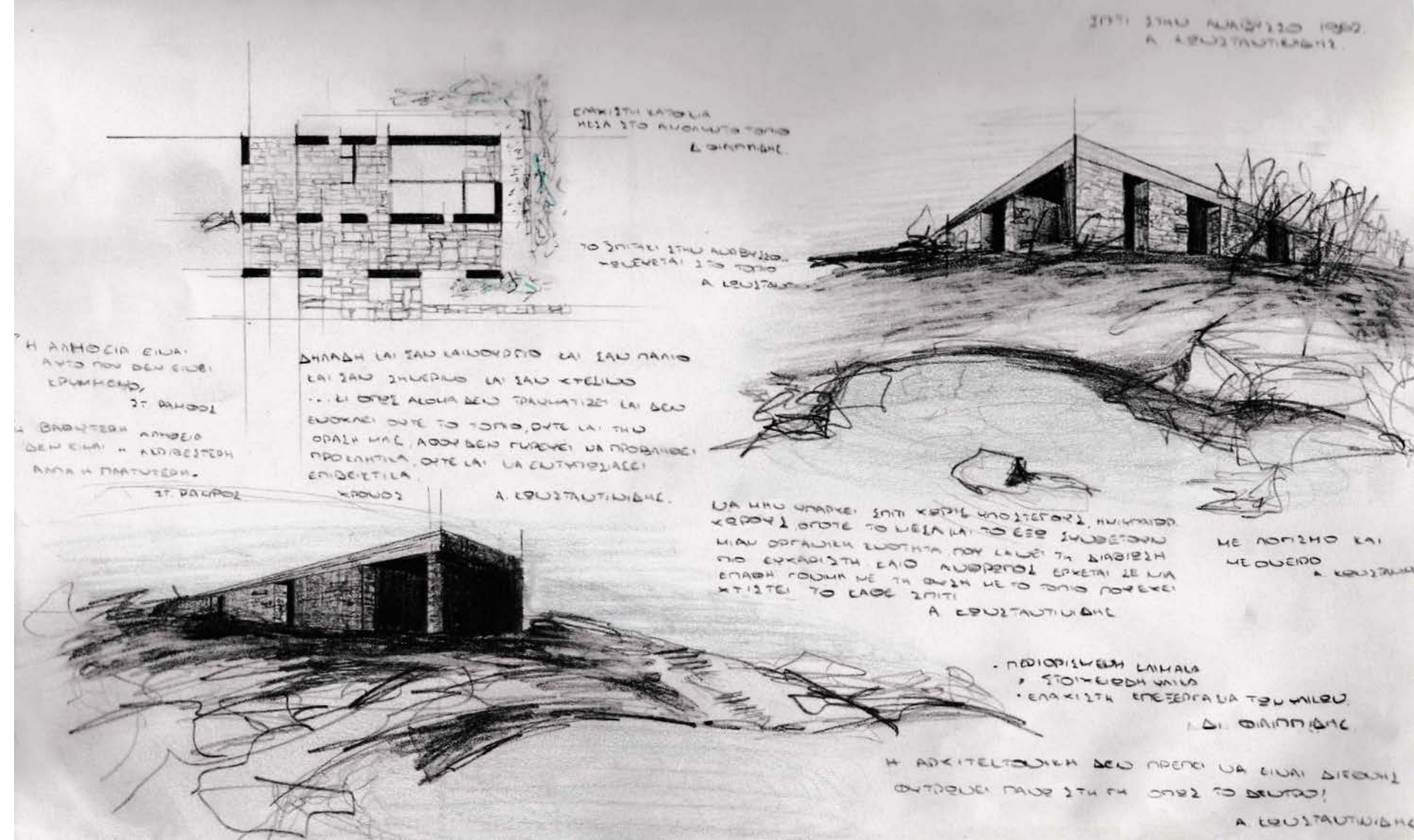
Με τόσο αφαιρετικό τρόπο όμως ώστε να αγγίζει τα όρια του αφηρημένου και γενικού. Πραγματοποιείται δηλαδή μια αναγωγή του συγκεκριμένου σπιτιού σε πρωτογενές τυπολογικό στοιχείο για τον κατοικήσιμο χώρο. Η βασική συνθετική επεξεργασία του κουτιού που ακολουθεί, κινούμενη πάνω στα χνάρια αυτής της αφαίρεσης του προσδίδει με μαεστρία τα βασικά χαρακτηριστικά του τόπου .Γεννά το κλειστό, το ημιυπαίθριο, το υπαίθριο. Γεννά τη κίνηση και τη στάση . Γεννά τη κλίμακα.

Για αυτό το τελειωμένο σπίτι φτάνει να είναι, τολμά να πει κανείς, η ίδια η ιδέα του, ένα σύμβολο του προαιώνιου καθολικού καταλύματος του αρχέτυπου δοχείου ζωής όπως αυτό γεννήθηκε στο τόπο μας και καταγράφεται στη παράδοση του, ο Α. Κωνσταντινίδης ήξερε πολύ καλά. Εξ' ου και η αντοχή στο χρόνο.

Η δεύτερη κίνηση, σε πυκνή αντιστικτική σχέση με τη πρώτη, εμφυτεύει μέσα στο δοχείο, ως αναπόσπαστο συστατικό της ύπαρξης του, μια ακόμη ανεκτίμητη πρωτογενή και επίσης διαρκή αξία που συνδέεται και αυτή με το πνεύμα του τόπου. Το δοχείο ζωής συμπληρώνει

το περιούσιο περιεχόμενο του, τον κάτοικο του, παίρνοντας μέσα του, πλαισιώνοντας αναδεικνύοντας μια γάζα γης και θάλασσας και ένα ακρωτηρι στη γραμμή του ορίζοντα".⁵²

⁵²Τάσος Μπίρης, *Ο διαρκής Άρης Κωνσταντινίδης, Η ζωή μέσα από τα μάτια του αρχιτέκτονα*, <http://bloggerkm2009.blogspot.gr/>

[Κατοικία σε περιοχή Natura στη Μήλο, Θ. Δοξιάδης_2012]

[Μονοκατοικία Μόραλη στην Αίγινα, Άρης Κωνσταντινίδης_1978]

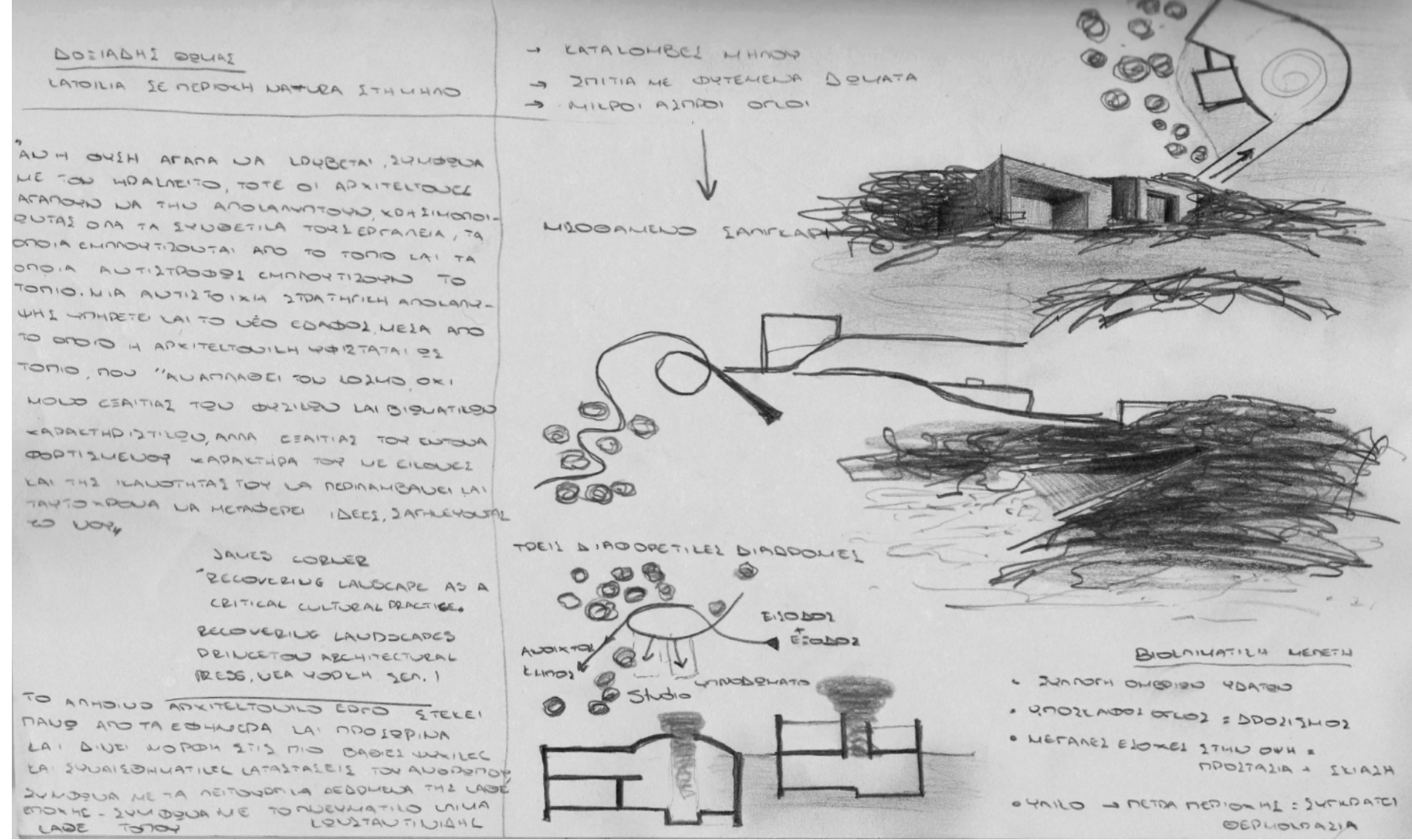
Στη Μήλο το 86% του εδάφους είναι υψομετρικά χαμηλότερο από 200μ. Είναι ηφαιστιογενές νησί αποτέλεσμα της εκτεταμένης ηφαιστειακής δραστηριότητας. Το μεγαλύτερο ποσοστό των κτισμάτων στο νησί είναι δίπατα ή μονόπατα χτισμένα με φυσικό λίθο με μικρά ανοίγματα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον αποτελούν τα “σύρματα”, τεχνητά σπήλαια που έχουν δημιουργηθεί μετά από εκσκαφή παράκτιων μαλακών βράχων και χρησιμοποιούντο για τη φύλαξη ψαροκάικων.

Βασικά στοιχεία έμπνευσης για τον αρχιτέκτονα αποτέλεσαν οι διάσπαρτοι οικισμοί του νησιού ιδωμένοι από ψηλά, οι παλαιοχριστιανικές κατακόμβες της Μήλου που αποτέλεσαν τόπο συγκέντρωσης των πρώτων χριστιανών και τα φυτεμένα δώματα σε μικρές

κατοικίες του νησιού. Ως αποτέλεσμα αυτών δημιουργείται ένας χώρος που διαπραγματεύεται το φως και το σκοτάδι, το ανοιχτό και το κλειστό. Η σύνθεση ξεκινά από τη δημιουργία ενός χώρου ατελούς για τον καλλιτέχνη-κάτοικο το οποίο αποτελεί πέρασμα και συνδετήριο τμήμα για όλους τους χώρους της κατοικίας αυτής. Η πρόσβαση γίνεται μέσω ενός διαδρόμου που φαίνεται να εισχωρεί μέσα στο βουνό και καταλήγει στο εσωτερικό του κεντρικού χώρου ο οποίος φωτίζεται από άνοιγμα στην οροφή κλιμακώνοντας το φυσικό φωτισμό και φέρνοντας τη φύση στο εσωτερικό της κατοικίας. Οι χώροι διημέρευσης και τα υπνοδωμάτια μοιράζονται στο ισόγειο και στον πρώτο όροφο. Ογκοπλαστικά, η μελέτη χαρακτηρίζεται από πλαστικότητα και η οργάνωση των χώρων είναι απλή και λειτουργική όπως και η τελική μορφή της.

[Δοξιάδης Θωμάς, Σχεδιάζοντας με τη φύση, Έργα τοπίου και Αρχιτεκτονικής των Doxiadis+ Διοργάνωση ΤΕΕ Αθήνας, 2013]

**[Διάλεξη:
Δοξιάδης Θωμάς,
Σχεδιάζοντας με τη φύση,
Εργα τοπίου και
Αρχιτεκτονικής των Doxiadis +
Διοργάνωση ΤΕΕ Αθήνας]**

[Μάρτιος 2013]

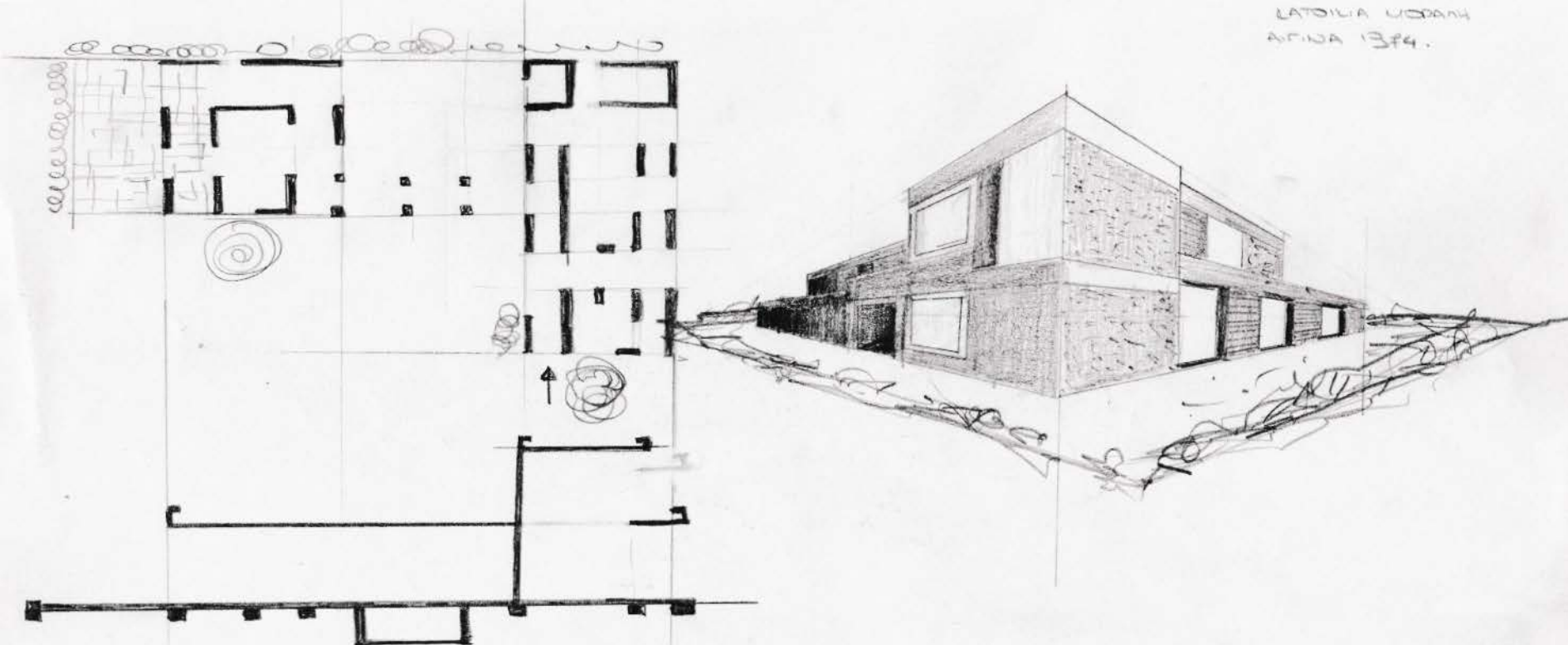
Μεταξύ του 1974 και του 1978 ο Άρης Κωνσταντινίδης έκτιζε ταυτόχρονα δύο σπίτια στο νησί της Αίγινας. Το ένα για τον ζωγράφο Γιάννη Μόραλη και το άλλο για την ανύπαντρη αδερφή του. Ο Κωνσταντινίδης θεωρούσε τα κτίσματα αυτά συνέχεια της σειράς «Πέτρινα Σπίτια», η οποία ήδη περιελάμβανε το σπίτι στην Ανάβυσσο και τη μονοκατοικία στην Πεντέλη . Η κατοικία ορθώνεται σε μία βάση. Η δημιουργία της βάσης συμβολίζει μια πρώτη κίνηση οργάνωσης της φύσης και ορίζει την «επιφάνεια [η οποία σύμφωνα με τον Χάιντεγκερ], είναι η στιγμή που το Είναι έρχεται στην προφάνεια».⁵³ Οι όψεις χαρακτηρίζονται από μια διαδοχή πλήρων και κενών επιτυγχάνοντας έτσι διαπερατότητα και διαμπερότητα. “Τα κενά μεταξύ των τοιχίων δημιουργούν μεγάλα “κάδρα τοπίων” για τον κάτοικο - παρατηρητή που βρίσκεται εντός αλλά και εκτός του σπιτιού. Η διαδοχή των επάλληλων πέτρινων διαφραγμάτων

⁵³ Μάρτιν Χάιντεγκερ, *Εισαγωγή στη Μεταφυσική*, μτφρ. Χρήστου Μαλεβίτση, Δωδώνη, Αθήνα - Γιάννινα 1986, σ. 91

εντείνει την προσήλωση του βλέμματος σε μακρινά ή κοντινά τοπία και βοηθά την εστίαση του σε συγκεκριμένα φυσικά αποσπάσματα”.⁵⁴

[Κωνσταντινίδης Άρης, Μελέτες και κατασκευές, εκδ. Άγρα, Αθήνα 1981]

[σελ. 204]

⁵⁴ Στο *Εμπειρίες και Περιστατικά – Μια Αυτοβιογραφική Διήγηση*, Άγρα, 1992, σ. 63, ο Κωνσταντινίδης φαίνεται να δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στα τοπία που εμφανίζονταν πίσω από τα ανοίγματα: «...και για να μην ξεχάσω πως το υπνοδωμάτιο κοιτάζε μεσημβρινά με ένα μεγάλο παράθυρο (πάλι με συρόμενα το υαλοστάσιο και το εξώφυλλό του) και έβλεπε σε έναν λοφίσκο(-το βουναλάκι), που μπορεί να ήτανε και αρχαίος τύμβος και που όταν έγερνε ο ήλιος προς τη δύση γινότανε ολόχρυσο, στο χρώμα του...».

[Κατοικία στο Βέρμιο]

[www.ktirio.gr]

[2005-2008]

[Κατοικία στο Βέρμιο, Ν. Καλογήρου_2005-2008]

[Κατοικία στη Συκιά, Αρης Κωνσταντινίδης_1951]

“Η περιοχή υπήρξε σταθμός έντονης βιομηχανικής ανάπτυξης για πολλά χρόνια, κάτι που επηρέασε φανερά τους μελετητές αυτής της κατοικίας στους πρόποδες του Βέρμιου. Επιλέγουν να δημιουργήσουν μια λιτή κατασκευή σε αντιδιαστολή με τις έντονες εξάρσεις του τοπίου όπου συναντάμε μεγάλες πεδιάδες, ψηλούς ορεινούς όγκους και ποικιλία βλάστησης. Η κατοικία διαιρείται σε τμήματα με σαφή διαχωρισμό λειτουργιών και υλικών. Συγκεκριμένα ο μεγαλύτερος όγκος καλύπτει ανάγκες διημέρευσης και το δωμάτιο των γονέων. Οι πλευρικές όψεις εμφανίζονται κλειστές, ενώ στον άξονα Βορρά-Νότου επιτυγχάνονται οπτικές φυγές προς τη πεδιάδα και το Βέρμιο, μέσω μεγάλων ανοιγμάτων. Ο μικρότερος όγκος φιλοξενεί τους χώρους των παιδιών, ο δομικός του σκελετός

υποδηλώνεται ενώ προστατεύεται από τις τρεις πλευρές με μεταλλικές περσίδες για ηλιοπροστασία και ασφάλεια. Ο επιμήκης κεκλιμένος όγκος ακολουθεί τη φυσική κλίση του εδάφους ενώ ο μικρότερος ορθώνεται σε βάθρο. Ο συνδετήριος άξονας μεταξύ τους είναι μια υαλόφρακτη κατασκευή.”⁵⁵
Αν και η μελέτη επηρεάστηκε σύμφωνα με τον αρχιτέκτονα, από τα δεδομένα της περιοχής, όπως τη βιομηχανική παράδοση και τεχνολογία ή τις έντονες εξάρσεις του περιβάλλοντος τοπίου. Το αρχιτεκτόνημα φαίνεται να εδράζεται στέρεα στη γη , χωρίς να επιθυμεί την άμεση ένταξη στο τοπίο ή τη συνέχεια του. Αν και επιλέγεται η κατοίκηση στη φύση δεν φαίνεται ο αρχιτέκτονας να επιζητά τη σύνδεση κατοίκου και τοπίου. Για αυτό το λόγο τα ανοίγματα αποσκοπούν κυρίως στη θέαση και όχι στη σύνδεση. Ο φέρων οργανισμός είναι μεταλλικός και οι επικαλύψεις γίνονται είτε με ξύλινα πάνελ είτε με μέταλλο και γυαλί, υλικά σύγχρονα με φανερό το πέρασ του χρόνου πάνω τους.

“Σύμφωνα με τον αρχιτέκτονα η κατοικία έχει μια σαφής γεωμετρία και μια

ελεγχόμενη ένταση, χαρακτηριστικά τα οποία ανταποκρίνονται πλήρως στο πνεύμα του τόπου. Έτσι αποφεύγοντας μορφολογικές επιρροές οι σχέσεις με τη τοπική αρχιτεκτονική είναι έμμεσες. Εντοπίζονται σε τυπολογικό επίπεδο παραπέμποντας στις στενομέτωπες αστικές κατοικίες με τους χώρους εν σειρά, τις περιοχές ημιυπαίθριας διαβίωσης και τις ελαφρές κατασκευές με την ελεγχόμενη διαφάνεια και φίλτρα που διευκολύνουν τη κλιματική προσαρμογή.”⁵⁶

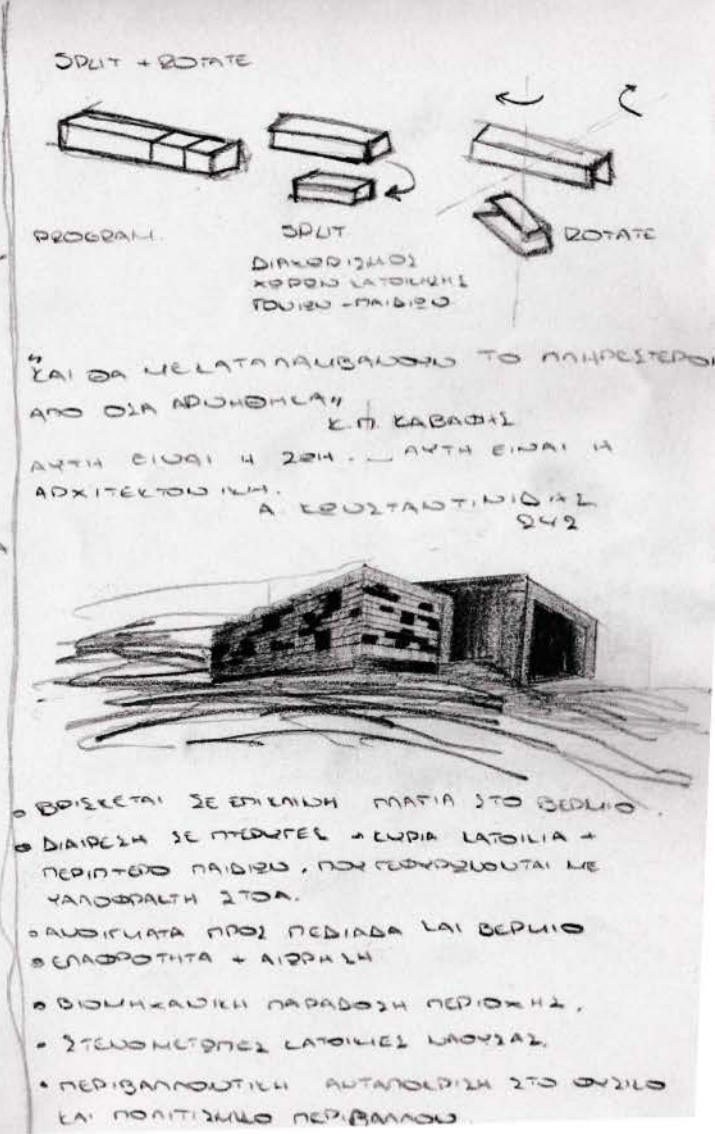
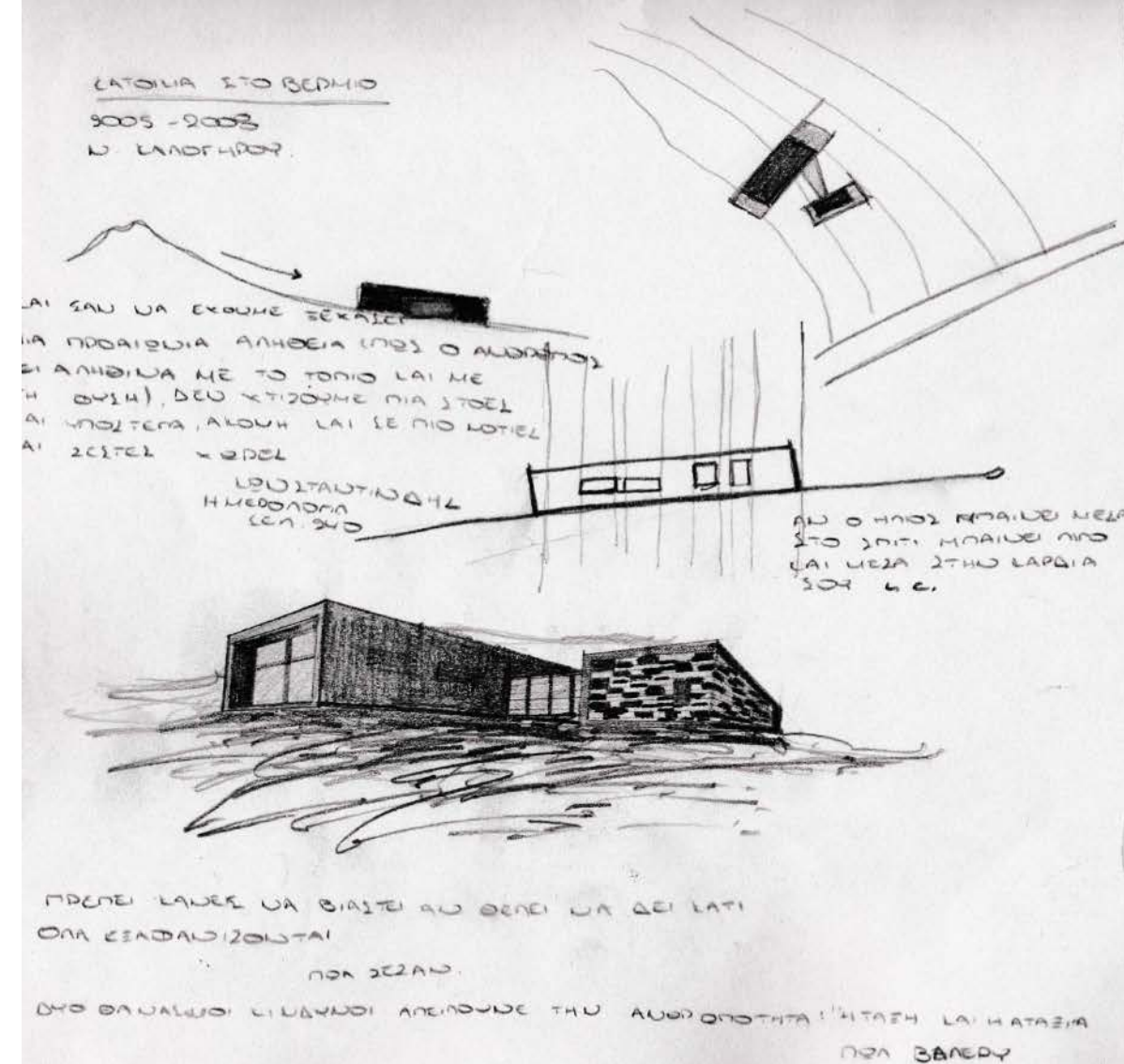
⁵⁵ Αρχιτεκτονικά θέματα, 43/2009, σελ. 124

⁵⁶ Αρχιτεκτονικά θέματα, 43/2009, σελ. 124

[Κατοικία στο Βέρμιο]

[www.ktiro.gr]

[2005-2008]

Όσον αφορά το παράδειγμα του Άρη Κωνσταντινίδη στη Συκιά, “Από κατασκευαστικής άποψης, η επιβεβαιωμένη προεξέχει περιμετρικά, σχηματίζοντας γείσο, και φέρεται από λιθοδομή με οριζόντιες ζώνες μπετόν (σενάζ), στις οποίες ενσωματώνονται τα παράθυρα. Σε όλες τις λιθοδομές χρησιμοποιήθηκε εμφανής τοπική πέτρα της περιοχής ενώ στο εσωτερικό αυτή δεν έχει επιχρισθεί, παρά μόνο βαφτεί σε ανοιχτούς τόνους, και οι προεκτάσεις των ζωνών μπετόν σχηματίζουν πάγκους και υπέρθυρα. Αυτή η εμφανής κατασκευαστική διάρθρωση λειτουργεί ως πρόδρομος της έμφασης του σκελετού του κτιρίου που θα χαρακτηρίσει όλα τα μετέπειτα έργα του. Η γενική εντύπωση είναι ένας ειλικρινής μπρουταλισμός εκφρασμένος με τα πιο στοιχειώδη μέσα”.⁵⁷ Ενδιαφέρον στοιχείο της σύνθεσης αποτελεί η παρεμβολή ενός ημιυπαίθριου χώρου ανάμεσα στον κοιτώνα και το καθιστικό με την κουζίνα, ο οποίος δημιουργεί καθράρισμα προς τη φύση. Ο μεταβατικός αυτός χώρος,

⁵⁷ Φιλίππιδης Δημήτρης, *Νεοελληνική Αρχιτεκτονική*, εκδ. Μέλισσα, Αθήνα 1984, σελ. 284

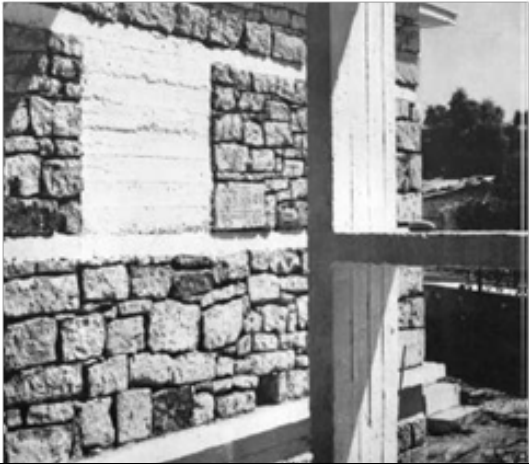
έχει διαστάσεις δωματίου και τοποθετείται κεντρικά. Εξυπηρετεί απόλυτα τη σχέση μέσα – έξω και τη συνδιαλλαγή του ανθρώπου με τη φύση, “ Πρόκειται για ένα αδιακόσμητο στέγαστρο, καθαρά μοντέρνο στη στοιχειακή του άρθρωση, χωρίς καμία εμφανή αναφορά σε μορφές της τοπικής παράδοσης μόνο η υφή της λιθοδομής θα μπορούσε να πει κανείς ότι την υπαινίσσεται-, αλλά που τελικά δείχνει σαν να έχει φυτρώσει στο τοπίο, όπως και τα παρακείμενα δέντρα”.⁵⁸

⁵⁸ Κονταράτος Σάββας, *Αρχιτεκτονική του 20^{ου} αιώνα: Ελλάδα*, *Ελληνικό Ινστιτούτο Αρχιτεκτονικής Prestel*, Αθήνα 2000, σελ. 46

[Κωνσταντινίδης Άρης, Μελέτες και κατασκευές, εκδ. Άγρα, Αθήνα 1981]

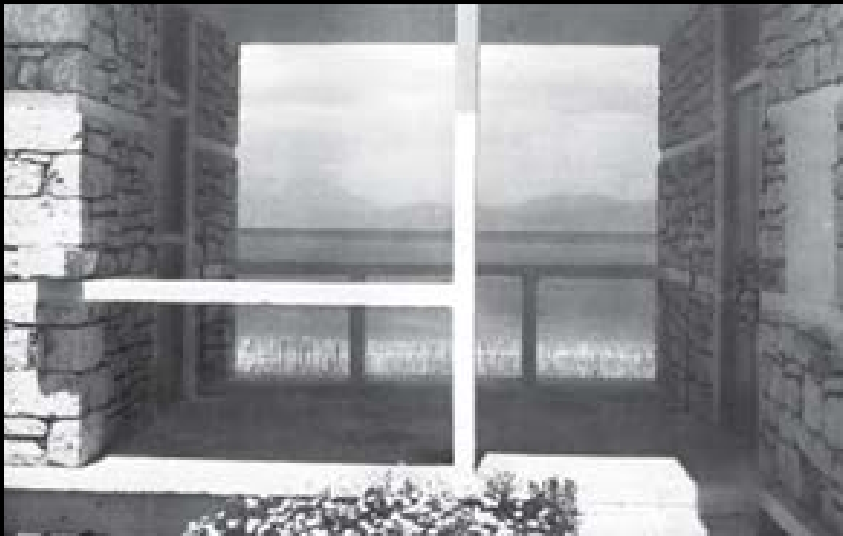
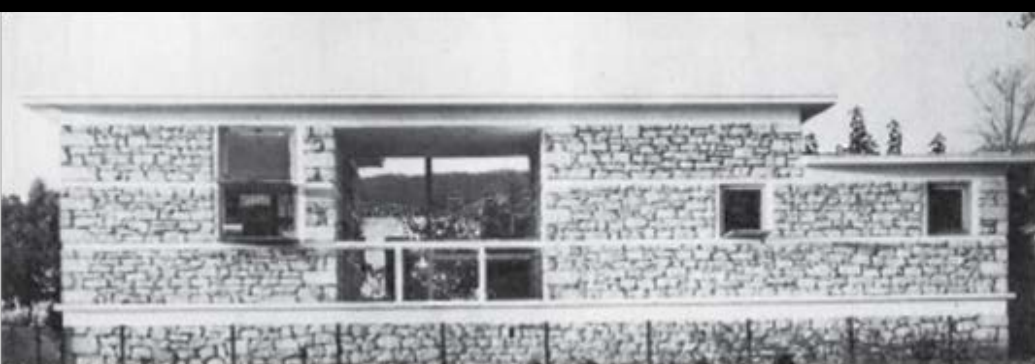
[1951]

[Κατοικία στη Συκιά]

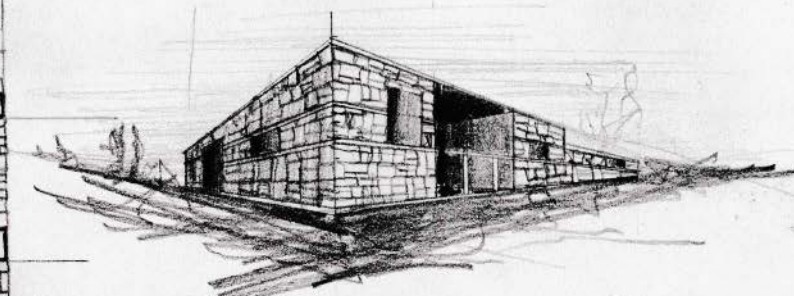
[Κωνσταντινίδης Άρης, Μελέτες και κατασκευές, εκδ. Άγρα, Αθήνα 1981]

[1951]

ΜΕΛΑ - ΕΞΕ / ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

ΕΚΤΕΛΕΣΗ 1ης ΣΥΝΑ
ΛΟΙΠΟΛ (1951)

"ΜΑΘΗΤΕΣ ΤΗΣ ΑΝΙΣΤΑΣΕΩΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ
ΣΤΟΥ ΛΟΙΠΟΥ ΛΑΙ ΛΟΙΠΟΛ ΜΕ ΤΗ
ΛΟΙΠΟΛ. Ο ΚΑΘΕ ΑΥΤΟΣ ΔΕΙΧΝΕΙ
ΣΤΗ ΣΥΝΕΣΤΗ ΛΑΙ ΕΧΕΙ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ
ΔΕΛΤΑΤΙΟ, "
Δ. ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

ΜΕΤΑΒΑΤΙΣΤΕΣ ΚΑΘΕΣ → ΣΥΝΕΣΤΗ
ΜΕΛΑ - ΕΞΕ → ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΝΤΕΤΑ

"ΛΑ ΛΑΤΑΛΕΥΑΡΕΙΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΝΟΥ ΛΑ
ΣΟΥ ΜΕ ΤΟ ΤΟΠΟ, "
Α. ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΕΙΝΑΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΤΗ ΛΑΙ ΟΥΤΩΣ
ΣΤΟΥ ΛΑΙ ΤΟΝ ΟΥΝ ΤΑ ΔΕΥΤΕΡΑ, ΟΙ ΘΑΝΟΙ ΛΑΙ ΤΑ ΑΝΑΡΧΙΑ
ΛΑΙ ΑΥΤΕΙΣ ΣΤΟ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣ ΤΟΝ ΣΑΥ ΑΥΤΟΥΣΤΟ ΟΥΣΙΚΟ
ΣΤΟΙΧΙΟ, "
Α. ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

**[Κατοικία στα Μέγαρα_Γραφείο ΤΑΝ
Τηλέμαχος Ανδριανόπουλος, Κώστας
Μαύρος και Θάνος Μπαμπανέλος_2013]**

**[Κατοικία στην Αίγινα,
Άρης Κωνσταντινίδης_1975]**

“Η κατοικία αποτελεί ένα τριγωνικό πρίσμα. Περιλαμβάνει δύο αυλές, μια στην είσοδο και μια ανάμεσα στους χώρους διημέρευσης και τα υπνοδωμάτια. Το κτίριο ανοίγεται προς τη μεριά του βουνού ενώ τα υπόλοιπα τμήματα καλύπτει κέλυφος από ανεπίχριστο σκυρόδεμα με μικρά κατακόρυφα ανοίγματα. Το ύψος του πρίσματος κλιμακώνεται ανερχόμενο από τη μικρή είσοδο προς το μεγάλο άνοιγμα του χώρου διημέρευσης ο οποίος καταλήγει σε χώρο στεγασμένο σε όλο το μήκος του σε οπτική επαφή με το βουνό. Οι χώροι διημέρευσης αναπτύσσονται σε τρεις περιοχές: καθιστικό, χώρος φαγητού και χώρος προετοιμασίας αυτού. Οι τρεις αυτοί χώροι χωρίζουν με μία καμπύλη κουρτίνα. Οι κατακόρυφες σχισμές στους εξωτερικούς τοίχους επιτρέπουν τη θέαση

προς το ύπαιθρο και έχουν μελετηθεί έτσι ώστε να μπορεί το φως να εισέρχεται στο χώρο.”⁵⁹

⁵⁹ <https://vimeo.com/169687255>

[Κατοικία στα Μέγαρα]

[www.lifo.gr/articles]

[2013]

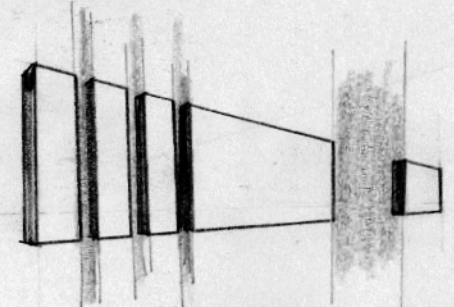

- 1. ΤΡΙΓΩΝΙΚΗ ΛΑΤΟΜΕΙΑ, ΛΕΙΤΟΥΡΓΕΙ ΩΣ ΧΩΡΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΜΑΓΝΗΤΙΚΟ ΒΟΡΕΟ.
- 2. ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΜΕΝΕΣ ΜΕΛΟΓΕΙΑΣ ΑΡΜΕΣ.

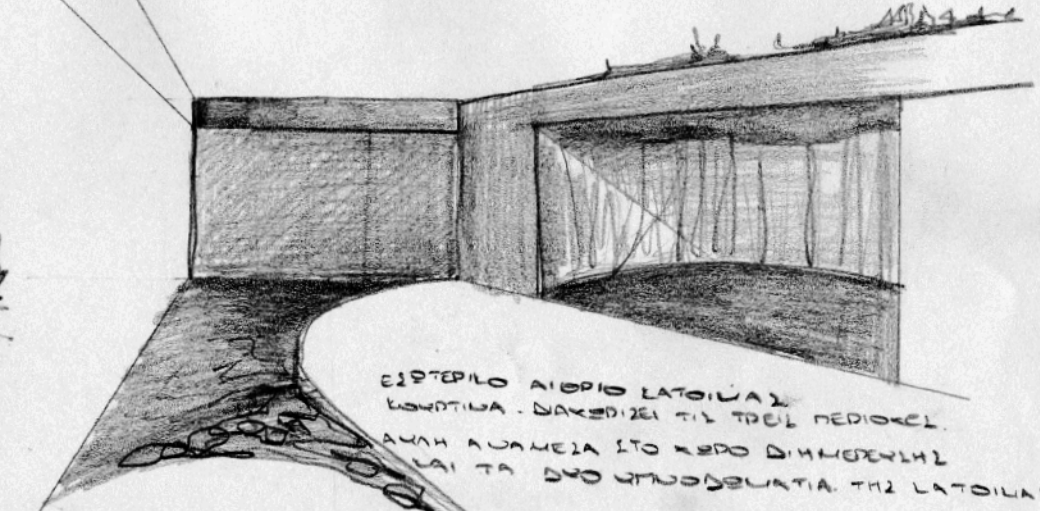

ΠΡΟΤΟΓΕΝΕΣ - ΓΑΙΩΔΕΣ ΠΡΙΣΜΑ ΤΟΥ ΟΠΟΙΟΥ ΟΙ ΔΥΟ ΠΛΕΥΡΕΣ ΠΑΡΑΜΕΝΟΥΝ ΛΕΙΣΤΕΣ - ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΚΕΣ ΕΝΩ Η ΤΡΙΤΗ ΑΝΟΙΓΕΤΑΙ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.

ΚΕΚΛΙΜΕΝΟ ΘΩΡΑ - ΠΡΑΣΙΝΟ ΜΟΝΟΠΡΟΣΩΠΟΤΗΤΑ ΛΑΤΟΜΕΙΑ.

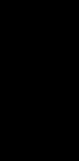
ΛΑΤΟΜΕΙΑ ΣΤΑ ΜΕΓΑΡΑ ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΑΥ.

ΕΣΤΕΡΙΟ ΑΙΘΡΙΟ ΛΑΤΟΜΕΙΑΣ ΚΩΝΤΙΝΑ - ΔΕΚΕΙΤΕΙ ΤΙΣ ΤΡΕΙΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΑΛΛΗ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΔΙΗΜΕΡΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΔΥΟ ΥΠΟΘΕΣΙΑΤΑ ΤΗΣ ΛΑΤΟΜΕΙΑΣ.

Η ΤΑΧΤΙΣΗ ΜΕΣΩ ΤΟΠΙΟΥ ΕΙΝΑΙ ΜΕΡΟΣ ΤΗΣ ΑΤΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗΣ ΤΑΧΤΟΤΗΤΑΣ ΣΕ ΟΛΟΥΣ ΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥΣ. ΟΣΤΟΙΣ ΣΤΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ Η ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΙΑ ΠΟΥ ΥΠΑΡΧΕΙ ΣΤΙΣ ΣΥΣΤΗΜΕΣ ΠΕΡΙ ΤΟΠΟΥ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΗ ΔΙΑΦΟΡΑ ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥ ΒΙΩΜΕΝΟΥ ΚΑΙ ΣΥΝΑΤΟΠΟΙΗΜΕΝΟΥ ΤΟΠΟΥ ΤΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΤΟΠΙΟΥ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΕΥΣΕΩΝ. ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΜΟΝΟ ΛΑΤΙ ΠΟΥ ΥΠΟΘΕΤΕΚΕ ΝΑ ΔΩΣΕΙ ΑΛΛΑ ΕΝΑΣ ΤΡΟΠΟΣ ΓΙΑ ΝΑ ΔΩΣΕΙ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ.

ΣΥΓΚΡΟΝΑ ΕΜΦΑΝ. ΤΟΠΙΑ
Ε. ΚΑΤΣΗΜΙΧΑΛΗ

Το 1975 ξεκίνησε η ανέγερση του μονόχωρου σπιτιού για διακοπές, στο ακρωτήριο Πλακάκια και ολοκληρώθηκε μέσα σε 8 μήνες. Την εποχή εκείνη, το τοπίο της περιοχής όπου βρισκόταν το οικόπεδο, συνέθεταν καλλιεργήσιμες εκτάσεις και αμπελώνες. Ο Κωνσταντινίδης στο βιβλίο του: “Στοιχεία Αυτογνωσίας – Για μιαν Αληθινή Αρχιτεκτονική”, αναφέρεται στη ρήση του Ξενοφώντα: “...αλλά τα οικοδομήματα ωκοδομήται προς αυτό τούτο εσκεμμένα όπως αγγεία ως συμφορώτατα ή τοι μέλλουσιν εν αυτοίς έσεσθαι... “⁶², για να μιλήσει για το σπίτι ως δοχείο ζωής. Τα τοιχώματα του αγγείου του Κωνσταντινίδη διαρρηγνύονται με αποτέλεσμα να χάνει την ιδιότητα του να διαχωρίζει σαφώς το μέσα και το έξω. “...Το τοπίο, που πρέπει να εισχωρεί στους εσωτερικούς χώρους και να δίνει το παρόν της ύπαρξής του. Το τοπίο που θα το χαίρεται κανείς και μέσα στον

⁶²Κωνσταντινίδης Άρης, *ΙΧ. σημειώσεις 2-5, Στοιχεία Αυτογνωσίας*, Αθήνα 1975, σελ. 322

κάθε εσωτερικό χώρο, έτσι που θα το αισθάνεται και θα το βλέπει και δεν θα μπορεί «να κάνει» χωρίς αυτό...Για να είναι και το σπίτι το τοπίο και το τοπίο το σπίτι.”⁶³ Αυτή η αμφίδρομη σχέση τοπίου και κτίσματος είναι για τον Κωνσταντινίδη, ένα απ' τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά που θα πρέπει να' χει η αρχιτεκτονική στη φύση. Η ορθοκανονική οργάνωση της κάτοψης του συγκεκριμένου κτίσματος, υπαγορεύει στο σώμα μια κίνηση που ορίζεται σε ευθεία γραμμή. Ο κάτοικος κατά την είσοδό του στο κτήριο νιώθει συνεχώς την παρουσία του “έξω”, γεγονός που εξακολουθεί να συμβαίνει και κατά τη διάρκεια της διαμονής του σ’ αυτό. Η φύση είναι παρούσα κάθε στιγμή είτε μέσω των υλικών της, είτε μέσω των τοπίων που φανερώνονται στον ένοικο από τα μεγάλα ανοίγματα. Ο George Spyridaki στην ποιητική συλλογή του *Morſ Lucide*, αναφέρει: “Το σπίτι μου είναι διάφανο αλλά δεν είναι από γυαλί...Οι τοίχοι του πυκνώνουν

⁶³Κωνσταντινίδης Άρης, *Η Αρχιτεκτονική της Αρχιτεκτονικής – Ημερολογιακά Σημειώματα*, εκδ. Άγρα, Αθήνα 1992, σελ. 323

και αραιώνουν ανάλογα με την επιθυμία μου...Άλλοτε τους σφίγγω γύρω μου σαν πανοπλία απομόνωσης... Άλλοτε όμως αφήνω τους τοίχους του σπιτιού μου ν’ αναπτυχθούν μέσα στον χώρο τους, που είναι η άπειρη έκταση.”⁶⁴

⁶⁴George Spyridaki, *Mor Lucide*, Seghers, σελ. 35, στο Gaston Bachelard, *Η ποιητική του Χώρου*, Χατζηνικολή, 1982, σελ. 78. ⁶⁵Emmanuel Levinas, *Ολότητα και Άπειρο*, Εξάντας, 1989, σελ. 213

Ο Σπυριδάκης μιλάει για ένα σπίτι που υπερβαίνει τη γεωμετρία του και διαμορφώνεται ανάλογα με την διάθεση του ενοίκου του.Το ίδιο μοιάζει να συμβαίνει σε ρεαλιστικό επίπεδο και στην περίπτωση του Κωνσταντινίδη. “Ο κάτοικος έχει την ευχέρεια να αποκοπεί από το φυσικό περιβάλλον. Όντας απομονωμένος και προφυλαγμένος μέσα στην ασφάλεια της εστίας απολαμβάνει τα στοιχεία της φύσης από τα μεγάλα παράθυρα, έχοντας γνώση των ορίων του μέσα και του έξω.”⁶⁵ Όταν όμως ανοίξουν οι τζαμαρίες, το μέσα με το έξω γίνονται ένα. Το τοπίο έρχεται πιο κοντά και ο κάτοικος μπορεί όχι μόνο να το δει αλλά και να το αγγίξει.

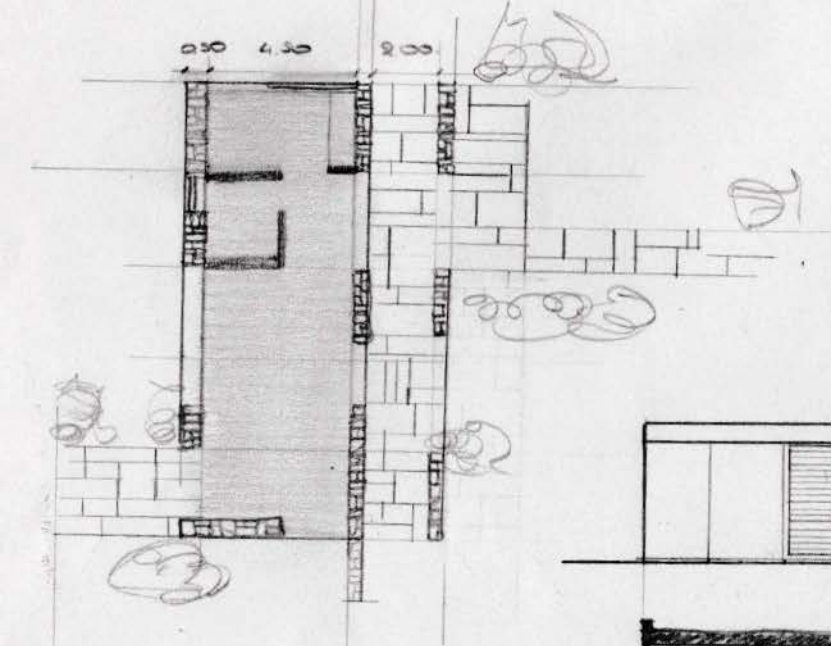
⁶⁵Emmanuel Levinas, *Ολότητα και Άπειρο*, Εξάντας, 1989, σελ. 213

[Κατοικία στην Αίγινα, Άρης Κωνσταντινίδης]

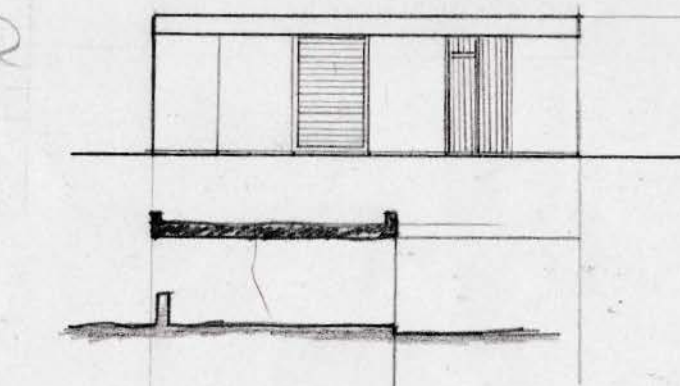
[Κωνσταντινίδης Άρης, *Μελέτες και κατασκευές*, εκδ. Άγρα, Αθήνα 1981]

[1975]

3ΕΡΗΜΟ + ΖΑΥΝΧΟΣ VS ΑΝΑΒΟΥΣΣΟΣ
ΠΑΛΑΙΑΡΧΗΣ + ΛΙΘΡΕΙΑ VS ΑΙΓΙΝΑ

1. ΑΝΑΤΑ ΟΙ ΟΙΚΟΔΟΜΗΜΕΝΑ ΟΛΟΚΛΗΡΩΝΤΑΙ
ΑΠΟΤΕΛΟΥΝΤΟ ΕΛΕΥΘΕΡΟΝ ΟΡΟΣ
ΑΠΕΡΙΑ ΕΙΣ ΣΥΜΦΩΤΑΤΑ ΗΤΟΙ ΚΕΛΛΟΥΣΙΝ
ΕΝ ΑΥΤΟΙΣ ΕΞΕΛΑΙ

ΣΕΛΟΦΟΥΣΤΑΣ
Α.Ε. ΣΤΑΘΕΙΑ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ

2. ΤΟ ΤΟΝΙΟ ΠΟΥ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΙΧΕΤΕΙ ΣΤΟΥΣ
ΕΣΤΕΡΙΟΥΣ ΧΕΡΟΥΣ ΛΑΙ ΝΑ ΔΙΝΕΙ ΤΟ
ΠΑΡΟΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΕΧΕ ΤΟΥ ΤΟΝΙΟ
ΠΟΥ ΘΑ ΤΟ ΧΑΙΡΕΤΑΙ ΛΑΙ ΝΑ ΜΕΛΑ
ΣΤΟΝ ΛΑΔΕ ΕΣΤΕΡΙΟ ΧΕΡΟ. ΕΤΣΙ ΠΟΥ
ΘΑ ΤΟ ΑΙΣΘΑΝΕΤΑΙ ΛΑΙ ΘΑ ΤΟ ΒΛΕΠΕΙ ΛΑΙ
ΔΕΥΘΑ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΛΑΒΕΙ ΧΕΡΟΣ
ΑΥΤΟ, ΓΙΑ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΛΑΙ ΤΟ ΣΤΗΤΙ ΤΟ
ΤΟΝΙΟ ΛΑΙ ΤΟ ΤΟΝΙΟ ΤΟ ΣΤΗΤΙ,

- LATOILIA ΔΑΙΛΑΜΑΛΗ
- LATOILIA ΣΤΑ ΛΙΘΡΕΙΑ
ΟΙ ΟΙΚΟΔΟΜΗΜΕΝΟΙ

→ ΑΙΣΘΑΣΕΙΣ ΛΙΘΡΕΙΑ, ΕΥΘΕΙΑ
→ ΣΥΝΕΧΕΙΣ ΘΕΑΙΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟ ΤΟΝΙΟ.

**[Κατοικία στο Κοκκώνι Κορινθίας,
Διονύσης Σοτοβίκης_2010]**

**[Σπίτι διακοπών στις Σπέτσες,
Άρης Κωνσταντινίδης_1963]**

Το οικόπεδο, στο οποίο κτίσθηκε αυτή η κατοικία, βρίσκεται λίγο έξω από το Κοκκώνι Κορινθίας, μέσα σε ένα πορτοκαλεώνα. Το κτήριο τοποθετήθηκε στη μέση του οικοπέδου,με σκοπό τις οπτικές φυγές προς τις πορτοκαλιές. Αποτελείται από δύο κύριους όγκους, τους οποίους συνδέει στο κέντρο ένα γυάλινο αίθριο-τραπεζαρία, που μπορεί κατά τους καλοκαιρινούς μήνες να επεκταθεί στον εξωτερικό χώρο. Ο ένας όγκος του σπιτιού είναι μονώροφος και στεγάζει σε σειρά τα υπνοδωμάτια και την κουζίνα, με άμεση πρόσβαση στον περιβάλλοντα χώρο. Ο δεύτερος όγκος αποτελείται από το ψηλοτάβανο σαλόνι στο ισόγειο και ένα αυτόνομο ξενώνα-παρατηρητήριο με θέα προς τη θάλασσα, η οποία είναι μεν σε κοντινή απόσταση, αλλά δεν είναι ορατή από το

⁶⁶ domes index 15 08 16

επίπεδο του εδάφους. Όλο το σπίτι είναι επιχρισμένο με έγχρωμο σοβά με βάση την απόχρωση του χώματος γύρω από το σπίτι. Όλα τα ανοίγματα σχεδιάσθηκαν σχεδόν επί τόπου ανάλογα κάθε φορά με τη θέα είτε προς τον πορτοκαλεώνα, είτε προς τη θάλασσα.⁶⁶

[www.architizer.com]

[www.architizer.com]

Ο Κωνσταντίνιδης στο παράδειγμα των Σπετσών, επαναπροσδιορίζει τη δομή του παραδοσιακού νησιωτικού σπιτιού. “Εδώ έχουμε ένα ακανόνιστο οικόπεδο με κλίση στο οποίο οι χώροι εργασίας, υπαίθριοι και στεγασμένοι, αναπτύσσονται στο ισόγειο, ενώ όλοι οι υπόλοιποι στον όροφο”.⁶⁰ Όλοι οι χώροι συνδέονται μεταξύ τους με υπαίθριους χώρους που αναπτύσσονται μέσα σε έναν καθαρό όγκο. Όπως και στις εγκαταστάσεις της Επιδαύρου έτσι και εδώ χρησιμοποιεί λαξευτή τοιχοποιία και μπετόν “με μόνη διαφορά ότι σε όλες τις εξωτερικές επιφάνειες του μπετόν και της λιθοδομής χρησιμοποιείται επίχρισμα από ασβέστη, δημιουργώντας ένα παιχνίδι με τις αμυχές, απαραίτητες στους αρμούς, για να μη σκάει το υλικό.”⁶¹

⁶⁰ Φιλίππιδης Δημήτρης, *Νεοελληνική Αρχιτεκτονική*, εκδ. Μέλισσα, Αθήνα 1984, σελ. 288

⁶¹ Καρακάσης Απόστολος, 2001, *Με εργοδότη τη ζωή. Άρης Κωνσταντίνιδης, τηλεοπτική εκπομπή: Παρασκήνιο*, Αθήνα, Cinetic για την ΕΡΤ.

**[Σπίτι διακοπών στις Σπέτσες,
Άρης Κωνσταντίνιδης]**

[Κωνσταντίνιδης Άρης,
Μελέτες και κατασκευές,
εκδ. Άγρα, Αθήνα 1981]

[1963]

**[Κατοικία στη Σέριφο,
Ηλιάνα Κερεστέντζη_2013]**

**[Εγκαταστάσεις στην Επίδαυρο,
Άρης Κωνσταντινίδης_1958]**

Στην περιοχή μελέτης κυριαρχεί η εικόνα ενός συστήματος από μάντρες, τις λεγόμενες ξερολιθιές οι οποίες αποτελούν χαρακτηριστικό στο κυκλαδίτικο τοπίο αποτέλεσμα της προσπάθειας των αγροτών να προστατευτούν οι καλλιέργειες τους.

Το οικόπεδο βρίσκεται σε πλαγιά με έντονη κατωφέρεια και έτσι η ξερολιθιά αποτέλεσε συνθετικό εργαλείο καθώς ήταν η αφετηρία για τη δημιουργία ανοιχτών κλειστών, ημιυπαίθριων χώρων και ταυτόχρονα τρόπος προστασίας από τους βοριάδες και καθραρίσματος της θέας προς τη θάλασσα.

Ως βασικό υλικό επιλέχθηκε η πέτρα η οποία αποτελεί τοπικό υλικό.

Ακολουθώντας τη φυσική κλίση της περιοχής δημιουργούνται υπόσκαφοι χώροι και στα δώματα τους φυτεύονται

γηγενή φυτά, τα οποία μαζί με τις ελιές και τις πικροδάφνες συμβάλλουν στην οπτική συνέχεια του τοπίου.

“Ο σχεδιασμός της κατοικίας έπρεπε να ακολουθήσει τους αυστηρούς όρους δόμησης στις Κυκλάδες. Το ύψος των κτηρίων δεν πρέπει να υπερβαίνει τον έναν όροφο, είναι υποχρεωτική η ενοποίηση όλων των χώρων σε έναν συμπαγή όγκο, ενώ απαγορεύονται τα μεγάλα ανοίγματα και οι πρόβολοι. Για να τηρηθεί ο κανονισμός του συμπαγούς όγκου, το σύνολο των χώρων ενοποιείται στο επίπεδο της κάτοψης μέσω πέτρινων τοίχων οι οποίοι συνδέουν κλειστούς και υπαίθριους χώρους. Στην τομή, η κατοικία διασπάται σε δύο μέρη, τους χώρους των υπνοδωματίων και του δωματίου ψυχαγωγίας στο κατώτερο επίπεδο και το καθιστικό, την κουζίνα και τον ξενώνα στο ψηλότερο. Ωστόσο, τα δώματα των κατώτερων χώρων λειτουργούν ενοποιητικά, αποτελώντας τις αυλές των υπερκείμενων.”⁶⁷

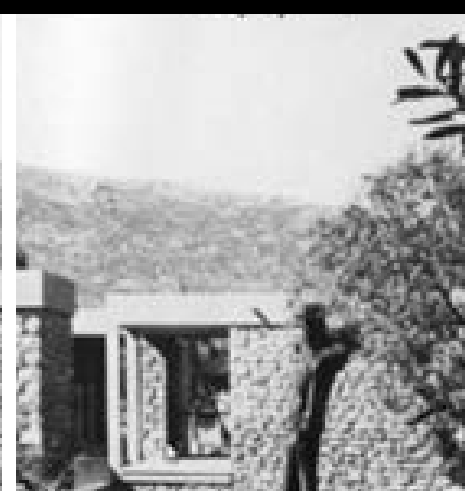
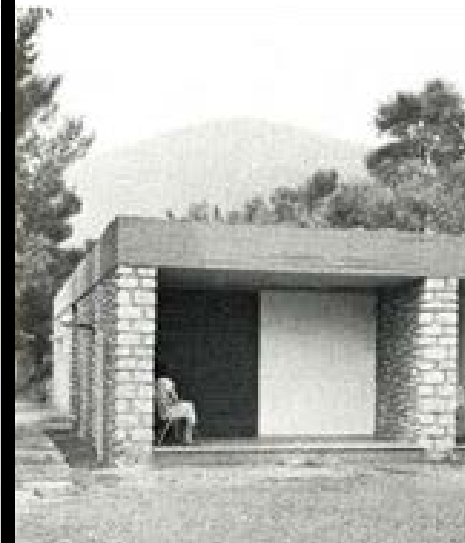
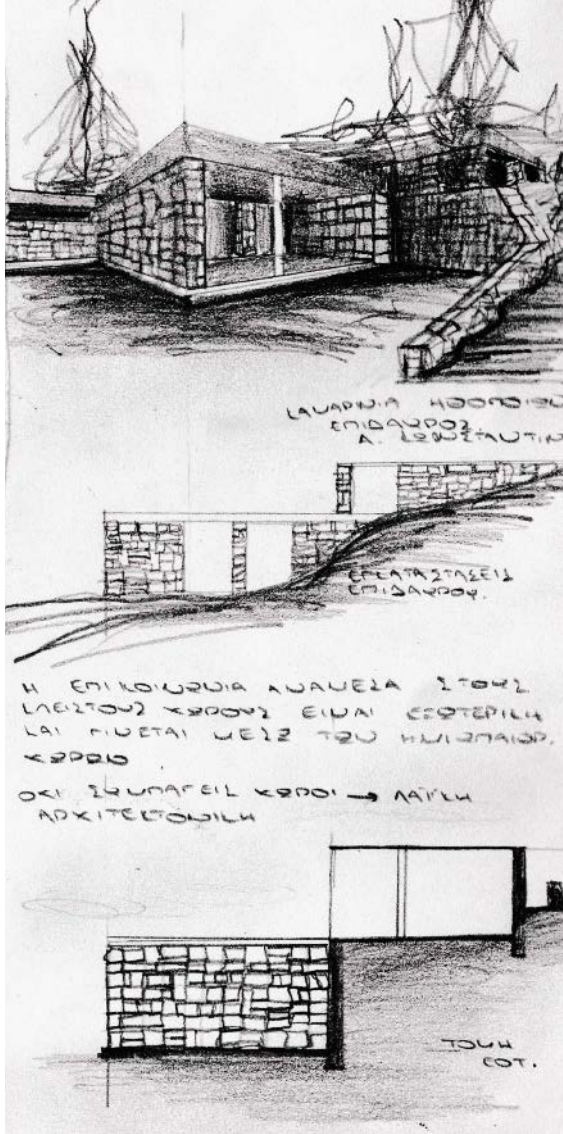
Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω διακρίνονται χώροι στεγασμένοι, περικλειστοί και ελεύθεροι ενισχύοντας έτσι τη διημέρευση εξωτερικά. Όλοι

οι χώροι επικοινωνούν μεταξύ τους, συνδέοντας τις διαφορετικές λειτουργίες και συνθέτοντας της πορεία καθόδου προς τη θάλασσα.

“Η σύνθεση των κλειστών χώρων έγινε με βάση την τυπολογία των παραδοσιακών κυκλαδίτικων κατοικιών, που λέγονται ‘κατοικίες’. Εκεί, χώροι μικρών διαστάσεων, συχνά ακανόνιστου σχήματος, παρατίθενται εν σειρά με δυνατότητα διαδοχικών προσθηκών. Τα μικρά ανοίγματα συνδυάστηκαν με ένα σύστημα φωταγωγών για τους υπόσκαφους χώρους της κατοικίας, με πρόβλεψη φυσικού αερισμού των δωματίων.”⁶⁸

⁶⁸ <http://domesindex.com/buildings/e3oxikh-katoikia-sthn-ser-ifo>

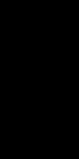
Στις εγκαταστάσεις στην Επίδαυρο ο Κωνσταντινίδης προσπαθεί να σεβαστεί απόλυτα τις υψομετρικές καμπύλες τοποθετώντας ανάλογα τα κτίσματα του. Παίρνοντας στοιχεία από τη λαϊκή αρχιτεκτονική δημιουργεί διασκορπισμένα τμήματα ενός συνόλου δίνοντας την εντύπωση μιας ήπιας αρχιτεκτονικής παρέμβασης. Έτσι η μελέτη σχετίζεται έμμεσα με τη λαϊκή αρχιτεκτονική με τρεις διαφορετικούς τρόπους: με το μέγεθος των μονάδων το οποίο σέβεται απόλυτα την κλίμακα της περιοχής, τον τρόπο κατασκευής ο οποίος είναι ένας συνδυασμός τοπικής πέτρας και εμφανούς σκυροδέματος και μέσω των μεταβατικών χώρων που στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι ημιυπαίθριες στοές που συνδέουν τους κλειστούς χώρους. Έτσι η εσωτερική κίνηση αλλά και η σχέση μεταξύ των μονάδων επηρεάστηκε από την επιλογή αυτή. Ο αρχιτέκτονας εδώ χρησιμοποιεί στα φέροντα τμήματα πέτρα, ενώ μπετόν για τα υποστυλώματα στην ταράτσα και για τις οροφές.

[Εγκαταστάσεις στην Επίδαυρο]

[Κωνσταντινίδης Άρης, Μελέτες και κατασκευές, εκδ. Άγρα, Αθήνα 1981]

[1958]

**[Κατοικία στα Κιούρκα,
Παντελής Νικολακόπουλος_1990-1995]**

**[Κατοικία στην Ελευσίνα,
Άρης Κωνσταντινίδης_1939]**

“Οι δύο κύριοι άξονες του κτηρίου είναι κάθετοι μεταξύ τους. Ο ένας έχει διεύθυνση βορρά-νότου και είναι παράλληλος προς τις υψομετρικές καμπύλες, ενώ ο άλλος τοποθετείται κάθετα προς αυτές. Ως συνέπεια της ανάγκης για νοτιανατολικό προσανατολισμό σε όλους τους κύριους χώρους, η υπερυψωμένη πτέρυγα των υπνοδωματίων αναπτύσσεται κατά μήκος του δεύτερου άξονα. Ο όγκος του καθημερινού βρίσκεται σε απόσταση και παράλληλα προς τη πτέρυγα των υπνοδωματίων, επιτρέποντας έναν αντίστοιχο προσανατολισμό. Οι χώροι διημέρευσης στο επίπεδο του ισογείου ανοίγουν προς τρείς η και τέσσερις πλευρές με θέα τη λίμνη και το δάσος, εξασφαλίζοντας την εναλλαγή του φυσικού φωτισμού κατά τη διάρκεια της ημέρας. Η αυλή μεταξύ καθιστικού

και τραπεζαρίας βρίσκεται σε οριζόντια συνέχεια με τους εσωτερικούς χώρους, οδηγώντας χαμηλότερα στο επίπεδο της κολυμβητικής δεξαμενής. Η υψομετρική διαφορά που χωρίζει την αυλή από το φυσικό έδαφος δημιουργεί ένα σαφές όριο στον εξωτερικό αυτό χώρο, καθώς εδράζεται στη βάση που έχει το κτήριο προς τη πλευρά της κατωφέρειας”.⁶⁹

⁶⁹<http://www.culture2000.tee.gr/>

[Κατοικία στα Κιούρκα]

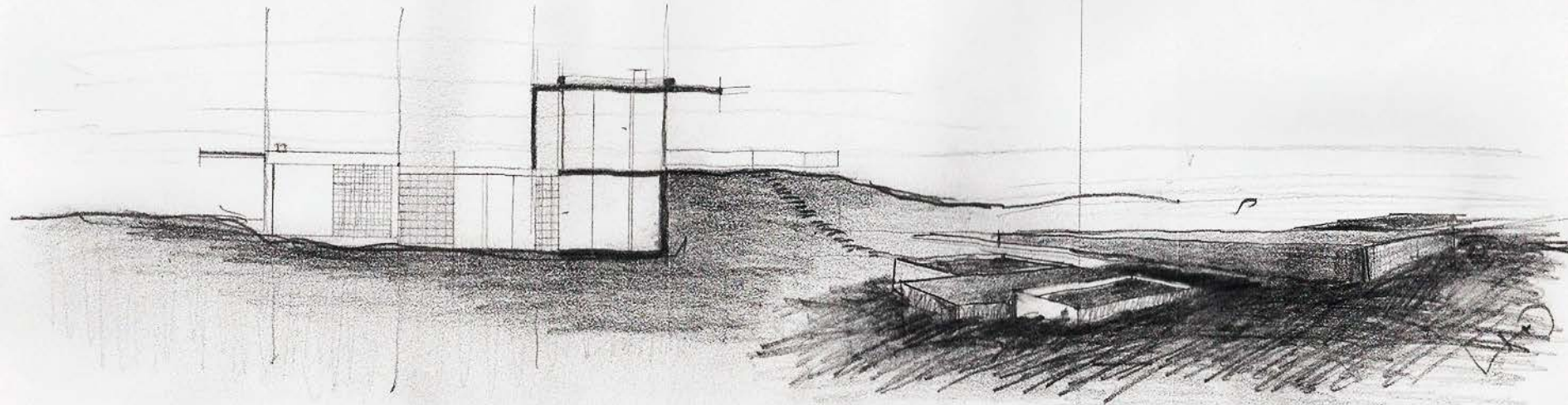
[www.culture200tee.gr]

[1990-1995]

• ΔΥΟ ΑΕΡΟΕΙΣ ΚΑΘΕΤΟΙ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ

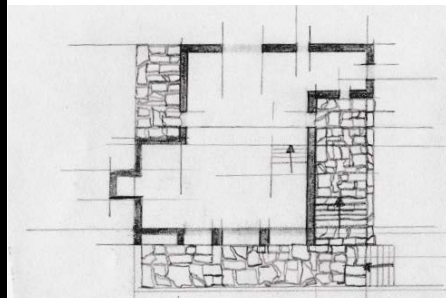
• ΨΑΙΛΑ. ΕΠΙΧΡΙΣΜΕΝΟ ΣΚΕΛΟΣΕΝΑ
ΥΑΛΟΣΤΑΣΙΑ
ΞΥΛΙΝΑ ΕΛΥΦΕΥΑΤΑ

ΛΑΤΟΜΕΑ ΣΤΑ ΛΙΟΡΙΑ
Π. ΒΙΛΩΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, 1995

Η κατοικία αυτή είναι κτισμένη σε οικόπεδο με έντονη κατωφέρεια και οπτικές φυγές προς τη θάλασσα. Συγκροτείται από δύο όγκους οι όποιοι ενισχύονται από τους ημιυπαίθριους χώρους. Τα υλικά που χρησιμοποιήθηκαν για το κτήριο (πέτρα και ο λευκός σοβάς) και τον περιβάλλοντα χώρο είναι τα στοιχειώδη με σκοπό και εδώ την ενότητα τοπίου και κατοικίας, αυτό ενισχύεται και από τα κλιμακωτά επίπεδα που συνθέτουν το χώρο.

[Κατοικία στην Ελευσίνα]

[www.culture200tee.gr]

[1939]

[Ξενία]

Η συνολική προσέγγιση των Ξενία από τον Κωνσταντινίδη βασίστηκε σε ένα θεωρητικό υπόβαθρο που παρουσιάζεται μέσα από τα κείμενα του ιδίου. Σε αυτά αναλύεται η προσέγγιση για την επιλογή του κατάλληλου χώρου και προσανατολισμού , η σημασία της ένταξης στο τοπίο, η σχέση εσωτερικού και εξωτερικού χώρου, η απλότητα και σαφήνεια της μορφής, η ειλικρίνεια στη χρήση των υλικών, η τυποποίηση στη κατασκευή αλλά και η επιθυμία για ένταξη των μονάδων αυτών στη ζωή του κάθε τόπου.

“Στη διάταξη των διάφορων χώρων του κάθε ξενοδοχείου μελετάται ιδιαίτερα η σύνδεση του εσωτερικού χώρου με τον έξω χώρο, δηλαδή με το τοπίο που περιβάλλει το ξενοδοχείο, ώστε ο ξένος επισκέπτης να αισθάνεται ότι ζει σ’έναν τόπο όπου το μέσα και το έξω αποτελούν μια οργανική ενότητα...Ετσι ο ξένος που επισκέπτεται την Ελλάδα θα χαίρεται μονάχα για τα αρχαία μνημεία και τον πολιτισμό της

χώρας αλλά θα ζει πραγματικά και την ομορφιά του νεού ελληνικού τοπίου για να το αγαπήσει και να το αισθανθεί σε όλη την μοναδική του ποιότητα.”⁷⁰
Παρακάτω θα αναφερθούμε σε δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα των παραπάνω απόψεων του αρχιτέκτονα.

⁷⁰ Κωνσταντίνος Άρης, *Για την αρχιτεκτονική*, Δημοσιεύματα σε εφημερίδες, περιοδικά και σε βιβλία 1940-1982, εκδ. Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2011, σελ. 139

[Ξενία Πόρου_1964]

Το Ξενία βρίσκεται στο μικρό Νεώριο και είναι κτισμένο στην πλαγιά ενός μικρού ακρωτηρίου με νοτιοανατολικό προσανατολισμό και θέα στην πόλη του Πόρου. Ερχόμενοι από το λιμάνι μέσω της Λεωφόρου Λαμπράκη βλέπουμε το ξενοδοχείο να συνδιαλέγεται με τη θάλασσα και το πράσινο. Φτάνοντας στην κύρια είσοδο υπάρχει οπτική επαφή μόνο με ένα μικρό όγκο του κτιρίου. Το ξενοδοχείο σχεδιάστηκε με τέτοιο τρόπο ώστε να μην επεμβαίνει ο όγκος του στο φυσικό περιβάλλον.

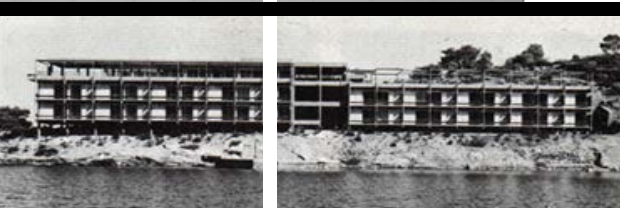
“Τη φιλοσοφία του μοντερνισμού, που πρέσβευε ο Κωνσταντινίδης, την έκανε πράξη και στο σχεδιασμό του ξενοδοχείου που είναι τέτοιος έτσι ώστε να ωθεί τον άνθρωπο να γίνει ένα με τον περιβάλλοντα χώρο, ένα με τη φύση.”⁷¹

“Ενδιαφέρον είναι ο τρόπος με τον οποίο εντάσσει το κτίριο στο τοπίο. Το ξενοδοχείο είναι διαταγμένο πάνω σε μια απόκρημνη

⁷¹ Μ. Οικονόμου, *Οδοιπορικό στο πρώην Ξενία Πόρου*, greekarchitects.gr, 2013

ακτή. Μόνο ο τρίτος όροφος, από όπου γίνεται η προσπέλαση και υπάρχουν οι κοινόχρηστοι χώροι, προβάλλει πάνω από το περίγραμμα του βράχου. Οι υπόλοιποι όροφοι με τα δωμάτια είναι ενταγμένοι στην πλαγιά. Κάτω από τη πτέρυγα του εστιατορίου υπάρχει ένας “σκεπαστός κήπος” με τον οποίο έχουμε την ανάδειξη του κατακόρυφου κενού ανάμεσα στο βράχο και στους ορόφους των δωματίων της πλάγιας όψης του ξενοδοχείου. Έτσι, διακρίνουμε μια τολμηρή προβολή του όγκου του τρίτου ορόφου πάνω σε ψηλά υποστυλώματα, το οποίο δίνει την εντύπωση του “διάτρητου” στην πλάγια όψη. Με αυτόν τον τρόπο, το ξενοδοχείο είτε προσκολλάται πάνω στο έδαφος με τις κατάλληλες διαμορφώσεις, είτε ανεξαρτητοποιείται ακολουθώντας τη δική του εσωτερική νομοτέλεια”.⁷²

⁷² Φιλίππιδης Δημήτρης, *Νεοελληνική Αρχιτεκτονική*, εκδ. Μέλισσα, Αθήνα 1984, σελ. 372

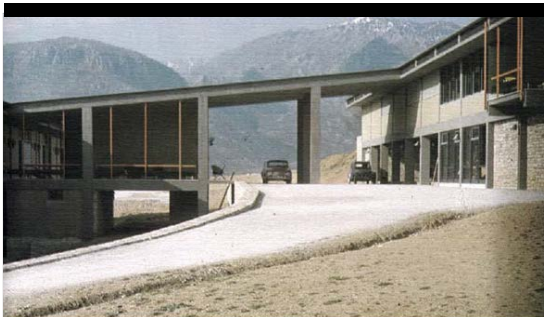
[Μοτέλ Καλαμπάκας_1960]

“Το Μοτέλ της Καλαμπάκας, είναι το πιο τολμηρό έργο του Κωνσταντίνιδη τουλάχιστον ως το 1960 και ήταν χαρακτηριστικό για την κατανόηση της σημασίας που είχε για αυτόν η σχέση περιβάλλοντος και κτιρίου”.⁷³

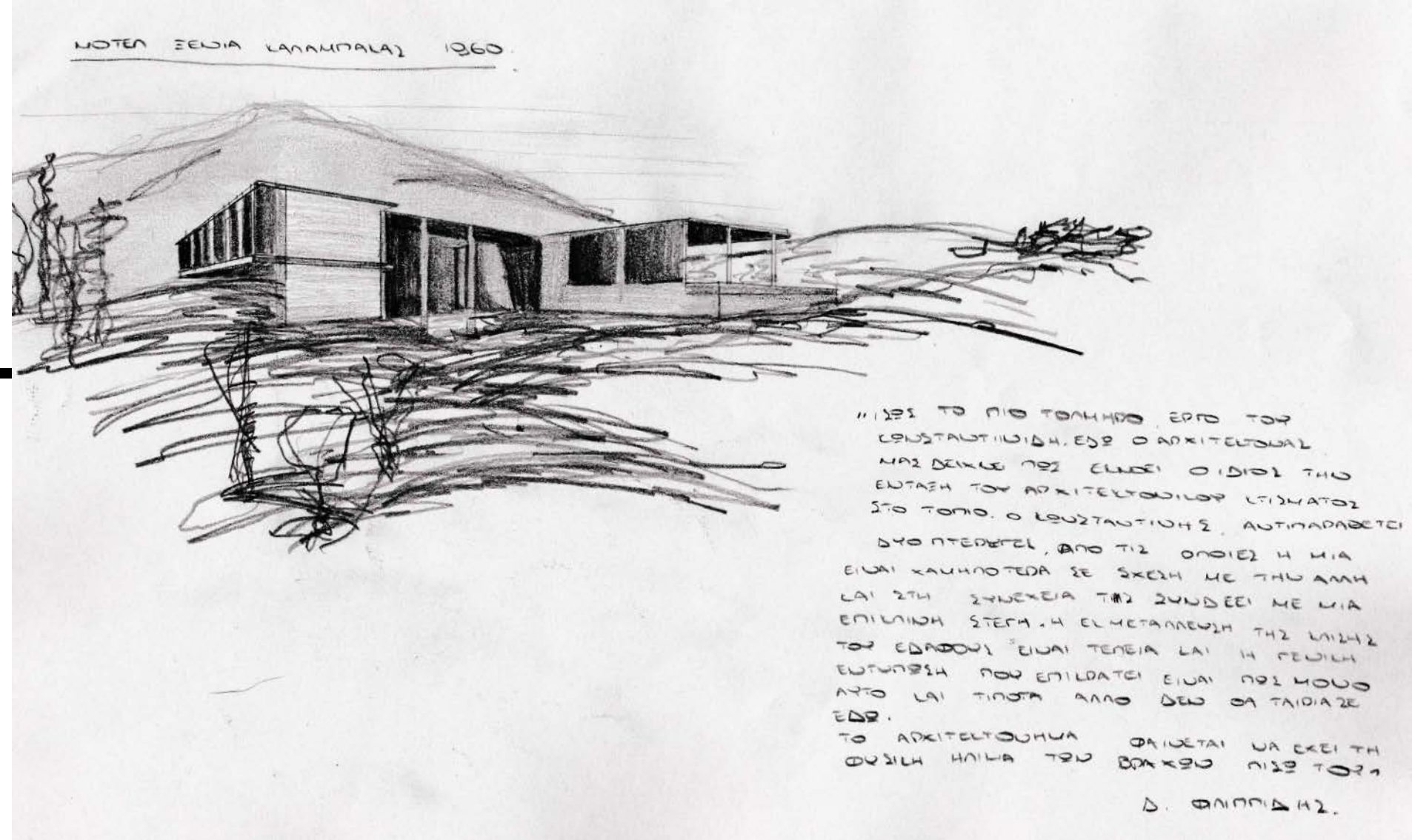
Το κτήριο χωρίζεται σε δύο τμήματα (ανάμεσα τους τοποθετείται ο δρόμος πρόσβασης προς αυτά), ώστε να ακολουθεί την απότομη κλίση του εδάφους. Τα δύο αυτά τμήματα ενώνονται με μια μεγάλη επικλινή στέγη δημιουργώντας χώρο προστατευμένο από τη βροχή, ο οποίος αποτελεί τμήμα εισόδου και μετάβασης.

“Σε αυτό το συγκρότημα, καινοτομία αποτελεί η κίνηση του οχήματος στο εσωτερικό του”.⁷⁴

Οι επισκέπτες μπορούσαν να κατευθυνθούν με το όχημα του προς

τον χώρο στάθμευσης σε χαμηλότερο επίπεδο, που βρίσκεται σε pilotis κάτω από την πτέρυγα των δωματίων, αφού πρώτα είχαν διασχίσει το χώρο υποδοχής. Τα υλικά που επιλέγει ο αρχιτέκτονας εδώ είναι το μπετόν αρμέ και το μέταλλο ενώ η πέτρα εμφανίζεται ελάχιστα. Οι κοινόχρηστοι χώροι αποτελούνται από κλειστούς αλλά και ημιυπαίθριους χώρους, όπως και κάθε δωμάτιο διαθέτει ημιυπαίθριο χώρο σε μορφή προβόλου.

“ΙΣΤΕ ΤΟ ΠΙΟ ΤΟΛΗΜΕΡΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ, ΕΔΩ Ο ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΑΣ ΜΑΣ ΔΕΙΚΝΕ ΠΩΣ ΕΛΕΞΕ Ο ΙΔΙΟΣ ΤΗΝ ΕΥΤΑΞΙΑ ΤΟΥ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΟΥΣΙΟΥΣ ΛΕΓΙΜΑΤΟΣ ΣΤΟ ΤΟΠΙΟ. Ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, ΑΥΤΟΠΑΡΑΘΕΤΕΙ

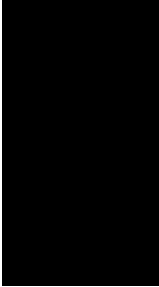
ΔΥΟ ΠΤΕΡΥΓΕΣ, ΑΠΟ ΤΙΣ ΟΠΟΙΕΣ Η ΜΙΑ ΕΙΝΑΙ ΚΑΥΗΛΟΤΕΡΑ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΑΛΛΗ ΛΑΙ ΣΤΗ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΗΣ ΣΥΝΔΕΕΙ ΜΕ ΜΙΑ ΕΠΙΛΕΛΙΩΝ ΣΤΕΓΗ. Η ΕΛ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΤΗΣ ΛΕΙΤΗΣ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ ΕΙΝΑΙ ΤΕΛΕΙΑ ΛΑΙ Η ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΗ ΕΥΤΥΧΕΙΑ ΠΟΥ ΕΠΙΛΟΓΕΤΕΙ ΕΙΝΑΙ ΠΩΣ ΜΟΥΣ ΑΥΤΟ ΛΑΙ ΤΙΠΟΤΑ ΑΛΛΟ ΔΕΝ ΟΥ ΤΑΙΔΙΑΣΕ ΕΔΩ.

ΤΟ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΟΥΜΑ ΦΑΙΝΕΤΑΙ ΝΑ ΕΚΕΙ ΤΗ ΟΥΣΙΑ ΗΛΙΘΙΑ ΤΟΥ ΒΡΑΚΕΤΟ ΠΙΣΤΟ ΤΟΥ

Δ. ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ.

⁷³ Φιλίππιδης Δημήτρης, *Νεοελληνική Αρχιτεκτονική*, Μέλισσα, Αθήνα 1984, σελ. 289

⁷⁴ Αίσωπος Γιάννης και Σημαιοφορίδης Γιώργος, *Τοπία Εκμοντερνισμού*, METROPOLIS Press, Αθήνα 2002, σελ. 123

[6. Συμπεράσματα]

Ο Άρης Κωνσταντινίδης (1913-1993) αποσκοπούσε σε μιαν αρχιτεκτονική η οποία να “φυτρώνει” μέσα από τη γή της. “Η αρχιτεκτονική είναι διεθνής. Είναι διεθνής όσο το κλίμα, οι όροι υγιεινής και της επιστήμης, η γιατρική και τα μέσα ζωής είναι κοινά σ’όλον τον κόσμο. Από κεί και πέρα η αρχιτεκτονική έχει τα δείγματα εκείνα (εσωτερικά και εξωτερικά) που ξεχωρίζουν τη μια χώρα από την άλλη. Κι έτσι, ενώ η αρχιτεκτονική είναι διεθνής, η κάθε χώρα έχει και μερικά δικά της χαρακτηριστικά για να εκφραστεί!”⁷⁵

Στα σύγχρονα παραδείγματα που παρατέθηκαν όλες σχεδόν οι περιπτώσεις δανείζονται ή αντιγράφουν ακόμη στοιχεία, από το τοπίο που τα περιβάλλει. Αυτά συχνά είναι απομεινάρια

⁷⁵ Κωνσταντινίδης Άρης, *Για την αρχιτεκτονική*, εκδ. Άγρα, Αθήνα 1987, σελ. 19

παλαιότερων εποχών (ξερολιθιές, αναβαθμοί) ή και σύγχρονα (βιομηχανικές εγκαταστάσεις). Ας μην παραλείπουμε όμως και τα αρχιτεκτονήματα τα οποία δεν επηρεάζονται από στοιχεία του τόπου και ακολουθούν μια δική τους ξεχωριστή λογική η οποία έχει ως απόρροια έργα που δεν αποτελούν συνέχεια αυτού αλλά μια αρχιτεκτονική χειρόνομια που φαίνεται να “στέκει” αυτάρκης και ανεξάρτητη πάνω στο τοπίο. Στις περιπτώσεις αυτές ενώ το έργο φαίνεται να απαντάει στις ανάγκες της σύγχρονης εποχής δεν φαίνεται να αφομοιώνει την ουσία του τόπου. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να διευκρινιστεί πως και ο Άρης Κωνσταντινίδης επηρεαζόταν από ό,τι έχει προυπάρξει, καταφέρονοντας όμως να μην τον αντιγραφει μορφολογικά αλλά να αντλήσει την ουσία του και να την επαναλάβει. Έτσι ανέφερε χαρακτηριστικά: “Αληθινό είναι και ό,τι έχει προϋπάρξει. Δηλαδή ό,τι έχει προκύψει σε περασμένα χρόνια και το ξαναβρίσκει μια σύγχρονη εποχή, μέσα από τους δικούς της πια τρόπους, κι αφού το ίδιο το είχε βρει η παλιά εποχή με τους δικούς της κι αυτή τρόπους. Μ’ άλλα λόγια ότι ξαναζωντανεύει, επειδή το κρίνουμε

αναγκαίο, ωφέλιμο και παραγωγικό....”⁷⁶

Αν και δίπολα όπως εσωτερικό–εξωτερικό, κλειστό–ανοιχτό, έδαφος–στέγη, φως–σκιά, συναντώνται αρκετά ως βασικές παράμετροι στις σύγχρονες αρχιτεκτονικές συνθέσεις η μετουσίωση τους σε κτισμένο φαίνεται να παρεκλίνει σημαντικά των αρχών του Κωνσταντινίδη. Η διαχείριση των μεταβατικών χώρων ποικίλει και πολύ συχνα αυτοί δεν εξυπηρετούν τη συνέχεια του τοπίου αλλά κυρίως το καθάρισμα αυτού, δηλαδή ο χρήστης ατενίζει και παρατηρεί το τοπίο αποφεύγοντας μια σωματική σχέση. Η εμπειρία του φυσικού χώρου έχει συρρικνωθεί και η κατοικία φαίνεται να έχει μια τάση να κυριαρχεί και να οικειοποιείται ότι την περιβάλλει.

“Υπάρχει μια διαφορετική αντιμετώπιση και μεταχείριση του τοπίου στη σύγχρονη Ελλάδα, που συνυπάρχει το ενδιαφέρον του τοπίου με την επίμονη κατάληψη και εξάλειψη του. Αυτή η αντιληψη, έχει δύο όψεις, από τη μία φαίνεται να ενισχύεται η επανασύνδεση του ανθρώπου

⁷⁶ Κωνσταντινίδης Άρης, *Σύγχρονη Αληθινή Αρχιτεκτονική*, εκδ. Πολύτυπο, Αθήνα 1978, σελ. 20

με την ύπαιθρο ενώ από την άλλη αντιμετωπίζεται το τοπίο αποκλειστικά σαν σκηνογραφία για την εκδίπλωση του εκσυγχρονιστικού “φαινέσθε”, του *lifestyle* και ως αναλώσιμο πόρο για άμεσα οφέλη, μετατρέποντας το τοπίο σε εμπόρευμα. Με αποτέλεσμα η ύπαιθρος να έχει μετατραπεί σε έναν τόπο φυγής σε μια περιοχή εξωτικών αποδράσεων και να έχει χάσει την “αλήθεια” της, το βίωμα με την αγροτική ζωή και τη σχέση με τη φύση”.⁷⁷

Έτσι, δημιουργούνται τεχνητά τοπία τα οποία “τοποθετούνται” πάνω στη γη και “αντανακλούν τη δύσκολη σχέση μας με τη φύση που θεμελιώνεται ταυτόχρονα σε μια βούληση απόλυτης κυριαρχίας και σε μια αποσυντονισμένη επιθυμία επιστροφής.”⁷⁸

Ο Άρης Κωνσταντινίδης δεδομένης της εμμονής του στην κατασκευαστική

⁷⁷ Μανωλίδης Κ., *Η βουή του τοπίου, Κείμενο που γράφτηκε για τη παρουσίαση του βιβλίου: Η φωτογραφία του ελληνικού τοπίου. Μεταξύ μύθου και ιδεολογίας του Ηρακλή Παπαιωάννου*, εκδόσεις Άγρα, Αθήνα 2014

⁷⁸ Απόσπασμα εισαγωγής στο συνέδριο: *Η διεκδίκηση της υπαίθρου, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*, Τμήμα Αρχιτεκτόνων

ελικρίνεια προσπαθεί πάντα τα υλικά που φέρουν να διαφέρουν από εκείνα που χρησιμοποιούνται στα στοιχεία που φέρονται, σεβόμενος πάντα τις ιδιότητες τους. Έτσι επιλέγει τη λιθοδομή για τα κάθετα στοιχεία, μπετόν πολύ συχνά ακατέργαστο και μέταλλο. Επιπρόσθετα, η δουλειά του χαρακτηρίζεται από τη χρήση στοιχειωδών υλικών με ελάχιστη επεξεργασία. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα οι κατασκευές του να εναρμονίζονται απόλυτα με το τοπίο καθώς είναι τα ίδια που αποτελούν και το υλικο αυτού. Αυτή η συνέπεια στην ελικρίνεια των υλικών δεν συναντάται πολύ σήμερα. Τα υλικά διαφέρουν, δεδομένης βέβαια και της ποικιλίας αυτών. Επιλέγονται κυρίως μπετόν και σοβάς, συχνα χρωματισμένος, μέταλλο σε ελάχιστες περιπτώσεις, ξύλο κυριως ως επικάλυψη, και η πέτρα αποτελεί υλικό για την κατασκευή μικρών τοιχίων ή και δευτερευουσών κατασκευών πολύ μικρής κλίμακας.

Στα προηγούμενα εμπίπτει και η συνέπεια στην επιλογή του να δημιουργεί κτίσματα περιορισμένα σε κλίμακα, που αποτελούσαν συνέχεια του τοπίου έτσι ώστε το κτήριο να μην παρεμβαίνει στο

τοπίο. Αντίθετα, μέρος των σύγχρονων κατοικιών που μελετήθηκαν συχνά ξεφευγουν από τα όρια της τοπικής κλίμακας κάνοντας έντονη τη παρουσία τους στο χώρο, κάτι που φυσικά οφείλεται στις σύγχρονες ανάγκες για περισσότερα τετραγωνικά.

Από μορφολογική και τυπολογική άποψη τα κτήρια του Άρη Κωνσταντινίδη χαρακτηρίζονται από τη μονολιθική και ορθογωνική ογκοπλασία της δομής τους αλλά και τη μορφολογική καθαρότητα των όψεων. Σήμερα η ογκοπλασία φαίνεται να μην αντιμετωπίζεται με τον ίδιο τρόπο καθώς περισσότεροι παράμετροι του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού λαμβάνονται υπόψη και διαδραματίζουν το δικό τους ρόλο στο τελικό προϊόν (π.χ. συμβολισμοί, βιοκλιματικές παράμετροι, κτλ.),δημιουργώντας μεγάλη ποικιλία αποτελεσμάτων.

Ο Κωνσταντινίδης τονίζει σε συνεντευξη του σχολιάζοντας τα νεοκλασσικά κτήρια: “Όσο για τις προσπάθειες της λεγόμενης νέας αρχιτεκτονικής να παράγει κάτι πρωτοφανές και προηγμένο, για

την ακρίβεια ανακάλυψε πολλές, ας παραδεχτούμε, μια για πάντα, ότι η πραγματικά πρωτοφανής και προηγμένη δουλειά δεν είναι αυτή που χρησιμοποιεί επιφανειακή λαμπρότητα για να δημιουργήσει μια προσωρινή αίσθηση ούτε αυτή που προσπαθεί να αιφνιδιάσει με επιδεικτικές ακροβασίες, βασιζόμενη σε στιγμιαία ευρήματα, αλλά μόνο εκείνη που δικαιώνεται από μια συνεχή, ζωντανή παράδοση,εκείνη που αντέχει γιατί έχει δοκιμαστεί επανειλημμένως, μέσα σε κάθε καινούργιο πλαίσιο, έτσι που να εκφράζει, απο την αρχή,εσωτερικά βιώματα,μυστικά γαλουχιμένες επιστημονικές αρχές, μορφές που έχουν πραγματικά χρησιμοποιηθεί ξανά και ξανά. Απο την παράδοση ο αρχιτέκτονας πρέπει να διδάσκεται αρχές σύνθεσης και όχι να αντιγράφει μορφές".⁷⁹

Αν και ο ίδιος αναφέρεται σε προγενέστερη από εμάς περίοδο θα μπορούσε πολύ εύκολα να θεωρηθεί ότι περιγράφει τη σημερινή κατάσταση στην ελληνική αρχιτεκτονική, η οποία παρεκκλίνει της αντίληψης που είχε ο Κωνσταντινίδης περί αρχιτεκτονικής και τοπίου ανακαλύπτοντας την απλότητα και μοναδικότητα του ελληνικού τοπίου. Μέσο των αναζητήσεων του για μία «αληθινή αρχιτεκτονική» κατάφερε να χτίσει με ταπεινότητα και σεβασμό προς το ελληνικό τοπίο πετυχαίνοντας μέσα από το έργο του αυτό που η φύση άφησε ατελείωτο. Αντίθετα, οι σύγχρονες μεταφράσεις φαίνεται να παρεκκλίνουν αισθητά από τον τρόπο σκέψης και πράξης του Κωνσταντινίδη, και να επιβεβαιώνουν:

Τον Δημήτρη Πικιώνη πως “... δεν απόμεινε παρ’ η κατώτερη μορφή σχέσης με τη φύση η εκμετάλλευση”.

Και τα λόγια του Οδυσσέα Ελύτη, ο οποίος διαπιστώνει πως: *“Δυστυχώς, οι άνθρωποι αποκτούν εύκολα μεγάλη παιδεία και σ’ότι απαιτείται μονάχα εγκέφαλος διαπρέπουν. Σ’ότι όμως απαιτείται να μετέχουνε οι αισθήσεις, υπνωτούν. Τα αισθητήρια τους, σε κατάσταση μονίμου υποθερμίας, αδυνατούν να μετατρέψουν την πηγή του ερεθισμού σε είδωλο που να καθρεφτίζεται κατ’αναλογία μέσα στο πνεύμα. Εξ ου και ο περίφημος διανοητισμός της εποχής μας, που αποκόπτει ένα ένα όσα νήματα μας συνδεούν με την άμεση ζωή και μας καταδικάζει σε πείνα θερμής αγκαλιάς και αληθινών δακρύων.”*⁸⁰

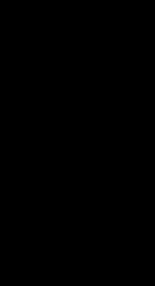
*“Παίρνω τέσσερις κορμούς δέντρων και τους στήνω όρθιους- έναν, δύο, τρεις, τέσσερις. Παίρνω και τους ενώνω από πάνω- τα δοκάρια. Και μετά παίρνω πιο λιγνά κλαριά και φτιάχνω τη στέγη. Αυτό είναι το σπίτι. Έτσι βγήκε ο αρχαίος ναός, έτσι βγήκε το αέτωμα, έτσι βγήκαν όλα.”*⁸¹

⁷⁹ Λόγια του Άρη Κωνσταντινίδη σε συνέντευξη στον Θ. Λάλα για την εφημερίδα το Βήμα, 1993

⁸⁰ Ελύτης Οδυσσέας, *Ιδιωτική Οδός*, εκδ. Ύψιλον, Αθήνα, 1990,

σελ. 66-67

⁸¹ Κωνσταντινίδης Άρης. *Ο λόγος του Αρχιμάστορα*, Ίνδικτος, Αθήνα 2000, σελ. 39

[ε. Βιβλιογραφία]

- Αίσωπος Γιάννης και Σημαιοφορίδης Γιώργος, *Τοπία Εκμοντερνισμού*, METAPOLIS Press, Αθήνα 2002

- Arendt Hanna, *Vita Activa*, Σικάγο, 1958, μτφρ. Ροζάνης Σ., Λυκιαρδόπουλος Γ., Αθήνα 1986

- Bachelard Gaston, *Η ποιητική του Χώρου*, μτφρ. Ε.Βέλτσου-Ι. Δ. Χατζηνικολή, εκδ. Ι.Χατζηνικολή, Αθήνα 1982

- Βούζα, Αικατερίνη, *Η Ελληνικότητα των Τόπων και η έννοια της Μορφής Χρήσης*, έκδοση πνευματικού κέντρου δήμου Ασπροπύργου, Αθήνα 2001

- Βρυχέα Άννη, *Κατοίκιση και κατοικία*, διερευνώντας τα όρια της αρχιτεκτονικής, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2003

- Γιακουμάτος Ανδρέας, *Αρχιτεκτονική του 20ου αιώνα: Ελλάδα*, Ελληνικό ινστιτούτο αρχιτεκτονικής Prestel, Αθήνα 2000

- Γιαννόπουλος Περικλής, *Η Ελληνική Γραμμή και το Ελληνικόν Χρώμα*, Αθήνα 2012

- De Botton Alain, *The Architecture of Harpiness*, Pantheon Books, 2006

- Frampton Kenneth, *Μοντέρνα αρχιτεκτονική, Ιστορία και κριτική*, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 2000

- Heidegger M., *Κτίζειν, κατοικείν, Σκέπτεσθαι*, μτφρ. Γ.Ξηροπαίδης, εκδ. Πλέθρον, Αθήνα 2008

- Καζαντζάκης Νίκος, *Ασκητική*, εκδ. Καζαντζάκη (Πάτροκλος Σταύρου), εικοστή επανεκτύπωση, Αθήνα 2007

- Κονταράτος Σάββας, *Αρχιτεκτονική του 20ου αιώνα: Ελλάδα*, Ελληνικό Ινστιτούτο Αρχιτεκτονικής Prestel, Αθήνα 2000

- Κοτιώνης Ζήσης, *Μορφοποιητική*, Σωματικά ενεργήματα στο τοπίο, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Θεσσαλίας, Αθήνα-Βόλος, 2007

- Κοτιώνης Ζήσης, *Η τρέλα του τόπου, Αρχιτεκτονική στο ελληνικό τοπίο*, εκδ. Εκκρεμές, Αθήνα 2004

- Κωνσταντινίδης Άρης, *Για την αρχιτεκτονική*, Δημοσιεύματα σε εφημερίδες, περιοδικά και σε βιβλία 1940-1982, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2011

- Κωνσταντινίδης Άρης, *Μελέτες και κατασκευές*, εκδ. Άγρα, Αθήνα 1981

- Κωνσταντινίδης Άρης, *Τα παλιά Αθηναϊκά Σπίτια*, εκδ. Πολύτυπο, Αθήνα 1983

- Κωνσταντινίδης Άρης, *Η αρχιτεκτονική της αρχιτεκτονικής*, Ημερολογιακά σημειώματα, εκδ. Πανεπιστημιακές εκδόσεις

Κρήτης, Ηράκλειο 2011

- Κωνσταντινίδης Άρης, *Για την αρχιτεκτονική*, εκδ. Άγρα, Αθήνα 1987

- Κωνσταντινίδης Άρης, *Τα προλεγόμενα*, εκδ. Άγρα, Αθήνα 1989

- Κωνσταντινίδης Άρης, *Σύγχρονη Αληθινή Αρχιτεκτονική*, εκδ. Πολύτυπο, Αθήνα 1978

- Λέφας Παύλος, *Αρχιτεκτονική και Κατοίκηση, Από τον Heidegger στον Koolhaas*, εκδ. Πλέθρον, Αθήνα 2008

- Le Corbusier, *Για μια αρχιτεκτονική*, μτφρ. Παναγιώτης Τουρνικιώτης, εκδ. Εκκρεμές, Αθήνα 2004

- Μανωλίδης Κώστας, *Ωραίο, Φριχτό και απέριπτο τοπίο*, Αναγνώσεις και προοπτικές του τοπίου στην Ελλάδα, εκδ. Νησίδες, 2003

- Μαρκόπουλος Γλαύκος, *Η λαϊκή μας Αρχιτεκτονική*, εκδ. Επικαιρότητα, Αθήνα 2001

- Norberg-Schulz Christian, *Genius Loci, Το πνέυμα του τόπου, Για μια φαινομενολογία της Αρχιτεκτονικής*, εκδ. Πανεπιστημιακές εκδόσεις Ε.Μ.Π., Αθήνα 2009

- Πικιώνης Δημήτρης, *Κείμενα*, εκδόσεις MIET, Αθήνα 1986

- Raporort Amos, *Ανώνυμη Αρχιτεκτονική και Πολιτιστικοί Παράγοντες*, εκδ. Μέλισσα, Αθήνα 2010

- Simmel Georg, *La tragedie de la culture*, Rivages poche / Petite Bibliotheque / Numero 86, εκδ. Rivages, 1993

- Φιλιππίδης Δημήτρης, *Ανθολογία κειμένων ελληνικής αρχιτεκτονικής 1925-2002*, εκδ. Μέλισσα, Αθήνα 2006

- Φιλιππίδης Δημήτρης, *Νεοελληνική Αρχιτεκτονική*, εκδ. Μέλισσα, Αθήνα 1984

- Φεσσά-Εμμανουήλ Ελένη, *Δοκίμια για τη νεα ελληνική αρχιτεκτονική*, έκδοση υπό την αιγίδα του ερευνητικού πανεπιστημιακού ινστιτούτου εφαρμοσμένης επικοινωνίας του πανεπιστημίου Αθηνών, Αθήνα 2001

[Περιοδικά]

- Αγγελής Β., *Το ελληνικό τοπίο στον 20ο αιώνα: Από τη λατρεία στην απαξίωση*, www.karut.gr art magazine, τεύχος 08, 6ος/2010
- Αντονάς Αριστείδης, *Τοπιογραφήματα*, Αρχιτεκτονικά θέματα, Αθήνα, 2001, τχ. 35
- Δουμάνης Ορέστης, *Μεταπολεμική αρχιτεκτονική στην Ελλάδα 1945-1984*, Αρχιτεκτονικά θέματα, Αθήνα, 1984
- Καπετάνιος Αντώνιος, 4ο μέρος σειράς *Το ελληνικό τοπίο*, Γαίας ανάγνωσμα, Αθήνα, 2013, *greekarchitects.gr*
- Κωνσταντινίδης Άρης, *Αρχιτεκτονική και παράδοση*, Ανάτυπο από το δελτίο Συλλογου αρχιτεκτόνων, Τευχος 4, Ιούλιος-Αύγουστος, 1977
- Κωνσταντινίδης Άρης, *Αρχιτεκτονική και τουρισμός*, άρθρο στο περιοδικό Αρχιτεκτονικά θέματα, τεύχος 1, 1967, στο Ά. Κωνσταντινίδης, *Για τη αρχιτεκτονική*, 1987
- Κωνσταντινίδης Δημήτρης, *Ο αρχιτέκτονας Άρης Κωνσταντινίδης*, Υπουργείο τουριστικής ανάπτυξης, ΕΟΤ, 2008
- Loyer Francois, *Architecture de la Grèce contemporaine*, διδακτορική διατριβή 3ου κύκλου, Université de Paris, Faculte des Lettres et Sciences Humaines, 1966 [*Κριτική της Σύγχρονης Ελληνικής Αρχιτεκτονικής*], Αρχιτεκτονικά θέματα, Αθήνα, 1968
- Τζιόβας Δημήτρης, *Cogito*, τεύχος 06, Φιλοσοφία και Σύγχρονη Τέχνη, Αθήνα, 2007
- Φατούρος Δημήτρης, *Η κατοικία στη δίνη της νέας πραγματικότητας*, Η αρχιτεκτονική ως τέχνη, Θεσσαλονίκη, 2005, τχ. 14
- Φατούρος Δημήτρης, *Το τοπίο: Ένας κατάλογος σημειώσεων*, Αρχιτέκτονες, Αθήνα 2005, τχ 49, περίοδος Β
- Φιλιππίδης Δημήτρης, *Αναζητώντας την ανώνυμη Αρχιτεκτονική*, Αρχιτεκτονικά θέματα, Αθήνα, 1972, τχ.6
- Χριστοφέλλης Αλκιβιάδης, *Το μικροαστικό έπος της σύγχρονης αρχιτεκτονικής*, Θέματα χώρου και τεχνών , Αθήνα, 1979

[Ανακοινώσεις σε συνέδρια/παρουσιάσεις]

- Γούλα Μαρία, *Κοινά τοπία:Υβριδικές πραγματικότητες ή μια ακόμα μεταφορά της φύσης*, ανακοίνωση στο συνέδριο: Η διεκδίκηση της υπαίθρου, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Βόλος, 2008
- Δοξιάδης Θωμάς, *Σχεδιάζοντας με τη φύση*, Έργα τοπίου και Αρχιτεκτονικής των Doxiadis + Διοργάνωση ΤΕΕ Αθήνας, 2013
- Μανωλίδης Κ., *Η βουή του τοπίου*, κείμενο που γράφτηκε για τη παρουσίαση του βιβλίου: Η φωτογραφία του ελληνικού τοπίου. Μεταξύ μύθου και ιδεολογίας του Ηρακλή Παπαιωάννου, εκδόσεις Άγρα, Αθήνα, 2014
- Ράμφος Στέλιος, *Time Out, Η Ελληνική αίσθηση του χρόνου*, ανακοίνωση στο συνέδριο: Οικονομική κρίση, Αθήνα, Φεβρουάριος 2012

[Τηλεοπτικές εκπομπές]

- Βιογραφίες σημαντικών Ελλήνων δημιουργών-καλλιτεχνών, Αρχιτεκτονική: Άρης Κωνσταντινίδης, Αθήνα 1993, MAX PRODUCTIONS για το Υπουργείο Πολιτισμού, Πορτραίτα και Διαδρομές Ελλήνων Αρχιτεκτόνων, Άρης Κωνσταντινίδης Δοχεία Ζωής, Αθήνα 1989, ΕΡΤ
- Εκπομπή Αρχιτεκτονικοί δρόμοι, επεισόδιο 003, Μνημη και Διαχρονικότητα, Ιανουάριος 1990, Οπτικοακουστικό αρχείο Ερτ. Καρακάσης Απόστολος, 2001, Με εργοδότη τη ζωή, Άρης Κωνσταντινίδης, τηλεοπτική εκπομπή: Παρασκήνιο, Αθήνα, Cinetic για την ΕΡΤ

[Διαδίκτυο]

- ΑΡΧΕΙΟ ΕΡΤ, <http://www.ert-archives.gr/>
- ΑΡΧΕΙΟ ΝΤΟΚΙΜΑΝΤΕΡ, <http://www.greek-movies.com/>
- <http://www.greektube.gr/>
- ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ GREEK ARCHITECTS, <http://www.greekarchitects.gr/>
- www.athensvoice.gr, Αρχιτεκτονική, Η αληθινή αρχιτεκτονική από τον Άρη Κωνσταντινίδη, κείμενο του Γιάννη Κωνσταντινίδη, 2011
- <http://www.culture2000.tee.gr/>
- www.domesindex.com
- <https://vimeo.com/169687255>

[Φωτογραφίες]

- Δοξιάδης Θωμάς, Σχεδιάζοντας με τη φύση, Έργα τοπίου και Αρχιτεκτονικής των Doxiadis + Διοργάνωση ΤΕΕ Αθήνας, 2013 -
- http://www.lifo.gr/articles/architecture_articles/92744
- <http://architizer.com/firms/workshop-dionisis-sotovikis/>
- <http://domesindex.com/buildings/e3oxikh-katoikia-sthn-serifo/>
- http://www.culture2000.tee.gr/ATHENS/GREEK/BUILDINGS/BUILD_TEXTS/B84_t.html
- www.domesindex.com
- http://www.culture2000.tee.gr/ATHENS/GREEK/BUILDINGS/BUILD_TEXTS/B120_t.html
- <http://www.ktirio.gr/%CE%BA%CF%84%CE%B9%CF%81%CE%B9%CE%B1/%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%B9%CE%B5%CF%83/%CE%B5%CE%BE%CE%BF%CF%87%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%AF%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%B7-%CE%BD%CE%AC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B1>

“Να ζητάς

να δώσεις στον άνθρωπο

ακόμη μεγαλύτερη τη χαρά της ζωής . . .

να τί είναι αρχιτεκτονική.”

Άρης Κωνσταντινίδης.